లోకక్షేమగాథలు



బోధచైతన్య

లోకక్షేమగాథలు

బోధచైతన్య

ప్రచురణ:
ధర్మదీపం ఫౌండేషన్
హైదరాబాద్ స్టడీసర్కిల్
1-2-365/25/సి, ఇందిరాపార్క్ క్రాస్‌రోడ్స్,
దోమల్‌గూడ, హైదరాబాద్-500 029.
ఫోన్:040-27635654.

Lokakshema Gathalu

Translated by : Bodha Chaitanya

లోకక్షేమగాథలు

అనువాదం : **బోధచైతన్య**

మొదటి ముద్రణ : ఆగష్టు, 2012

ప్రచురణ సంఖ్య : 19

ప్రతులు : 1000

వెల : ₹ 100/-

ప్రతుల కొరకు:

ఆర్ట్స్ & లెటర్స్

ఫోన్ : 040-27635654

డి.టి.పి.

శ్రీమారుతీ గ్రాఫిక్స్

సెల్: 9949298724

ముద్రణ:

కళాజ్యోతి ప్రాసెస్ ప్రైవేట్ లిమిటెడ్

1-1-60/5, ఆర్.టి.సి. క్రాస్‌రోడ్స్

ముషీరాబాద్, హైదరాబాద్-500 020

ఫోన్ : 040-27645536

విషయానుక్రమణిక

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసంబుద్ధస్స

అనువాదకుని మాట

ఈ పుస్తకం తొలి ముద్రణ పదిహేనేండ్ల క్రితం జరిగింది. ఆ తరువాత మరో రెండు ముద్రణలు కూడా జరిగి చివరగా ఉచిత పంపిణీ కోసం తైవాన్‌లోనూ ముద్రణ పొందింది. తైవాన్‌లో ముద్రణ పొందిన ఈ అనువాదకుని నాలుగైదు పుస్తకాల్లో ఇదొకటి. పదిహేనేండ్లనాటి పుస్తకాన్ని మళ్ళీ చదివి చూస్తే సంస్కరించవలసిన అవసరం కనిపించింది. అప్పట్లో తగినంత సంయమం (restraint) లేకపోవడం వల్ల అక్కడక్కడా అనౌచిత్యాలు, అధిక ప్రసంగాలు చోటు చేసుకొన్నాయి. వాటినన్నింటినీ తొలగించి సరిచేయడంతో బాటు రెండు కథలను తొలగించివేయడం కూడా జరిగింది. 1.ఉదయి (పేలవమైన కథ), 2 నకులమాత (ఆక్షేపణీయమైన కథ). వీటికి బదులు నష్టపరిహారంగా పాఠకులకు అనుబంధంలో నాలుగు అంశాలను అదనంగా పొందుపరచడం జరిగింది.

ఈ పుస్తకంలోని కథలు సగానికి పైగా బౌద్ధభావవేదికను ఆధారంగా చేసుకొని అల్లబడిన కొత్త కథలు. తక్కినవి బౌద్ధంలో కనిపించే వృత్తాంతాలే. అధ్యాత్మిక విషయాలను తెలియజేయడమే ఈ కథల ప్రధానలక్ష్యం.

చాలా తక్కువ తీసుకొని ఎక్కువ ఇచ్చేవి ఈ సృష్టిలో రెండే రెండని విజ్ఞులంటారు. 1. చెట్టు, 2. ఆవు. పాఠకుని పఠనసమయం తక్కువగా తీసుకొని అదే సమయంలో ఎక్కువ ఇవ్వాలనే ప్రయత్నం ఈ కథల్లో కనిపించవచ్చు.

సంస్కరింపబడి విస్తరింపబడిన ఈ పుస్తకాన్ని ధర్మదీపం ప్రచురణగా ముద్రించి వెలువరించిన **శ్రీ చెన్నూరి ఆంజనేయరెడ్డి గారికి** ధన్యవాదములు.

మట్ఠకుండలి*

మనిషిని మృత్యువు ఒడిలోకి చేర్చే 404 వ్యాధుల్లో ఒక వ్యాధి వల్ల మట్ఠకుండలి అనే బ్రాహ్మణ యువకుడు లేవలేని మాట్లాడలేని దుస్థితికి చేరుకొన్నాడు. మరణం ఆసన్నమైందని అతనికి తెలిసిపోయింది. కన్నులు మూసుకొన్నాడు. బుద్ధభగవానుని ప్రసన్న గంభీర కరుణా రూపం స్మృతిపథంలోకి వచ్చింది. మనస్సులో ఇలా ప్రార్థించాడు: "ఆదిత్యబంధూ, శాక్యమునీ, లోకనాథా, దయానిధీ ఇప్పుడు నీ దర్శనం కోసం నడిచివచ్చే స్థితిలో లేను. చేతులెత్తి నమస్కరించే స్థితిలోనూ లేను. ఆరోగ్యం బాగా ఉన్న దినాల్లో మీ ప్రవచనాల విలువను అవసరాన్ని గుర్తించని మూఢునిగానే జీవితం గడిపివేశాను. ఇక్కడ నేనొక ఆగంతుకుణ్ణి (stranger, traveller) అనే విషయం గమనించకపోవడం వల్ల చాలా అనర్థం జరిగిపోయింది. అతిథిగా కొన్నాళ్ళుండి వెళ్ళిపోవలసినవాడిననే అవగాహన లేకపోవడం వల్ల రాగద్వేషాలు పెంచుకొని అకుశలకర్మలు చాలా చేశాను. ఇష్టులు, అనిష్టులు; మిత్రులు, శత్రువులు; స్వకీయులు, పరకీయులు – ఇలా విభాగం చేసుకొని లెక్కలేనన్ని అకృత్యాలు చేశాను, చేయించాను. ఇతరులు చేస్తుంటే చూసి ఆనందించాను. నా కోసం ఎంతో త్యాగం చేసిన తలిదండ్రుల పట్ల చాలా నిర్లక్ష్యంగా నడుచుకొన్నాను. పెద్దలను గురువులను హేళనగా మాట్లాడాను. పరుషవాక్కులతో చాలామందిని గాయపరచాను. మీ దివ్యవచనాలను పూర్వం ఇలా యథేచ్ఛగా ఉల్లంఘించి ఇప్పుడు పశ్చాత్తాపంతో తపించిపోతున్నాను. ఓ దయాసముద్రా, నా తప్పులన్నిటినీ క్షమించి నన్ను అనుగ్రహించు. నా పుణ్యవృద్ధి కోసం ఈ మానసిక పూజను స్వీకరించవలసినదిగా మనవి చేస్తున్నాను. ఈ భూమాత ఒడిలో ఎన్నో సుగంధపుష్పాలు, రసభరితఫలాలు, పరమ పవిత్రమైన తులసి బిల్వదళాలు, పుణ్యనదీ జలాలున్నాయి. వాటినన్నిటినీ భక్తితో నీకు మానసికంగా సమర్పిస్తున్నాను. పుణ్యభాగీరథీనది ఇసుకరేణువులు ఎన్ని ఉన్నాయో అన్ని సాష్టాంగ నమస్కారములు చేస్తున్నాను. శరణు శరణు దేవా!"

* మెరుగులు దిద్దిన చెవిపోగులవాడని అర్థం.

ఆ భక్తిభావం వల్ల, ఆ శ్రద్ధ వల్ల, ఆ ప్రార్థన వల్ల, ఆ మానసిక పూజ వల్ల అతని చిత్తంలో బలమైన పుణ్యసంస్కారములు ఉద్భవించాయి. తనువు విడిచినప్పుడు ఆ పుణ్యబలం, తోడుగా నిలిచి త్రయత్రింశత్ దేవలోకానికి అతణ్ణి చేర్చింది.

ఒకనాటి భిక్షుసమావేశంలో దివ్యజ్ఞానసంపన్నుడైన తథాగతుడు మట్ఠకుండలి ప్రస్తావన చేస్తూ క్రింది గాథను పలికినాడు:

మనోపుబ్బంగమా ధమ్మా మనోసేట్ఠా మనోమయా
మనసా చే పసన్నేన భాసతి వా కరోతి వా
తతో నం సుఖమన్వేతి ఛాయావ అనపాయినీ 1-2

మనోవాక్కాయ కర్మలు ఏది జరుగాలన్నా ముందుగా మనస్సులో ఆయా పనులకు సంబంధించిన సంకల్పచేతన ("ఇలా ఇలా ఆలోచిస్తాను, ఇలా ఇలా మాట్లాడుతాను, ఇలా ఇలా నడచుకొంటాను" అనేటటువంటి మనఃస్పందనకు పేరు చేతన. ఇంగ్లీషులో intention, volition, will) తలెత్తాలి. కనుక కర్మల విషయంలో మనస్సే ప్రధానం. మనస్సు ఏ తీరుగా ఉంటుందో పనులూ ఆ తీరుగానే ఉంటాయి. రాగద్వేషాలు లేని ప్రసన్నమైన మనస్సుతో ఎవడైతే మాట్లాడుతాడో పనులు చేస్తాడో అట్టివానిని సుఖం నీడలాగా అనుసరిస్తుంది.

దీర్ఘాయువు

కాశి, కోసల రాజులకు 32 తరాలుగా వైరం, ఒక తరంలో కాశీరాజైన బ్రహ్మదత్తుడు పెద్ద సైన్యాన్ని సమకూర్చుకొని కోసల మీదికి దండెత్తాడు. అప్పుడు కోసలరాజ్య రక్షణవ్యవస్థ బలహీనంగా ఉండినది. కోసలరాజు దీధితి యుద్ధంలో పరాజయం తప్పదని తలచి మారువేషం ధరించి గర్భవతిగా ఉన్న భార్యను వెంటబెట్టుకొని రహస్యమార్గం ద్వారా కోటనుండి బైటపడినాడు. బ్రహ్మదత్తుడు తనను వెదకి పట్టుకొనే ప్రయత్నాలు చేస్తాడని తెలుసు కనుక అతనికి అనుమానం కలుగని ప్రదేశమే తనకు క్షేమమని భావించి కాశీనగరానికి చేరి ఒక కుమ్మరి ఇంట తలదాచుకొన్నాడు. బ్రహ్మదత్తుడు కోసలను స్వాధీనం చేసుకొని కాశీనగరానికి తిరిగివచ్చి దీధితిని వెదకిపట్టుకొనే ప్రయత్నాలను ముమ్మరం చేశాడు. అగ్నిశేషం, శత్రుశేషం ఉండరాదని అతని భావన.

కుమ్మరి ఇంట తలదాచుకొన్న కొన్నాళ్ళకు దీధితికి కుమారుడు కలిగాడు. ఆ బిడ్డకు దీర్ఘాయువు అని పేరు పెట్టాడు. పదహారు సంవత్సరముల వరకు అతణ్ణి తన దగ్గరే ఉంచుకొని తనకు తెలిసిన విద్యలన్నీ నేర్పి "నాయనా దీర్ఘాయూ, మనం కుమ్మరులం కాము. కోసల సింహాసనం పోగొట్టుకున్నవాణ్ణి నేను. నీవు ఆ సింహాసనానికి వారసుడవు. ఇదీ మన కథ. పరిస్థితులు ఒక్కలాగా ఉండవు. ఇంతవరకు ఇక్కడ క్షేమంగా గడిపాము. ఎప్పుడేమవుతుందో చెప్పలేము. మా ఆశాజ్యోతివి నీవు. నీవు భద్రంగా ఉండాలి. కనుక నీవు మాకు దూరంగా ఊరి వెలుపల ఎక్కడైనా భద్రమైన చోటు నివాసంగా చూసుకొని జాగ్రత్తగా ఉండుము" అని దీవించి పంపాడు.

* * * * *

కోసలరాజుకు మంగలిగా పని చేసిన సుకేశునికి స్వంతదేశంలో జీవనం సుఖంగా ఉండడం లేదు. రాజులకు క్షవరం చేసిన చేయి సామాన్యజనులకు చేయాలంటే బద్ధకిస్తుంది కనుక అతను మేలైన జీవనం కోసం రాజులనే



ఆశ్రయించాలనే ప్రయత్నంగా కాశీనగరానికి వచ్చాడు. ఆ నగరంలోని కుమ్మరవీధిలో వెళ్తుండగా ఒక ఇంటి ముందు సారెను త్రిప్పుతూ ఏకాగ్రచిత్తంతో ఘటనిర్మాణంలో లగ్నమైన ఒక వ్యక్తిని చూసి చాలా ఆశ్చర్యం చెంది నిజమో కాదో అని సంశయించి మళ్ళీ పరిశీలనగా చూసి నిజమే అని తేల్చుకొని తల పంకిస్తూ ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూ వెళ్ళిపోయాడు.

రాజాశ్రయ సంపాదన మీదనే మనస్సుంచిన దుర్మార్గుడు సుకేశుడు బ్రహ్మదత్తుని దర్శనం పొంది దీధితి దాక్కొనియున్న చోటును తెలిపాడు. బ్రహ్మదత్తుడు ఒక క్షణం ఆలస్యం చేయలేదు. భటులను కుమ్మరవీధికి పరుగెత్తించాడు. దీధితిని, అతని భార్యను బంధించి ఇద్దర్నీ చేర్చి కట్టి ఒక బండి మీద ఎక్కించి నాలుగు వీధులు త్రిప్పి ఆ తరువాత వధ్యశాలలో వధించమని భటులను ఆజ్ఞాపించాడు.

తలిదండ్రులను ఒకసారి చూసి రావాలనిపించి దీర్ఘాయువు నగరంలోకి ప్రవేశించాడు. వధ్యశాలకు తీసుకొనిపోబడుతున్న తలిదండ్రులు కనిపించారు. దీర్ఘాయువు మిక్కుటమైన కోపంతో ఊగిపోయాడు. కుమారుని రౌద్రవదనాన్ని చూసిన దీధితి “నాయనా, ద్వేషం ద్వేషంతో చల్లారదు. మైత్రి వల్లనే చల్లారుతుంది. ఇది నా చివరి సందేశం. మరచిపోవద్దు” అన్నాడు పరమశాంతంగా.

* * * * *

బ్రహ్మదత్తుడు సుఖంగా నిదురిస్తున్నాడు కానీ ఇంకా శత్రుశేషం ఉందని మాత్రం అనుమానిస్తున్నాడు. కుమ్మరవీధినుండి అందిన సమాచారాన్ని బట్టి దీధితికి పదహారేండ్ల కుమారుడున్నాడు. కానీ ఎక్కడున్నాడో ఎవరికీ తెలియదు. పేరు దీర్ఘాయువు.

* * * * *

ఒకనాటి ప్రాతఃకాలం. నిదురనుండి మేల్కొన్న బ్రహ్మదత్తునికి దివ్యమైన వేణుగానం గజశాలనుండి వినిపించింది. ఆ వేణుగాన మాధుర్యానికి తన్మయుడై పోయాడు. ప్రధాన మావటివానిని పిలిపించి “ఆ వేణుగానం చేసిందెవరు?” అని

ప్రశ్నించాడు. "దేవా, అతడు నా శిష్యుడు. పేరు శుభగుప్తుడు. గజదమనవిద్యను నా దగ్గరనుండి నేర్చుకోవడానికోసం మొన్ననే వచ్చి చేరాడు. చాలా మంచి కుర్రవాడు" అన్నాడు మావటివాడు. "ఆ పిల్లవాణ్ణి నావద్దకు వెంటనే పంపించు" అని బ్రహ్మదత్తుడు ఆజ్ఞాపించాడు.

* * * * *

శుభగుప్తుడు దివ్యమైన వేణుగానంతో కాశీరాజును అలరిస్తూ అచిరకాలంలోనే అతనికి అంతరంగికుడయ్యాడు. ఒకనాడు బ్రహ్మదత్తునికి మృగయావినోదం (pleasure of hunting) మీదికి మనస్సు మళ్ళింది. శుభగుప్తుణ్ణి సారథిగా తీసుకొని అడవికి బయలుదేరాడు. బ్రహ్మదత్తుడు అడవిలో వాహనాన్ని ఇష్టం వచ్చినట్లుగా పోనివ్వడం వల్ల రక్షణదళానికి కనబడనంతదూరం వెళ్ళిపోయాడు.

"శుభా, నాకు చాలా అలసటగా ఉంది. వాహనం ఆపు. కాసేపు ఆ చెట్టు క్రింద నీ ఒడిలో తల పెట్టుకొని విశ్రమిస్తాను" అని బ్రహ్మదత్తుడు వాహనం దిగి చెట్టు క్రింద మేను వాల్చి వెంటనే నిదురలోకి జారిపోయాడు. శుభగుప్తుడెవరో కాదు, దీర్ఘాయువే. ఆ అదను కోసమే దీర్ఘాయువు చాలా ఓపికగా ఇన్నాళ్ళు ఎదురు చూస్తున్నాడు. ఒరనుండి కత్తిని పైకి తీశాడు. "ఒక్క వేటుతో ఇతని తల తెగి మూడడుగుల అవతల ఎగిరి పడాలి" అని దీర్ఘాయువు సంకల్పిస్తూ ఉండగానే తండ్రి పలికిన సందేశవాక్యాలు స్మృతిపథంలో తళుక్కున మెరిశాయి. **"నాయనా, ద్వేషం ద్వేషంతో చల్లారదు. మైత్రి వల్లనే చల్లారుతుంది."** కత్తిని ఒరలోకి దించేశాడు. కొన్ని క్షణాల తరువాత ఆవేశంగా మళ్ళీ కత్తిని ఒరనుండి విసురుగా పైకి తీశాడు. తండ్రి సందేశం మళ్ళీ స్మృతిపథంలో మెరిసింది. కత్తిని మళ్ళీ ఒరలోకి దించేశాడు. ఇంతలో బ్రహ్మదత్తుడు 'మ్మ్మ్మ్మ్' అని మూలుగుతూ చేతులు కాళ్ళు జాడిస్తూ గాబరాగా మేల్కొని లేచి కూర్చొన్నాడు. "శుభా, చాలా భయంకరమైన పీడకల వచ్చింది. దీధితి కొడుకు దీర్ఘాయువు నన్ను చంపడానికి కత్తితో మీదికి లంఘించిన దృశ్యం కలలో కనబడింది. ఆ భయం నన్నింకా వదలడం లేదు. ఏదీ నీ చేయి ఇలా ఇవ్వు" అన్నాడు కాతరంగా.

దీర్ఘాయువు ఒక చేతితో అతని తల నిమురుతూ మరో చేతితో కత్తిని ఎత్తిపట్టుకొని “రాజా, నేనే దీర్ఘాయువు. నీ వల్ల మా రాజ్యానికి మా వంశానికి తీరని అపకారం జరిగింది. నా తలిదండ్రులను కిరాతకంగా చంపించావు. నిన్ను చంపితేగాని నా పగ చల్లారదు. ఆ పని ఈ వరకే అయ్యుండేది. నా తండ్రి ఇచ్చిన చివరి సందేశం జ్ఞాపకానికి వచ్చినందువల్ల బ్రతికిపోయావు” అన్నాడు ప్రశాంతంగా దీర్ఘాయువు. బ్రహ్మదత్తుడు అతని కాళ్ళమీద పడి ప్రాణభిక్షను అర్థించాడు. “నేనీవరకే ఆ భిక్షను నీకు ఇచ్చియున్నాను. మరి నా విషయం ఏమిటి? నాకు ఆ భిక్ష నీనుండి అందవలసిన అవసరం లేదా?” అన్నాడు దీర్ఘాయువు. “నా వల్ల నీ ప్రాణానికి ఎలాంటి ముప్పు జరుగదని ఈ అడవితల్లి సాక్షిగా శపథం చేస్తున్నాను. కాశీరాజుల శపథం ఏమిటో లోకానికి తెలుసుగదా!” అన్నాడు బ్రహ్మదత్తుడు.

* * * * *

కోసలరాజ్యాన్ని దీర్ఘాయువుకు అప్పగించి బ్రహ్మదత్తుడు అతణ్ణి సగౌరవంగా సాగనంపుతూ “మిత్రమా, నీ వేణుగాన మాధుర్యం కన్నా నా వీనులకు ఎక్కువ ప్రీతినిచ్చేది లోకంలో ఒకటే. మీ నాన్నగారి చరమ సందేశం. ఆ అమృతవాక్కులు మళ్ళీ ఒకసారి వినిపించు” అని ప్రాథేయపడినాడు.

“మన రెండు వంశాలు ముప్పైరెండు తరాలుగా ఒకరిమీద ఒకరు పగ సాధించుకొంటూ వచ్చారు. నీవు నా తలిదండ్రులను చంపావు. నేను నిన్ను చంపి పగ సాధించియుంటే ఏమయ్యేది? నీకు కావలసినవాళ్ళు అదను చూసి నన్ను చంపేవాళ్ళు. నా వాళ్ళు మళ్ళీ అదను చూసి మీవాళ్ళను చంపేవాళ్ళు. ఇలా యుగాంతం వరకూ ప్రతీకారాలు కొనసాగినా ద్వేషం ద్వేషంగానే ఉండిపోతుంది. అది చల్లారదు. మైత్రి వల్లనే ద్వేషం చల్లారుతుంది. మా నాన్నగారి చరమ సందేశ ప్రభావంతో మన ఇరువంశాల మధ్య ద్వేషం అంతరించింది. మైత్రి (loving kindness) నెలకొనింది” అన్నాడు దీర్ఘాయువు.

ఈ పురాతన వృత్తాంతాన్ని ఒకనాటి భిక్షుసమావేశంలో భగవానుడు చెప్పి క్రింది గాథలను కూడా పలికినాడు.

అక్కోచ్ఛి మం అవధి మం అజిని మం అహాసి మే
యే చ తం ఉపనయ్హంతి వేరం తేసం న సమ్మతి 1-3

"నన్ను తిట్టాడు; నన్ను అవమానించాడు; నన్ను ఓడించాడు; నన్ను దోచుకున్నాడు" అని జరిగిపోయిన దురదృష్ట సంఘటనలను ఎవరైతే అదే పనిగా నెమరువేసుకొంటూ ఉంటారో అట్టివారిలో వైరబుద్ధి శమించదు.

అక్కోచ్ఛి మం అవధి మం అజిని మం అహాసి మే
యే చ తం నుపనయ్హంతి వేరం తేసూపసమ్మతి 1-4

......గతించిన దుర్ఘటనలను నెమరువేయనివారిలో వైరబుద్ధి శమిస్తుంది.

(ప్రకృతి వైపరీత్యాల వల్ల పెద్ద నష్టం నాకు సంభవించియుంటే ప్రకృతి మీద ద్వేషాన్ని పెంచుకొంటూ కూర్చుంటానా? "అంతా నేను చేసుకున్న కర్మ" అని సరిపెట్టుకొని మామూలు మనిషినవుతాను. వ్యక్తుల వల్ల జరిగితే మాత్రం ఎందుకిలా వైరబుద్ధి వదలకుండా పట్టుకుంటుంది? "వాళ్ళు కావాలనే పనికట్టుకొని అపకారబుద్ధితో నాకింత నష్టం తెచ్చిపెట్టారు" అనుకోవడం పెద్ద పొరబాటు. వాళ్ళు అంతటి స్వతంత్రులేమీ కారు. క్లేశపాశాలచే బరబరా లాగబడుతూ పోతున్నట్టి దుఃఖితులే వాళ్ళున్నూ. క్లేశప్రేరితులై నాకు అపకారం చేశారు. వాళ్ళకు తగిన శాస్తి చేయాలనే సంకల్పం నాకెందుకు? వాళ్ళ కర్మలే వాళ్ళను ఎప్పుడు ఎక్కడ ఎలా కొట్టాలో అలా కొట్తాయి - ఇలా విచారించి పరాపకారమర్షణక్షాంతిని పెంపొందించుకొన్నవానికి వైరబుద్ధి నశిస్తుంది).

న హి వేరేన వేరాని సమ్మంతీధ కుదాచనం
అవేరేన చ సమ్మంతి ఏస ధమ్మో సనంతనో 1-5

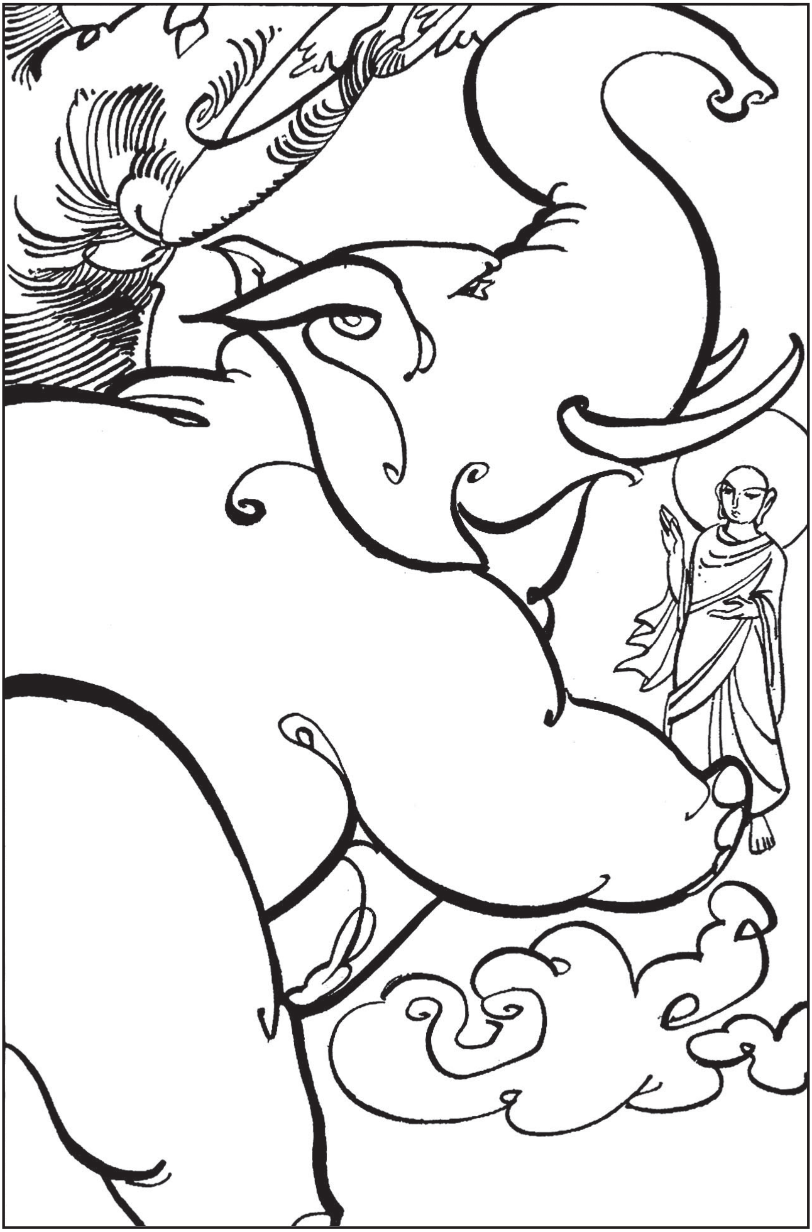
ఈ లోకంలో ఎప్పుడుగానీ వైరం చేత వైరం శమించలేదు. మైత్రీభావం (loving kindness) వల్లనే వైరములు శమిస్తాయి. ఇదియే సనాతనధర్మం (eternal law).

దేవదత్తుడు

గొప్ప తపస్వి అని పేరు పొందినవాడు దేవదత్తుడు. వస్త్రధారణ, అన్నపానీయాలు, శయన ఆసనాలు మొదలగు విషయాల్లో భిక్షునియమాలను తు.చ. తప్పక పాటించేవాడు. ప్రజల్లోనూ భిక్షువుల్లోనూ అతనికి మంచి గుర్తింపు ఉన్నది. తపస్సులో (austerity) నిగ్రంథనాథపుత్రునికి సమానుడెవరనే ప్రశ్న వేస్తే చాలా మంది దేవదత్తుని పేరే చెబుతారు.

కానీ అతని మొత్తం జీవితం గాడి తప్పిన జీవితం. ప్రాధాన్యతల (priorities) విషయంలో గందరగోళం పాలయ్యాడు. ఆహారం, ఔషధాలు, వస్త్రాలు, వసతి– ఇవి ఎవరికైనా అవసరమైనట్టివే. ఈ జీవన అవసరాలపట్ల దోషదృష్టి కూడదు. ఈ అవసరాలను (needs) దేవదత్తుడు కోరికలు (desires) అని భ్రమించి వీటి విషయంలో లేనిపోని నియమాలు నెత్తిన రుద్దుకొన్నాడు. వీలుపడితే తక్కినవాళ్ళ మీద కూడా రుద్దడం చేస్తూ వచ్చాడు. జీవితానికి బొత్తిగా అవసరం లేనట్టివి, గడ్డిపోచ విలువ చేయనట్టివి కొన్ని ఉన్నాయి. పాదపూజలు, సన్మానాలు, సత్కారాలు, పూలమాలలు, పూర్ణకుంభాలు, పేరు ప్రతిష్ఠలు, బిరుదులు, అధికారం ఇత్యాదులు. వాస్తవానికి ఇవి వాంఛలు (desires). వీటికోసం ప్రాకులాడేవాని జీవితం నిజంగా గాడి తప్పిన జీవితం. దేవదత్తునిదీ అదే అయ్యింది.

భిక్షుసంఘానికి నాయకుణ్ణి కావాలనే వాంఛ దేవదత్తుణ్ణి పీడించింది. ఒకనాడు భగవానుణ్ణి సమీపించి “శాక్యమునీ, మీరు వృద్ధులవుతున్నారు. భిక్షుసంఘం వేలకొలది సభ్యులతో అనేక జనపదాల్లో విస్తరించింది. ఈ నిర్వహణభారం మీరు ఇంకా మోయడం ఎందుకు? నాయకత్వాన్ని నాకప్పగించండి. నేనూ మీలాగా శాక్యపుత్రుణ్ణి కనుక మీ వారసత్వం నాకు సంక్రమించడం సముచితంగా ఉంటుంది. అదీగాక భిక్షుసంఘంలో అత్యధికులు నన్నే తగిన వారసునిగా భావిస్తున్నారు” అన్నాడు దేవదత్తుడు.



"దేవదత్తా ఏమిటి నీవనేది? చాలా వింతగా మాట్లాడుతున్నావు. నాయకత్వం ఏమిటి? వారసత్వం ఏమిటి? ఈ భిక్షుసంఘాన్ని స్థాపించినవాడుగా నన్ను నేను ఎన్నడూ భావించలేదు. దీనికి నాయకుడుగానూ భావించుకోలేదు. ఈ విహారాలు, ఆరామాలు నా ఆస్తిగానూ భావించలేదు. గత నలభై సంవత్సరాలుగా నేను చేస్తూ వచ్చింది ఒకటే. భవ్యులు(యోగ్యులు) ఎవరైనా ఎదురైతే **"ఏహి భిక్షో చర బ్రహ్మచర్యం"** (come o monk, lead religious life) అని పిలుపునిస్తూ వచ్చాను. నాయకుడు, అనుచరులు అనే వ్యవహారానికి ఇక్కడ తావు లేదు. ఇక్కడ అందరూ సమానులే. నడిపించేవాడు నడిచేవాళ్ళు అనే విభాగం లేదు. ఎవరికి వారు వెలుగుబాట వేసుకొని ముందుకు నడవవలసిన కార్యక్రమమిది. ప్రాజ్ఞులలో అగ్రేసరుడైన సారిపుత్రుణ్ణి కూడా నేను నాయకునిగా నియమించను. ఇక ఇతరుల విషయం ఎందుకు? వెళ్ళు" అన్నాడు సుగతుడు.

మరొక దినం దేవదత్తుడు తథాగతుణ్ణి సమీపించి "మన భిక్షుసంఘంలోని భిక్షువుల జీవనశైలిలో (style of living) మార్పులు తీసుకరావలసిన ఆవశ్యకత కనబడుచున్నది. భిక్షుజీవనం అనే పదం సుఖజీవనం అనే పదానికి పర్యాయపదంగా మారిపోకూడదు. మన భిక్షువులు చాలా మంది సుఖానికి మరిగినారు. సనానతన భిక్షుధర్మాలకు తిలోదకాలిస్తున్నారు. కనుక సంస్కరణలు చేపట్టవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. మన భిక్షువులందరూ విధిగా ధుతాంగములను* (austere practices) పాటించే నియమాన్ని మనం పెట్టుకోవాలి" అన్నాడు. సమ్మాసంబుద్ధుడు సమ్మతించలేదు. "తప్పనిసరి నియమంగా (compulsory) కాకుండా ఐచ్ఛిక అంశంగా (optional) అది ఉండనీ, మంచిదే" అన్నాడు.

తనను ఎదగనీయకుండా శాక్యసింహుడు అడ్డుకొంటున్నాడని దేవదత్తుడు భావించి భగవానుని మీద కోపం పెంచుకొన్నాడు. సంఘభేదనం అనే మహాపరాధానికి ఒడిగట్టి కొన్ని వందలమంది భిక్షువులను తన పక్షానికి త్రిప్పుకొని వాళ్ళను

* *ఆహారం, వస్త్రాలు, నివాసం, శయనం– ఇత్యాది దైహిక అవసరాల విషయంలో పదమూడు కఠోర నియమాలు.*

తనవెంట తీసుకొని వెళ్ళి వేరే భిక్షుసంఘాన్ని ఏర్పాటు చేసుకొన్నాడు. ఎక్కడో మగధలో పర్యటిస్తున్న సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనులకు సంఘభేదనవార్త చేరింది. వారిరువురూ హుటాహుటి కోసలకు వచ్చి బైటకు వెళ్ళిపోయిన ఆ భిక్షువులను మళ్ళీ స్వంతగూటికి వచ్చేలా చేయగలిగారు.

దేవదత్తుని ప్రతిప్రయత్నమూ విఫలం కావడంతో అతడు పరమక్రుద్ధుడై యుక్తాయుక్త వివేచనం కోల్పోయాడు. మాయాదేవీసుతుణ్ణి అంతం చేసేందుకు పరమనికృష్ట ప్రయత్నాలు కూడా చేశాడు. గృధ్రకూట పర్వతాన్ని అధిరోహిస్తున్న ధర్మస్వామి మీదికి ఒక మహాశిలను దొర్లించాడు. మునీంద్రునికి ఏమీ కాలేదు కానీ ఆ శిలనుండి ఒక తునక చెదిరి దశబలుని కాలి బొటనవేలికి చిన్న గాయం* అయ్యింది.

ఒకనాడు రాజగృహంలో భిక్షాటన చేస్తున్న భగవానుని మీదికి దేవదత్తుడు నాలాగిరి అనే మదించిన ఏనుగును ఉసిగొల్పాడు. నాలాగిరి మహా భయంకరంగా ఘీంకరిస్తూ సమంతభద్రుని మీదికి వచ్చింది. అక్కడ ఆ క్షణంలో ఏమి చిత్రం జరిగిందో తెలియదుగానీ దాని మదమంతా ఆ క్షణంలోనే ఆవిరైపోయి సమ్మాసంబుద్ధుని పాదాలముందు మోకరిల్లింది.

మనుష్యులైతేనే చెప్పిన పని సరిగ్గా చేసి రాగలుగుతారని దేవదత్తుడు భావించి పేరు మోసిన ఇద్దరు హంతకులను పంపించాడు. వాళ్ళిరువురూ శాక్యమునిని చంపడానికి బదులు త్రిరత్నశరణు పొంది ఉపాసకులుగా తిరిగివచ్చారు. కాషాయానికి తగని ఇన్ని దారుణ ప్రయత్నాలు చేసి చేసి దేవదత్తుడు చివరకు సాధించింది మరణానంతరం అవీచినరకం!

---

* *ఆ దినాల్లో ప్రసిద్ధిగాంచిన వైద్యుడు జీవకుడు ఈ గాయానికి చికిత్స చేసినాడు. చూడుడు ఈ పుస్తకంలోని జీవకుడు.*

శ్యామావతి

వత్సదేశం రాజు శంఖముఖుడు మారువేషంతో దేశసంచారం చేస్తూ రౌరకగ్రామం వచ్చి ప్రక్కనే ఉన్న వల్గుమతి అనే చిన్న నది ఒడ్డుకు వెళ్ళాడు. ఆ నదీతీరం ఇసుకలో ఇద్దరు చిన్నమ్మాయిలు ఇసుకగూళ్ళు కట్టుకొంటూ వినోదిస్తున్నారు. ఇంతలో మరొక చిన్న పిల్లవాడు అక్కడికి వచ్చి కోటలను కూల్చివేసే వీరుడి ముఖభంగిమను ప్రదర్శిస్తూ ఆ ఇసుకగూళ్ళను కాలితో తన్నివేశాడు. ఆ ఇద్దరమ్మాయిల్లో ఒక అమ్మాయి గుండె పగిలిపోయేలా గట్టిగా ఏడవడం మొదలుపెట్టింది. మరొక అమ్మాయి శాంతంగా చూస్తూ ఉండిపోయింది. ఏడవకుండా శాంతంగా ఉన్న ఆ అమ్మాయితో శంఖముఖుడికి మాట్లాడాలనిపించింది. అక్కడికి వెళ్ళి మొదట ఆ పిల్లవాడి చెవి పట్టుకొని మెలిపెట్టూ "రే నీవు తన్నేసిన గూళ్ళు నీవే కట్టి వాళ్ళకివ్వు. లేకుంటే పళ్ళు రాలగొట్టాను" అన్నాడు. ఆ పిల్లవాడు విపరీతంగా బెదిరిపోయి వెంటనే ఇసుకమీద కూర్చొని పాదం మీదికి ఇసుక తోసి గూడు కట్టే పనిలోకి దిగాడు. ఏడుస్తున్న అమ్మాయి ఏడుపు నిలిపేసింది. శంఖముఖుడు శాంతంగా ఉన్న అమ్మాయిని ప్రశంసాదృష్టితో చూస్తూ "నీ పేరేమిటమ్మా? నీ నాన్న పేరేమి?" అని కొన్ని ప్రశ్నలు వేసి మాట్లాడించి తన దారిన వెళ్ళిపోయాడు.

పదేండ్ల తరువాత శంఖముఖుడు తన కుమారుడు ఉదయనుడికి వివాహం చేయదలచాడు. పదేండ్ల క్రితం వల్గుమతీ నదీతీరంలో తను చూసి మాట్లాడిన బాలిక జ్ఞాపకం వచ్చింది. పేరు కూడా జ్ఞాపకమే. శ్యామ. వెంటనే రౌరక గ్రామానికి మనుషులను పంపాడు. ఈ పదేండ్లలో శ్యామ కుటుంబంవాళ్ళు ఐదు గ్రామాలు మారారు. రాజసేవకులు అన్వేషించి అన్వేషించి మూడు నెలల తరువాత ఆ కుటుంబాన్ని తిమింగలగ్రామంలో పట్టుకోగలిగారు. శ్యామకు అప్పటికి పెళ్ళి కాలేదు. అది ఆమె అదృష్టమో ఉదయనుడి అదృష్టమో తెలియదు. శ్యామ, యువరాణి అయ్యింది. శ్యామావతీదేవిగా పేరు మారింది.



ఉదయనుడు భోగలాలసుడు. కౌశాంబిలోని ఘోషితారామానికి వెళ్ళి తథాగతుణ్ణి ఒక్కసారి కూడా దర్శించింది లేదు. శ్యామావతి ఒక దినం రమ్మని పిలిస్తే "నీవు నాలో అర్ధభాగం. అక్కడికి వెళ్ళి దండిగా పుణ్యం గడించిరా. అందులో సగం వాటా నాకు ఎలాగూ దక్కుతుందికదా!" అని కుతర్కవాక్యం పలికాడు. శ్యామావతి మళ్ళీ అతణ్ణి ఎప్పుడూ రమ్మని పిలవలేదు. ఒంటరిగానే వెళ్ళేది. ఆరామానికి ఏ ఆడంబరమూ లేకుండా నిరాడంబరంగా వెళ్ళేది. అయినప్పటికీ ఆమె ఎవరో తెలియనివాళ్ళు ఆరామంలో ఆమెను చూసి "ఎవరబ్బా ఈమె? మహారాణిలాగా కనిపిస్తుంది" అనుకొనేవారు. ఆ చూపులో, ఆ నడకలో, ఆ మాటలో, ఆ కదలికలో అంత హుందాతనం వ్యక్తం అయ్యేది!

ఒకనాడు శ్యామావతి భగవానుణ్ణి సందర్శించి "శాస్తా, మీరు అనేక ధర్మాలను బోధిస్తారు. అన్ని ధర్మాలకు ఏది ఆధారం, ఏది మనిషికి బలాన్నిచ్చేది అట్టి ధర్మాన్ని తెలపండి" అని అడిగింది.

"మహారాణీ, అన్ని కుశలధర్మాలకు ఆధారం అప్రమాదం*. అన్నిటికీ బలాన్నిచ్చేదీ ఇదే. అన్ని జంతువుల అడుగుజాడలు (foot prints) ఏనుగు అడుగుజాడలో ఇమిడిపోవునట్లుగా అన్ని కుశలధర్మాలు అప్రమాదంలో అంతర్గతములవుతాయి. మహారాణీ, ఇప్పుడు నేనొక ఊహాచిత్రాన్ని మాటల్లో

** వాహనాలు ఒకదాన్ని ఒకటి గుద్దుకోవడం లేదా అదుపు తప్పి ఎక్కడో తలక్రిందులుగా పడిపోవడం లాంటి దుర్ఘటనలకు ప్రమాదం అనే పేరు వాడుకలోకి వచ్చినందువల్ల "ప్రమాదం" పదాన్ని ఇక్కడ వివరించవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. ప్రమాదానికి వ్యతిరేకపదం అప్రమాదం (watchfulness). అలోభం(non-greed), అద్వేషం (non-hatred), అమోహం(non-confusion) మొదలగు కుశలధర్మాలు (wholesome mental states) చిత్తంలో రాజ్యం చేస్తుంటే అది అప్రమాదం. లోభం, ద్వేషం, మోహం మొదలగు అకుశలధర్మాలు చిత్తంలో పెత్తనం చేస్తుంటే అది ప్రమాదం. చిత్తంలో అప్రమాదం పైచేయిగా ఉండాలంటే సతి సంప్రజన్యముల తోడ్పాటు అవసరం. ఇవి ప్రమాదం యొక్క కదలికలపై కన్నేసియుంచి ముందస్తు హెచ్చరికలు చేస్తుంటాయి. ప్రమాదం, అప్రమాదం అనే పదాలు చిత్తవిశేషాలకు పెట్టిన పేర్లు అనే విషయం జ్ఞప్తి చేసుకొనవలెను.*

చెబుతాను. అప్రమాదం ఎందుకుండాలో అర్థం అవుతుంది. క్రింద భూమిని పైన ఆకాశాన్ని ఒరుసుకుంటూ నాలుగు దిక్కులనుండి నాలుగు మహాపర్వతాలు ఒకదానికి అభిముఖంగా ఒకటి వేగంగా కదలివస్తున్నాయని ఊహించు. ఆ పర్వతాల మధ్య చిక్కుకున్న మానవుడు వాటిమధ్య నలిగిపోకుండా తప్పించుకోగలడా? అంత వేగం, అంత బలం అతనికున్నదా? ఆ నాలుగు పర్వతాలలో ఒకటి జరా(ముసలితనం), రెండవది వ్యాధి, మూడవది విపత్తి (misfortunes), నాలుగవది మరణం. యౌవనాన్ని నలగగొట్టుకుంటూ జరా వస్తుంది. ఆరోగ్యాన్ని నలగగొట్టుకొంటూ వ్యాధి వస్తుంది. అన్ని సంపత్తులను తుత్తునియలు చేస్తూ విపత్తి వస్తుంది. జీవితాన్ని మ్రింగివేస్తూ మరణం వస్తుంది. తుదిశ్వాస తరువాతి ప్రయాణంలో ఎవరి సహాయమూ ఉండదు. మహారాణీ, ఒక్క ధర్మమే ఆ సమయంలో త్రాణంగా (defence), లయనంగా (resting place), శరణంగా (refuge), పరాయణంగా (support) ఉంటుంది. అప్రమాద వర్తనులే ధర్మసంపత్తిని ఆర్జించగలరు" అని అక్కడ ఉపవిష్టులైయున్న బిక్షువులను కూడా ఉద్దేశించి క్రింది గాథను పలికినాడు.

అప్పమాదో అమతపదం పమాదో మచ్చునో పదం
అప్పమత్తా న మీయంతి యే పమత్తా యథా మతా 2-1

అప్రమాదం (heedfulness, mindfulness) నిర్వాణానికి దారితీస్తుంది. ప్రమాదం (negligence) మృత్యువుకు దారి తీస్తుంది.

శుభకరసింహుడు

శుభకరసింహుడనే యువకునికి ఒక ముఖ్యమైన జీవితసమస్య ఎదురయ్యింది. ఎటూ తేల్చుకోలేకపోతున్నాడు. జీవితంలో ఏదైనా జటిల సమస్య వచ్చినప్పుడు తనకు తానే తొందరపడి ఏదో ఒక నిర్ణయానికి వచ్చి వెంటనే అలా చేసివేయడం మంచిది కాదని అతనికి తెలుసు. హితులతో మిత్రులతో ఆత్మీయులతో ఇంకా ఇతర పెద్దలతో ఆ సమస్యను చర్చించి వాళ్ళ సలహాలు కూడా తీసుకొని అన్ని కోణాలూ ఆలోచించి నిదానంగా నిర్ణయానికి రావడం మంచిదనుకొన్నాడు.

మూడు యోజనాల (యోజనం = 7 మైళ్ళు) దూరంలో ఉన్న ఆశ్రమానికి వెళ్లాడు. ఆ ఆశ్రమం నిండా చింతచెట్లు ఉండడం వల్ల చింతతోపు ఆశ్రమం అనే అందరూ అంటారు. ఆశ్రమాధిపతిని కలిసి "స్వామీ, నేను పెండ్లి చేసుకోవడం మంచిదా కాదా సలహా ఇవ్వండి" అన్నాడు శుభకరుడు. స్వామి అతణ్ణి లోనికి తీసుకపోయి ఉత్తరీయం పట్టమని చెప్పి ముంతడు చింతగింజలు కొలిచి అందులో పోసి నాలుగైదు చింతగింజలు కూడా చేతిలో ఉంచాడు. "ఇదేమిటి స్వామీ" అన్నాడు ఆశ్చర్యంతో శుభకరుడు. "నీ ప్రశ్నకు జవాబు నాయనా! నీ ఉత్తరీయంలో ఎన్ని గింజలున్నాయో అన్ని నష్టాలు, నీ చేతిలో ఎన్ని గింజలున్నాయో అన్ని లాభాలు నాయనా! ఇది నా సలహా, ఆ పైన నీ ఇష్టం" అన్నాడు స్వామి.

ఆ సలహా శుభకరుని మీద బాగా పని చేసింది. పెండ్లి వద్దనుకొన్నాడు. ఏదైనా ఆశ్రమంలో చేరాలనుకొన్నాడు. చింతతోపుస్వామి ప్రవర్తన, మాట, చూపు విడ్డూరంగా (eccentric) ఉండడం వల్ల అక్కడ మాత్రం వద్దనుకొన్నాడు. తన ఊరికి ఐదు యోజనాల దూరంలో ఉన్న మామిడితోట ఆశ్రమంలో చేరాడు. చేరిన వెంటనే గుండు గీయించారు. రెండు రోజుల్లో ఇతనికి ఆ చోటు వెగటనిపించింది. ఈ మూర్ఖుల దగ్గర తను నేర్చుకొనేది ఏమీ లేదని భావించి సంచి తీసుకొని బైటకు వెళ్ళిపోతుంటే అక్కడొకడు "ఏమయ్యా, అప్పుడే వెళ్ళిపోతున్నావు? నీకీచోటు లాభంగా కనిపించలేదా?" అని అడిగాడు. "లాభం లేకేమండీ, ఉచితంగా గుండు గీయించుకొని వెళ్తున్నానుగా" అన్నాడు తల నిమురుకొంటూ శుభకరుడు.

ఇంటికి చేరాడు. ఇప్పుడు ఊర్లో ఎవరూ అతణ్ణి 'శుభకరా' అని పిలవడం లేదు. 'బోడిగుండూ' అని పిలుస్తున్నారు. వెంట్రుకలు పొడవుగా ఒత్తుగా పెరిగాక కూడా అలాగే పిలుస్తున్నారు. "సంస్కారహీనులు" అని తిట్టుకొంటూ శుభకరుడు ఏడు యోజనాల దూరంలోని నారికేళాశ్రమంలోకి అడుగు పెట్టాడు.

అక్కడ గురువుగారి నివాసం వద్ద అప్పటికే వందలమంది గుమికూడి యున్నారు. గురువుగారు పై అంతస్తులోని తన గదినుండి క్రిందకు దిగడం మొదలు పెట్టగానే క్రిందనున్న శిష్యగణం ముక్తకంఠంతో **"దేవుడొస్తున్నాడు ఒక్కొక్క మెట్టే దిగివస్తున్నాడు"** అని ఆవేశంగా చిందులు వేస్తూ పాడడం మొదలుపెట్టారు. క్రింది మెట్టుకు ఆయన చేరిన వెంటనే పూలకిరీటం ఒకటి తలకు తగిలించి అప్పటికే సిద్ధంగా ఉన్న పల్లకిలో కూర్చొనబెట్టి మోసుకొని **దేవుడొస్తున్నాడు ఆకాశవీధిలో వస్తున్నాడు** అని పాడుకొంటూ ఆశ్రమం మధ్యలో ఉన్న మండపానికి కదిలారు.

మండపంలో గురువుగారు ఆసీనులయ్యాక ఆస్థానభక్తుడొకడు స్వాగత వచనాలు ఇలా పలికాడు: "లోకంలో కొందరు తపస్వులుంటారు కానీ విద్వత్తు ఉండదు. కొందరికి విద్వత్తు ఉంటుంది కానీ తపస్సు ఉండదు. రెండూ ఉన్న కొందరికి అనుభవం ఉండదు. మన గురువుగారిలో ఈ మూడూ గంగా యమునా సరస్వతీ నదులలాగా కలిసియున్నాయి. కనుక మన గురువుగారు ప్రయాగక్షేత్రంతో సమానం. హిమగిరిలో మన గురువుగారు ఒంటికాలిమీద నిలబడి ఇరవైఏండ్లు తపస్సు చేశారు. మీరడగవచ్చు – 'రెండు కాళ్ళమీద నిలబడి చేసియుండవచ్చుగదా' అని. రెండు కాళ్ళమీద నిలబడి చేస్తే ఆ బరువు తాళలేక భూమి కృంగిపోయి జీవులు కష్టాల పాలవుతారని శ్రీవారు ఒంటికాలి మీదనే నిలబడి తపస్సు చేశారు. నూతన సంవత్సరం ప్రవేశించిన ఈ శుభతరుణంలో శ్రీగురుదేవులుగారు ఈ విశ్వసృష్టి ఎప్పుడు ఎలా ఏ క్రమంలో మొదలయ్యిందో మనకందరికీ కళ్ళకు కట్టినట్టుగా చెప్పబోతున్నారు. మీరందరూ శ్రీవారి ప్రసంగం కోసం చాలా ఆత్రంగా ఎదురుచూస్తున్నారని నాకు తెలుసు గనుక నా ఈ స్వాగతోపన్యాసాన్ని ఇంతటితో ముగిస్తున్నాను. **జై గురుదేవా, జై జై గురుదేవా."**

గురువుగారు ఉపన్యాసం కోసం కంఠాన్ని సవరించుకొంటున్నారు. అంతలోనే ఐదుగురు శిష్యులు వేదిక మీదికి వచ్చి మండలాకారంలో కూర్చొన్నారు.

ఒక్కొక్కరి చేతిలో రెండు బద్దలుగా కోసి మళ్ళీ ఒక బద్దను నాలుగు ముక్కలుగా కోసిన జామకాయ ఒక్కొక్కటి ఉన్నది. దేని నిరూపణ కోసం ఈ తతంగం అనేది శుభకరునికి అర్థమైపోయి ఇక ఆ ప్రసంగం వినడం, ఆ తతంగాన్ని చూడడం శుద్ధదండుగ అనిపించి “ఇది ఆ మామిడితోట ఆశ్రమానికి అన్నలా ఉందే!” అనుకొని వెంటనే వెనుదిరిగి ఊరు చేరాడు.

ఇంటికి చేరగానే తల్లి కసిరింది. “ఇటు ఇల్లూ గాకుండా అటు ఆశ్రమమూ గాకుండా ఇక్కడికి అక్కడికి ఊరక తిరుగుతూ జీవితం గడిపావంటే తరువాతి జన్మలో ఉభయచరంగా (కప్పగా) పుడతావు” అని కసిరింది. తల్లి మాటకు ఎదురు చెప్పలేక శుభకరుడు వివాహం చేసుకొన్నాడు. రెండేండ్లు జీవితం మధురంగా గడిచింది. శుభకరుడు త్వరలో తండ్రి కాబోతున్నాడు కానీ,

కృతాకృతాపరీక్షోఽయం మృత్యుర్విశ్రంభఘాతకః
స్వస్థాస్వస్థైరవిశ్వాస్య ఆకస్మికమహాశనిః

“నవమాసాలుగా ఒక నవ్యదేహం గర్భంలో రూపుదిద్దుకొనడం పూర్తయ్యింది; ఇక వెలుగులోకి రావలసిన పని మాత్రమే మిగిలియున్నది కనుక కాసేపు ఆగుతాను” అని మృత్యువు ఆలోచించదు. మృత్యువు నమ్మదగినవాడు కాదు. రోగులు, నీరోగులు ఎవ్వరూ నమ్మదగినవాడు కాదు. ఆకస్మిక పిడుగుపాటు లాంటివాడు.

ప్రసవ సమయంలో సకాలానికి తగిన వైద్యసేవ అందకపోవడంతో శుభకరుని భార్య మరణించింది. గొడ్డలిపెట్టులాంటి ఆ దెబ్బను తట్టకోలేక శుభకరుడు విలవిలలాడిపోయి గట్టిగా రోదించాడు.

ఇంటిలో ఇక ఉండడం దుర్భరం అనిపించి శుభకరుడు పదియోజనాల దూరం నడుచుకొంటూ వెళ్ళి జేతవనం చేరాడు. తీవ్రశోకపీడితుడైన అతనికి బుద్ధభగవానుడు మహాకరుణతో భారహారసూత్రం (putting down the burden sutra) ఉపదేశించి ఉపశమనం కలిగించాడు. శుభకరుడు మళ్ళీ ఇంటి ముఖం చూడలేదు. జీవితాన్ని భిక్షువుగా గడుపుతూ కాలాంతరంలో అర్హతుడయ్యాడు.

అస్వస్థ భిక్షువు

ఒక వృద్ధభిక్షువు పడకనుండి లేవలేనంత అస్వస్థుడైనాడు. అంతా పడకలోనే. ప్రక్కలకు తిరిగిపడుకోవడం కూడా అతనికి అసాధ్యమైంది. ఎప్పుడూ వెల్లికిల పడుకొని ఉండడంతో వీపు మీద కురుపులు (bed sores) కూడా లేచాయి. ఆ కురుపుల దుర్గంధాన్ని భరించలేక ఆ ఛాయలకు ఎవరూ వచ్చేవారు కాదు.

ఆ సమయంలో సమ్మాసంబుద్ధుడు ఆ విహారానికి రావడం జరిగింది. ఆ అస్వస్థ భిక్షువు దుఃస్థితి చూసి కరుణావివశుడై ఉపస్థాయకత్వాన్ని (సేవాకృత్యాన్ని) తానే చేపట్టాడు. ఆనందుడు సహాయపడగా ఆ అస్వస్థభిక్షువు దేహాన్ని, వస్త్రాలను, పడకను, కుటీరాన్ని అంతా శుభ్రపరచి అతనికి కొంత ఉపశమనం కలిగించాడు. అక్కడ గుమికూడిన భిక్షువులను "మీరు పరస్పరం సహాయం చేసుకొనకపోతే ఎలా?" అని మృదువుగా మందలించాడు. ఆ భిక్షువు ఇంకా ఎక్కువనాళ్ళు బ్రతికే స్థితిలో లేడని చూసినవారెవరైనా చెప్పగలరు. ఆ అవసానదశలోనైనా అతడు దేహధ్యాసనుండి (clinging to bodily existence) ముక్తుడైతే శుభం జరుగుతుందని దేహధ్యాసను సడలించే క్రింది గాథను పలికినాడు:

అచిరం వతయం పథవిం అధిసేస్సతి
ఛుద్ధో అపేతవిఞ్ఞాణో నిరత్థంవ కలింగరం 3-9

అకటా! త్వరలోనే ఈ దేహం, విజ్ఞానం (stream of consciousness) లేనిదై పోతుంది. ఆ పిమ్మట ఎందుకూ పనికిరాని పొట్టులాగా మట్టిలో కలిసిపోతుంది.

నందగోపుడు

హేతువులు (causes) కాని వాటిని హేతువులుగా నమ్మి నష్టాల పాలయినవాళ్ళలో నందగోపుడొకడు. “ఈశాన్యంలో పల్లం ఉండాలి” అని ఒక వాస్తుబైరాగి చెబితే ఆ మాటలు నమ్మి ఇంటికి ఈశాన్యంగా ఒక పెద్ద గుంతను ధనవ్యయం చేసి త్రవ్వించాడు. వానకు ఆ గుంత నిండిపోయింది. నందగోపుని చంటిపిల్లవాడు ఒకనాడు దోగాడుతూ వెళ్ళి ఆ గుంతలో పడి చనిపోయాడు. ఈ దుర్ఘటన నందగోపుణ్ణి బాగా క్రుంగదీసింది. కానీ గుడ్డినమ్మకాలను వదులుకోలేదు. మరొక బైరాగిని తీసుకొచ్చాడు. “దోషం ఈశాన్యంలో లేదు ఆగ్నేయంలో లేదు. అసలు దోషం అంతా ఇంటిలోనే ఉంది. దీన్ని ఇలానే ఉంచితే ఇక నాలుగేండ్లకు ఇంటిలో ఒక్కరు కూడా మిగలరు” అని చెప్పి వెళ్ళాడు. తన తాతగారు కట్టించిపోయిన ఆ పెద్ద ఇంటిని నందగోపుడు చాలా ధనవ్యయం చేసి నేలమట్టం గావించాడు. మరికొంత ధనవ్యయం చేసి నివాసం కోసం ఒక చిన్న ఇల్లును కట్టించుకొన్నాడు.

నందగోపుని వృత్తి వ్యవసాయం. ఊర్లోని రైతులందరూ వాన కోసం ఎదురు చూస్తున్నారు. ఎవ్వరూ పొలం పనుల్లోకి దిగలేదు. నందగోపుడు క్రోసు దూరంలోని నిగమానికి (వాణిజ్యకేంద్రం) వెళ్ళి పంచాంగపండితుణ్ణి సంప్రదించాడు. “ఈ నెలలో మంచి వర్షాలున్నాయని పంచాంగం చెబుతున్నది'' అన్నాడు పంచాంగపండితుడు. నందగోపుడు ఊర్లోవాళ్ళను ఆశ్చర్యంలో ముంచుతూ పొలం పనుల్లోకి దిగాడు. లోతున బావి అడుగున ఉన్న నీటిని పొలాలకు తోడించాడు. నాలుగు సాళ్ళు దున్నించి ఎరువులు వేసి విత్తనాలు చల్లాడు. ధనవ్యయం చాలానే అయ్యింది. ఆ నెలలో ఒక బొట్టు వర్షం పడలేదు. బావిలో నీళ్ళు చాలినంత ఊరడం లేదు. పెట్టిన పైరు మొత్తం ఎండిపోయింది.

మరుసటి సంవత్సరం వర్షాలు సకాలంలో బాగానే పడ్డాయి. నందగోపుడు నిగమానికి వెళ్ళి జ్యోతిషపండితుణ్ణి తన రాశిఫలం చెప్పమన్నాడు. “ఈ ఏడాది నీ రాశిఫలం బాగా లేదు. ఏ పని ఎత్తుకొన్నా నష్టమే వస్తుంది” అన్నాడు

పండితుడు. నందగోపుడు పొలం పనులు ఎత్తుకోలేదు. పొలాన్ని బీడు పెట్టేసి ఇంటి తిన్నె మీద కూర్చున్నాడు.

ఈ అవకతవక పోకడల వల్ల అప్పులు పెరిగిపోతూ వచ్చాయి. కొంచెం కొంచెం పొలం అమ్ముతూ వచ్చాడు. ఆర్థిక పరిస్థితిని చక్కదిద్దుకోవాలనుకొన్నాడు. నిగమానికి వెళ్ళి ఒక మంత్రపండితుణ్ణి సంప్రదించాడు. "నేనొక మంత్రం చెవిలో ఊదుతాను. దీన్ని ప్రొద్దున వేయిసార్లు మధ్యాహ్నం సాయంత్రం కూడా వేయేసిసార్లు జపిస్తూ ఉండు. నీ దారిద్ర్యం మాయమైపోతుంది" అని చెవిలో **"బృకుటీ తటి వేతటి వేతటి వైరటి వైరటి శ్వేతే శ్వేత జటితి స్వాహా"** అని మంత్రాన్ని ఊదాడు.

రైతుబిడ్డ ప్రొద్దున్నే లేచి పొలం మీదికి పోతేనే బాగుపడతాడు. తిన్నె మీద కూర్చొని జపం చేస్తే బాగుపడతాడా? జపం కోసం పొలం పనులు మానుకొన్నాడు. దారిద్ర్యం మాయం కాలేదు. మిగిలియున్న ఆ కాస్త పొలం మాయమయ్యింది. నందగోపుడు పరమ దారిద్ర్యావస్థకు చేరాడు. దారిద్ర్యం ఎక్కువ కావడంతో ఇంట్లో తగవులు ఎక్కువై ఒకనాడు భార్యను అనవసరంగా కొట్టి అవమానించాడు. ఇన్నాళ్ళు భరిస్తూ వచ్చిన ఆమె ఇక భరించలేక బావిలో దూకి చనిపోయింది.

సాధారణంగా ఎవ్వరి ఇంటికీ వెళ్ళని ఒక ముసలాయన నందగోపుని ఇంటికి వచ్చాడు. సానుభూతి ప్రకటించి ఓదార్చడానికి కాదు. వచ్చి చీవాట్లు పెట్టాడు. "మంత్రాలకు మామిడికాయలు రాలుతాయట్రా దున్నపోతా! ధనం గడించాలంటే మూడే మార్గాలున్నాయిరా గాడిదా! శ్రమించడం, అడుక్కోవడం, దోచుకోవడం. నీవు మంత్రం చెబితే నీలాకాశంనుండి నాణాలు చినుకులు పడినట్లుగా పడతాయనుకొన్నావా వెర్రికుంకా! ఏం మిగిల్చావని ఇంకా ఇక్కడే ఉన్నావు? నీ కొంపను నిలువునా ముంచిన గుడ్డినమ్మకాలు నిన్ను కూడా పూర్తిగా నాశనం చేయకముందే జేతవనానికి వెళ్ళి ఆ జ్ఞానభాస్కరుణ్ణి దర్శనం చేసుకో. బాగుపడుతావు" అన్నాడు.

నందగోపుడు జేతవనం వెళ్ళాడు. భగవానుడు అతణ్ని కరుణార్ద్రదృష్టితో చూసి "సారిపుత్రా, ఇతనికి ప్రవ్రజ్యదీక్ష ఇవ్వు" అన్నాడు. సమ్మాసంబుద్ధుని

మాటకు సారిపుత్రుడు ఎదురు చెప్పడు, కానీ ఇలా అన్నాడు: "తీర్థికభావాలు బాగా ఒంటబట్టిన వ్యక్తిలా కనిపిస్తున్నాడు. మన మధ్య ఇమడగలడా అని నా సంశయం?"

"సంశయం ఎందుకు?

మోక్షబీజమహం హ్యస్య సుసూక్ష్మముపలక్షయే
ధాతుపాషాణవివరే నిలీనమివ కాంచనమ్

ఖనిజంరాయిలో ఎక్కడో లోపల ఒక సన్నగీతవలె అణగియున్న బంగారం లాగా ఇతనిలోనూ సుసూక్ష్మంగా ఉన్న మోక్షబీజాన్ని నేను చూడగలుగుతున్నాను" అన్నాడు సర్వజ్ఞుడు. సారిపుత్రుడు నందగోపునికి ప్రవ్రజ్య ఇచ్చినాడు. ఎనిమిదేండ్ల శిక్షణ తరువాత ఒక పోషధదినం* అతనికి ఉపసంపదదీక్ష ఇచ్చి భిక్షువును చేశాడు. ఆ తరువాత పదేండ్లకు అతడు స్థవిరుడయ్యాడు (senior monk). కార్య కారణాల విషయంలో చక్కని అవగాహన కలిగించుకొని అకుంఠితదీక్షతో సాధన కొనసాగించి అనాగామిస్థాయిని అందుకొన్నాడు. వచ్చిన కొత్తలో అతణ్ణి ఉద్దేశించి భగవానుడు పలికిన రెండు గాథలు:

దిసో దిసం యం తం కయిరా వేరీ వా పున వేరినం
మిచ్ఛాపణిహితం చిత్తం పాపియో నం తతో కరే 3-10

పరస్పరం ద్వేషించుకొనేవాళ్ళు, పరస్పరం శత్రుత్వాన్ని పెంచుకొన్నవాళ్ళు ఒకరికొకరు చేసుకొనే అపకారం కన్నా ఎక్కువ అపకారం గుడ్డినమ్మకాలకు వశమైన మనస్సు వల్ల కలుగుతుంది.

న తం మాతా పితా కయిరా అఞ్ఞే వాపి చ ఞాతకా
సమ్మాపణిహితం చిత్తం సేయ్యసో నం తతో కరే 3-11

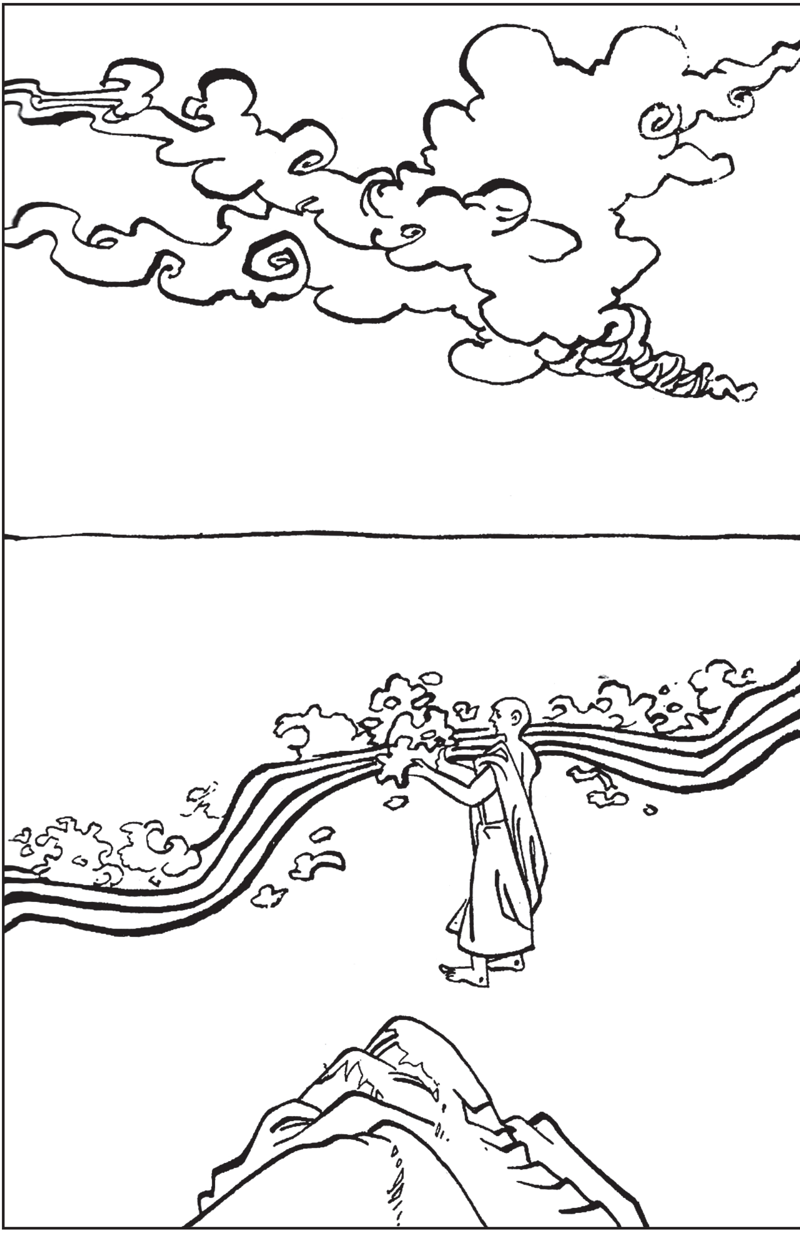
తలిదండ్రులు, దగ్గరి బంధువులు చేయలేనంత మేలు సమ్యక్‌దృష్టికి మళ్ళిన చిత్తం వల్ల కలుగుతుంది. ✤

---

* *కుశలధర్మాలకు* (wholesome mental states) *బలం కలిగించు కొనేందుకు అమావాస్య, పౌర్ణమి దినాల్లో విశేష అధ్యాత్మిక కార్యక్రమాలు విహారాల్లో జరుగుతాయి. ఆ ప్రత్యేక దినాలకు పోషధం (పోషం=* increase) *అని పేరు. పోషధ దినాల్లో భిక్షువులందరూ సమావేశమై 200 సంఖ్యకు మించియున్న భిక్షునియమాల పట్టిక అయినట్టి ప్రాతిమోక్షాన్ని పఠించేవారు.*

మరీచిక

శిక్షానందుడనే భిక్షువు భగవానుణ్ణి దర్శించడానికోసం కన్యాకుబ్జంనుండి శ్రావస్తికి ప్రయాణమయ్యాడు. కొన్ని రోజుల ప్రయాణం తరువాత దారిలో ఒక గ్రామీణుడు తోడయ్యాడు. ఇద్దరూ పిచ్చాపాటి మాట్లాడుకొంటూ నడుస్తున్నారు. శిక్షానందుడు అడుగులు వేయడం ఆపి దూరంగా దేన్నో పరిశీలనగా చూస్తూ "ఆ సరస్సు పేరేమిటి?" అని గ్రామీణుణ్ణి అడిగాడు. గ్రామీణుడు పక్కున నవ్వి "అది అగ్గితెర సామీ" అన్నాడు. (ఎండమావిని గ్రామీణభాషలో అగ్గితెర అంటారు. సంస్కృతంలో మరీచిక). ఎండమావుల గురించి శిక్షానందుడు ఉపన్యాసాల్లో వినియున్నాడుగానీ అదేమిటో ఇప్పుడే అనుభవానికి వచ్చింది. "ఆహా ఏమి చిత్రం! తెల్లగా తళతళ మెరసిపోతూ స్వచ్ఛమైన మధురమైన జలంలాగా ఉవ్విళ్ళూరిస్తున్న ఆ దృశ్యం! ఈ గ్రామీణుడు ప్రక్కన లేకుంటే నేను ఈ పాటికి దారి తప్పేవాడిని. అటువైపు నడకను మళ్లించియుండేవాడిని. స్వచ్ఛజలము, మధురజలము, సుఖశీతలస్పర్శజలము అని భ్రమించి అటు వెళ్ళియుండేవాడిని. ఆ వంచనాశిల్పం (ఎండమావి) యథార్థ స్వరూపాన్ని తెలిపి నన్ను అలవిగాని ఆయాసంనుండి తప్పించిన ఈ గ్రామీణుడు ఇక్కడ ఇప్పుడు నాకు గురువులాంటివాడు. ఎంతో మేలు చేశాడు" అనుకొని మనస్సులోనే అతని పాదాలకు నమస్కరించి ప్రయాణం సాగించాడు. వారం రోజుల ప్రయాణం తరువాత శ్రావస్తిని ఆనుకొని ప్రవహిస్తున్న అచిరావతి నదిని దాటాడు. నది దాటాక ఈవలి ఒడ్డున ఏర్పడిన తెల్లని నురగను దోసిలినిండా తీసుకొని దాన్నే చూస్తూ "ఆహా! ఎంత అందంగా తెల్లగా మెరిసిపోతున్నది" అనుకొంటుండంగానే ఆ నురగ తన రూపాన్ని, ఆకారాన్ని, ప్రకాశాన్నీ కోల్పోయి అణగిపోయింది. అధ్యాత్మగురువులు తమ ఉపదేశాల్లో ప్రాపంచిక విషయాల అనిత్యత్వాన్ని (క్షణక్షణం మారిపోతూ వినాశం చెందడం) తెలియజేయడానికి నురగను ఎందుకు దృష్టాంతంగా చెబుతారో అప్పుడతనికి అర్థమయ్యింది. "అనిత్యముద్ర లేని వస్తువు ముల్లోకాలు గాలించినా దొరకదు. అంతా నురగే. ఇది పరమసత్యం"



అనుకొంటూ జేతవనంలోకి అడుగుపెట్టాడు. గంధకుటీరం (భగవానుని నివాసకుటీరం) దిక్కుగా తిరిగి అంజలి ఘటించి **"నమో బుద్ధాయ నమో సమ్మాసంబుద్ధాయ నమో నమో నమో సమ్యక్ సంబుద్ధాయ,** అంటూ సాగిలపడి మ్రొక్కాడు. కొన్ని క్షణాల తరువాత లేచి గంధకుటీరం వైపు అడుగులు వేశాడు. దూరం నుండే చూశాడు – కొందరు బిక్షువులకు ఉపదేశిస్తున్న భగవానుణ్ణి. అడుగుల వేగం పెంచి గంధకుటీరం చేరాడు. సరిగ్గా ఆ సమయంలోనే భగవానుని వదనకమలంనుండి ఈ గాథ వెలువడింది.

ఫేణూపమం కాయమిమం విదిత్వా
మరీచిధమ్మం అభిసంబుధానో
ఛేత్వాన మారస్స పపుప్ఫకాని
అదస్సనం మచ్చురాజస్స గచ్ఛే **4-3**

ఈ శరీరం నురగలాగా అనిత్యమని మరీచికలాగా అనాత్మయనీ (unsubstantial) తెలిసికొని మారుడు ప్రయోగించే పుష్పబాణాలను వమ్ము చేసి మృత్యువుకు అందనంతస్థాయికి భిక్షువు చేరాలి (అర్హత్వాన్ని పొందాలి).

మానుష్యం నావమాసాద్య తర దుఃఖమహానదీమ్
మూఢ కాలో న నిద్రాయా ఇయం నౌర్దుర్లభా పునః

దేవానాం ప్రియుడా (మూఢుడా), అలసత్వానికి, అజాగ్రత్తకు (complacency), నిద్రకు ఇది సమయం కాదు. దుఃఖమహానదిలో పడియున్నావనే విషయం గుర్తించు. శీఘ్రంగా దీన్ని దాటే (stepping out) విషయం చూడు. ఈ నావ (మానుష్యం = ఇప్పటి ఈ అవకాశం) మళ్ళీ లభించదు.

– బోధిచర్యావతారంలో శాంతిదేవుడు

సప్తవర్గీయ భిక్షువులు

జేతవనంలో నానారకాల భిక్షువులున్నారు. కొందరికి అభిధమ్మం అంటే ఇష్టం, సారిపుత్రుని వద్దకు వెళ్తారు. కొందరికి వినయం అంటే ఇష్టం, ఉపాలి వద్దకు వెళ్తారు. కొందరికి సుత్తాలంటే ఇష్టం, ఆనందుని వద్దకు వెళ్తారు. కొందరికి అతీంద్రియశక్తులంటే ఇష్టం, మౌద్గల్యాయనుని వద్దకు వెళ్తారు. ఆరుగురు భిక్షువులకు లోకాభిరామాయణం ఇష్టం, వాగీశుని వద్దకు వెళ్తారు. వాగీశుడు తీరిక సమయంలో వేపచెట్టు క్రింద అరుగు మీద వచ్చి కూర్చుంటాడు. ఈ ఆరుగురు ఆయన్ను పరివేష్టించి కూర్చుంటారు. వారి మధ్య జరిగిన ఒకనాటి సంభాషణ:

వాగీశుడు: మీరీ వార్త విన్నారా? ఉత్తరమల్ల గణతంత్రం ఎన్నికలో రామగుప్తుడు గెలిచాడు!

1వ భిక్షువు: ఆశ్చర్యం! పరమాశ్చర్యం! రుద్రసేనుడు గెలుస్తాడనికదా అందరూ అనుకొనింది. ఇలా ఎందుకయ్యింది?

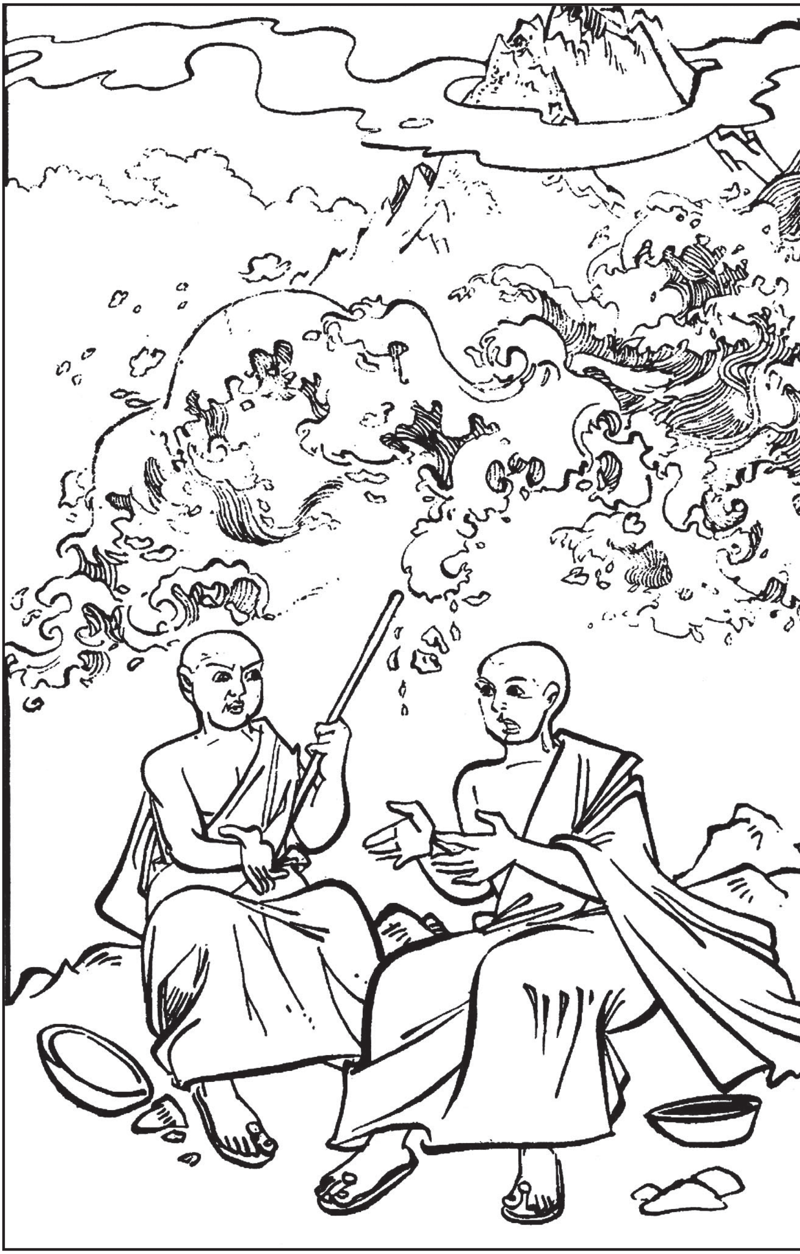
4వ భిక్షువు: రుద్రసేనుడు ఈ వరకే రెండుసార్లు గెలిచాడుకదా! కొత్తముఖానికి అవకాశం ఇచ్చి చూస్తామని రామగుప్తుణ్ణి గెలిపించియుంటారు.

వాగీశుడు: అదేమీ కాదు. శలాక (vote) ఉన్న పౌరులందరికీ సింధూదేశంలో ఉద్భవించిన సైంధవాలను (గుర్రాలను) చెరొకటి ఇస్తానని రామగుప్తుడు వాగ్దానం చేసి అఖండవిజయం సాధించాడు!

3వ భిక్షువు: అంత ధనం ఉందా అతని వద్ద?

5వ భిక్షువు: ఉంటే మాత్రం అతని ధనం ఎందుకు వెచ్చిస్తాడు? ప్రజలు సుంకంగా చెల్లించినది కోశాగారంలో పోగయియుంటే అందులోంచి ఇస్తాడు.

2వ భిక్షువు: గాంధారదేశంనుండి మగధకి మల్లయోధుల జట్టు వచ్చిందటగా! ఏ జట్టు గెలిచిందో?



వాగీశుడు: ఇప్పటికి నాలుగు పోటీలు జరిగాయి. రెండు జట్లు చెరి రెండు పోటీలు గెలిచాయి. ఐదవది ఎల్లుండి జరుగుతుంది. బలే ఉత్కంఠగా ఉంటుందిలే!

6వ భిక్షువు: ఈ మధ్య కొన్ని దినాలుగా విహారానికి కమల రావడం లేదు. గమనించారా?

వాగీశుడు: మొన్న నళిని ఇంటికి భిక్షకు వెళ్తే తెలిసింది. అక్కడ విమల కనిపిస్తే కమల సంగతి అడిగాను. వత్సదేశంనుండి బంధువులు వచ్చారట. అందుకని విహారానికి రావడం వీలుపడలేదట.

2వ భిక్షువు: సుదత్తుడు అంగదేశంనుండి వంగదేశానికి వాణిజ్యాన్ని విస్తరించాడటనే! మరి ఇది మిగారుణ్ణి దెబ్బతీస్తుందంటారా?

వాగీశుడు: తప్పక దెబ్బ తీస్తుంది. కానీ అక్కడి నష్టాన్ని మిగారుడు కన్యాకుబ్జంలో పూడ్చుకోగలడు. ఎందుకంటే అపుత్రశ్రేష్ఠి పోయాడుగా! ఇక కన్యాకుబ్జంలో మిగారుడిదే ఇష్టారాజ్యం.

5వ భిక్షువు: అపుత్రశ్రేష్ఠి నూటఇరవైకోట్ల ఆస్తిపరుడని విన్నాము. అదంతా ఇప్పుడేమైందో?

వాగీశుడు: వారసులు లేకపోతే ఆస్తి అంతా దేశాన్ని ఏలే రాజుకే కదా! 'అపుత్రశ్రేష్ఠి ఎప్పుడు చస్తాడా' అని గ్రద్దలాగా ఎదురు చూస్తున్న కోసలరాజు ప్రసేనజిత్తు దాన్నంతా కోశాగారానికి చేర్చుకొన్నాడు.

3వ భిక్షువు: పిల్లలు లేనివాడు దానధర్మాలు చేసి పుణ్యం గడించియుండవచ్చుగదా! ఎందుకు వృథాగా పోనిచ్చాడు?

వాగీశుడు: "స్వభావో దురతిక్రమః". అపుత్రశ్రేష్ఠి ఆనందశ్రేష్ఠికి* అన్న అనవచ్చు. ఇద్దరినీ పోలిస్తే ఆనందశ్రేష్ఠి కొంచం నయం. అపుత్రశ్రేష్ఠి ఎప్పుడూ చినిగిన దుస్తులు వేసుకొనేవాడు. ఎవరైనా విరాళం అడగడానికి వస్తే "నేనిప్పుడు చాలా కష్టాల్లో ఉన్నాను. కొత్తబట్టలు కూడా కొనుక్కోలేక ఈ దరిద్రపు చినుగులతోనే తిరుగుతున్నాను. మీకేమి సహాయం చేయగలను?" అనేవాడు.

* *చూడుడు ధర్మదీపం ప్రచురించిన ధమ్మపదం కథలు.*

1వ భిక్షువు: ధనగుప్తుడు మొన్న పట్టపగలు నడిబజారులో వందలాది జనం చూస్తుండగానే వీరదత్తుణ్ణి నరికేశాడుకదా! శిక్షనుండి ఎలా తప్పించుకొన్నాడో?

4వ భిక్షువు: న్యాయాధీశుల ముందు 'ఆత్మరక్షణ' వాదం చేసినాడట!

6వ భిక్షువు: అదేమీ కాదు. కనకప్రభ సహాయం చేసిందంటున్నారు.

వాగీశుడు: మీకు తెలిసినదంతా గాలివార్తలు. తెర వెనుక ఏం జరిగిందో నాకు తెలుసు. ధనగుప్తుణ్ణే అడిగాను 'ఎలా బైటపడ్డావయ్యా?' అని. జరిగింది చెప్పాడు. చెరి వెయ్యివరహాలు తొమ్మిదిమంది న్యాయాధీశులకు ఇచ్చాడట. వాళ్ళొక ధ్రువీకరణపత్రం వైద్యుణ్ణి అడిగి తెమ్మన్నారట. వైద్యుడికి ఒక వెయ్యి ఇచ్చి దాన్ని తీసుకెళ్ళాడట. తీర్పు అనుకూలంగా వచ్చేసింది. "బాల్యావస్థ, ఉన్మాదావస్థ, మదావస్థ (inebriating condition) – ఈ మూడవస్థల్లో ఉన్నవాళ్ళు చేసింది పరిగణనలోకి తీసుకోరాదు. ధనగుప్తుడు ఉన్మాది అని వైద్యుడు ధ్రువీకరించాడు. శుక్రాచార్య శిక్షాస్మృతి 564 శ్లోకం ప్రకారం ధనగుప్తుడు నేరం చేయలేదని తీర్పు ఇస్తున్నాము". ఇదీ అసలు విషయం.

పరిసరాలను కూడా గమనించలేనంతగా లోకాభిరామాయణంలో మునిగిపోయిన ఆ సప్తవర్గీయ భిక్షువులు అక్కడికి భగవానుని ఆగమనాన్ని గమనించనేలేదు. "భికువులారా" అనే సంబోధన విని అందరూ తత్తరపాటుతో లేచి నిలబడబోయారు. వాళ్ళను అలానే కూర్చోమని భగవానుడు చేతితో సంజ్ఞ చేసి ఇలా అన్నాడు: "సంభిన్నప్రలాపం (idle talk, useless talk, gossip, senseless talk) చేయడానికేనా మీరు ఇల్లూ వాకిలీ వదలి భిక్షువులయ్యింది? దీనివల్ల మీకు కలిగే ప్రయోజనం ఏమిటి? లోకంలో ఎన్నో జరుగుతుంటాయి. ఆ సమాచారాన్నంతా తెలుసుకొంటూ మీరు సాధించబోయేదేమిటి? అది మీ జీవితానికి ఏవిధంగా ఉపయోగిస్తుంది? ఒక్కసారి బాగా ఆలోచించుకోండి. మనస్సనే పెద్దగ్రంథాన్ని మీవద్దే ఉంచుకొని దాన్ని అధ్యయనం చేయడం మానివేసి నిరర్థకమైన అన్యవిషయాలలో కుతూహలాలు పెంచుకొన్నారు. భిక్షువుగా ఉన్నవాడు జనపద వితర్కాలనుండి, జ్ఞాతివితర్కాలనుండి, కామవితర్కాలనుండి

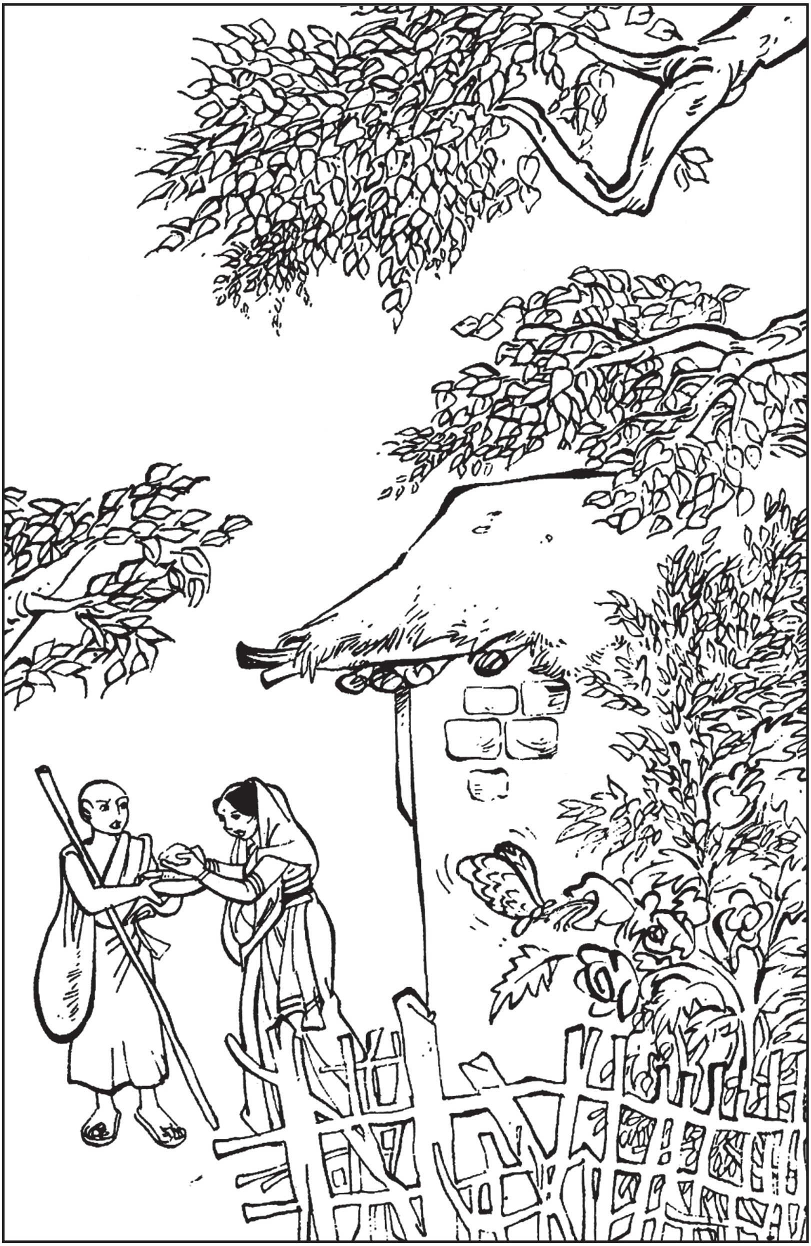
వ్యాపాదవితర్కాలనుండి మనస్సును దూరం చేయకుండా నిర్లక్ష్యంగా జీవిస్తూ ఉంటే జరిగేది ఏమిటో తెలుసా?

పుప్ఫాని హేవ పచినంతం బ్యాసత్తమనసం నరం
సుత్తం గామం మహోఘోవ మచ్చు ఆదాయ గచ్ఛతి 4-4

లోకవార్తా పుష్పాలను సేకరిస్తూ మైమరచియున్న నరుణ్ణి ఒకనాడు మృత్యువు తటాలున లాక్కెళ్ళిపోతుంది- గాఢనిద్రలో ఉన్న గ్రామాన్ని మహాప్రవాహం లాక్కెళ్ళిపోయినట్లుగా.

లోకక్షేముడు

పూర్వారామానికి ఎనిమిదిమైళ్ళ దూరంలో ఉత్తరంగా ఉన్న అంగదిన్న గ్రామసీమలో ఒక ఆరామం ఉన్నది. అక్కడి శ్రామణేరులకు ఉపాధ్యాయుడుగా లోకక్షేముడుంటే బాగుంటుందని అంగదిన్నవాళ్ళు భావించి పూర్వారామంవాళ్ళకు వినతి చేశారు. లోకక్షేముడు ఇరవై ఏండ్లుగా పూర్వారామంలో ఉంటున్నాడు. అతణ్ణి పంపించడానికి పూర్వారామంవాళ్ళు మొదట ఒప్పుకోలేదు. అంగదిన్నవాళ్ళు మాటిమాటికి వినతులు చేయడం వల్ల కాదనలేక చివరికి ఒప్పుకొన్నారు. వెంటనే అంగదిన్నవాళ్ళు అమోఘసిద్ధి అనే భిక్షువును పూర్వారామానికి పంపారు– లోకక్షేముణ్ణి వెంటబెట్టుకొనిరమ్మని. అమోఘసిద్ధుడు పూర్వారామానికి వచ్చిన సమయంలో అక్కడ లోకక్షేముడు లేడు. ప్రక్కనున్న పల్లెకు భిక్షకై వెళ్ళియుంటాడని అక్కడివాళ్ళు చెప్పారు. అమోఘుడు అతని రాకకై ఒక గంట వేచి చూసి అప్పటికీ అతను రాకపోయేసరికి ఆ పల్లెకు నడిచాడు. ఆ పల్లెను సమీపిస్తుండగా లోకక్షేముడు ఎదురయ్యాడు. అభివాదనం చేసి "మిమ్మల్ని అంగదిన్నకు తోడ్కొనిరమ్మని నన్ను పంపారు" అన్నాడు. "సరే వెళ్దాంపద" అని లోకక్షేముడు అంగదిన్న వైపు అడుగులు వేశాడు. "అటెక్కడికి వెళ్తున్నారు?" అన్నాడు అమోఘుడు. "అంగదిన్నకు" అన్నాడు లోకక్షేముడు. "చూసిరావడానికి కాదండీ మిమ్మల్ని రమ్మంటున్నది, అక్కడే ఉండిపోవడానికి" అన్నాడు అమోఘుడు. "అక్కడ ఉండిపోవడానికే వెళ్తున్నాను" అన్నాడు లోకక్షేముడు. "మరి మీ వస్తువులు (luggage) తెచ్చుకోవడానికి మళ్ళీ ఇక్కడికి వస్తారా?" ప్రశ్నించాడు అమోఘుడు. "మళ్ళీ వచ్చే పనేముంది? నా వస్తువులు (luggage) ఇక్కడేమీ లేవు. కుటీరంలో ఒక చాప, కంబళి, ఆసనం, కమండలం ఉన్నాయి. అవి నావి కావు. ఆరామానివి" అని లోకక్షేముడు అంగదిన్నవైపు నడుస్తూనే ఉన్నాడు. "భదంతా, కాస్త ఆగండి. పది నిముషాల్లో వచ్చేస్తాను. పూర్వారామంలో మీ కుటీరం వద్ద నా వస్తువులు తేనెచెంబు, ఊరగాయముంత, లోటా, పళ్ళెం, గొడుగు, పాదరక్షలు వదలివచ్చాను. తెచ్చుకోవాలి" అన్నాడు అమోఘుడు. లోకక్షేముడు ఆశ్చర్యంతో



"నీవు వచ్చి గంట కూడా కాలేదు. అప్పుడే అన్ని వస్తువులు చేరిపోయాయే!" అన్నాడు. (అమోఘసిద్ధి కుటీరాన్ని గనక చూస్తే లోకక్షేముడు ఆశ్చర్యపోవడం కాదు. మూర్ఛబోతాడు. అమోఘుడు మకాం మార్చాలంటే వస్తువులు (luggage) చేరవేయడానికి జోడెద్దులబండి అవసరం అవుతుంది) "నేనెవర్నీ ఏమీ అడగను భదంతా. ఉపాసకులే ఇస్తుంటారు. వద్దంటే వాళ్ళ మనస్సు గాయం అవుతుంది. అందుకని తీసుకొంటాను. మీరిక్కడే వేచియుండండి. కాసేపట్లో వచ్చేస్తాను" అని అమోఘుడు పూర్వారామం వైపు వేగంగా అడుగులు వేస్తూ వెళ్ళాడు.

* * * * *

లోకక్షేముడు అంగదిన్న ఆరామం చేరగానే అక్కడున్న శ్రామణేరులు, భిక్షువులు సగౌరవంగా అతనికి అభివాదనం చేసి అతని రాకకు సంతోషాన్ని వ్యక్తం చేస్తూ తొలి సందేశం ఇమ్మని చుట్టూ గుమికూడారు. వాళ్ళ ఉత్సుకతను గమనించి లోకక్షేముడు ఇలా ప్రసంగిచాడు:

"సోదరులారా, మనం ధర్మస్వామిని శరణుపొంది శిష్యులమయినాము. స్వంత ఇల్లూ వాకిలీ, కర్మ (profession) వదలివచ్చి ఆయన్ను ఆశ్రయించాము. ఎక్కడికి వచ్చినా మనకు ప్రప్రథమంగా అవసరమైనది వృత్తియే (జీవిక= ఆహారం, పానీయం వగైరా) కదా! ధర్మస్వామి మనకు ఒక విధమైన జీవికను అనుమతించి యున్నాడు. ప్రజలనుండి ఆహారం, చీవరం (వస్త్రం), శయన ఆసనాదులు అవసరమైన మేరకే భిక్షగా స్వీకరించడానికి అనుజ్ఞ ఇచ్చియున్నాడు. మనకు ఒక విధమైన కర్మను (profession or activity) కూడా నిర్దేశించియున్నాడు. ఆర్యఅష్టాంగమార్గములో నడవడమే మన కర్మగా విధించియున్నాడు. అన్యమైన కర్మలు మనకు లేవు. స్వంత జీవికా లేదు. మన ఆహారం, వస్త్రాలు, వస్తువులు, నివాసం ఏదీ మన స్వంతం కాదు. కనుక వీటియందు పెద్ద ప్రయత్నం లేకుండానే మమకారభావం తొలగించుకోవడానికి మనకు వీలయ్యింది. కానీ అహంకార నిర్మూలనం అంత తేలిక కాదు. అది ప్రజ్ఞ (insight or wisdom) ద్వారానే సాధ్యం. ప్రజ్ఞ కలగాలంటే కాయవ్యపకర్షం (seperation), చిత్తవ్యపకర్షం

అవసరం. మనం ఒంటరి జీవితాన్ని ఎన్నుకోవడంతో కాయవ్యపకర్షం సులభం అయ్యింది. చిత్తవ్యపకర్షం కొంచెం కష్టమే. అకుశల వితర్కాలనుండి (unwholesome thoughts) చిత్తాన్ని దూరం చేస్తూ ఉండాలి. కామవితర్కాలు, వ్యాపాదవితర్కాలు, జ్ఞాతివితర్కాలు, జనపదవితర్కాలు– వీటికి చిత్తంలో చోటిచ్చి పెంచకండి. ప్రజలనుండి మనం ఆమిషదానం (material gift) తీసుకొని బ్రతుకుతున్నాము. బదులుగా మనం వారికి ధర్మదానం (gift of teaching of Buddha) చేయాలి. మన వాక్కును కేవలం ధర్మదానం కోసమే వాడాలి. అన్యవిషయ ప్రసంగాలు మనం చేయకూడదు. చివరగా ఒక మాట. నేడు ఈ మధ్యదేశంలో మన ధర్మస్వామి కాకుండా ఇతర శాస్త్రారులు ఆరుగురున్నారు. 1. పూరణకాశ్యపుడు, 2. మస్కరీగోశాలీ పుత్రుడు, 3. సంజయవైరటీసుతుడు, 4. అజితకేశకంబళుడు. 5. కకుదకాత్యాయనుడు, 6. నిర్గ్రంథజ్ఞాతిపుత్రుడు. మన శాస్తను గౌరవించడం, ప్రేమించడం అంటే అన్యశాస్తలను తక్కువ చేసి మాట్లాడడం అనే అవివేకంలో మనం పడకూడదు. భిన్న భిన్న రుచుల ప్రజలకు భిన్న భిన్న శాస్త్రారుల అవసరం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. కనుక ఇతర శాస్తలను కూడా గౌరవించండి. మన శాస్తపట్ల గౌరవం, శ్రద్ధ, ప్రేమ, భక్తి చెక్కు చెదరనీయకుండా అట్లే ఉంచుకొని ఇతర శాస్తలను గౌరవించడం చేయండి. ఎన్నడూ వాళ్ళనుగానీ, వాళ్ళ బోధనలనుగానీ తూలనాడకండి. మన శాస్త మీద మనకు వీరాభిమానం ఉంటే దాన్ని ప్రకటించే ఆరోగ్యమైన పద్ధతి వేరే ఉంది. మన శాస్త ఉపదేశాలు హాటకప్రభాసం అనే రసజాతం (elixer = పరుసువేది) వంటిది. హాటకప్రభాసం స్పర్శ సోకగానే ఇనుము బంగారం అవుతుందని ప్రతీతి. సమ్మాసంబుద్ధ ప్రవచనస్పర్శతో మనలోని పృథక్‌జనత్వం (worldly nature) అనే ఇనుమును జినపుత్రత్వం (ఆర్యత్వం= noble nature) అనే బంగారంగా మార్చుకొనడమే మన వీరాభిమానాన్ని ప్రకటించుకొనే ఆరోగ్యవిధానం. కనుక సోదరులారా, మనం అందరం సదా జాగరూకులుగా ఉంటూ చిత్తవీక్షణ, కాయవీక్షణ చేసుకొంటూ మనలోని దోషాలను ఎప్పటికప్పుడు కనిపెట్టి సరిచేసుకొంటూ భగవానుడు నిర్దేశించిన మార్గంలో పయనించేవారమగుదుముగాక!”

ఆ తరువాత ఒకనాడు పూర్వారామంలో లోకక్షేముని ప్రస్తావన వచ్చినపుడు భగవానుడు అతణ్ణి ఉద్దేశించి క్రింది గాథను పలికినాడు:

యథాపి భమరో పుప్ఫం వణ్ణగంధమహేఠయం
పలేతి రసమాదాయ ఏవం గామే మునీ చరే **4-6**

భ్రమరం (తుమ్మెద), పుష్పం ఆకారానికిగానీ గంధానికిగానీ ఎటువంటి నష్టాన్ని కలిగించకుండా చాలా మృదువుగా తనకు కావలసినంతవరకే రసాన్ని మాత్రం తీసుకొని ఎలా వెళ్ళిపోతుందో అలాగే ముని (భిక్షువు) గృహస్థులకు పీడాకరం (taxing) కాకుండా మెలగవలెను.

గయాశీర్షుడు

గయాశీర్షుడు మంచి గురువును అన్వేషిస్తున్నాడు. ఈ చుట్టుపట్ల అఖిలాండునికి మించిన గురువు లేడని ఎవరో చెప్పగా ఆ అఖిలాండుణ్ణి సందర్శించేందుకు ఆయనగారి ఆశ్రమానికి వెళ్ళాడు. ఆ దినం అక్కడ ప్రశ్న–ప్రతివచన కార్యక్రమం జరగబోతుంది. మంచి సమయానికే వచ్చాననుకొని పోయి భక్తజనంలో కూర్చొన్నాడు. అఖిలాండుడు వేదిక మీదికి వచ్చి ఆసీనులై "ఇక కార్యక్రమం మొదలు పెట్టాము" అన్నాడు. వెంటనే ఒక భక్తుడు లేచి నిలబడి చేతులు జోడించి "తూర్పు, పడమర, ఉత్తరం, దక్షిణం అని నాలుగు దిక్కులున్నాయి. ఏ దిక్కుముఖంగా కూర్చొని భోంచేయవలెనో సెలవివ్వండి" అని ప్రశ్నించాడు.

"దీర్ఘాయుష్షు కావాలనుకొంటే తూర్పుముఖంగా కూర్చొని భుజించాలి. కీర్తి కావాలనుకుంటే దక్షిణదిక్కుముఖంగా కూర్చొని తినాలి. సంపద కావాలంటే పడమటిదిక్కుముఖంగా కూర్చొని ఆరగించాలి. ముక్తి కావాలనుకొంటే ఉత్తరదిక్కు ముఖంగా కూర్చొని భుజించాలి" అన్నాడు అఖిలాండుడు. వెంటనే గయాశీర్షుడు లేచి నిలబడి "స్వామీ, నాకు దీర్ఘాయుష్షు, కీర్తీ, సంపదా, ముక్తీ ఈ నాలుగూ కావాలి. మరి నేను గిర్రున తిరిగే రంగులరాట్నంలో కూర్చొని భుజించవలెనా?" అని ప్రశ్న వేశాడు.

అఖిలాండుడు కాసేపు గంభీరంగా ఆలోచించి "నాలుగు కోరికలు ఏక కాలంలోనే మనస్సులో తలెత్తజాలవు. ఒకటి తరువాత ఒకటి కలుగవచ్చును. ఒక కోరిక వ్యక్తావస్థలో (manifest state) ఉంటే తక్కినవి అవ్యక్తావస్థలో (unmanifest state) ఉంటాయి. కనుక రంగులరాట్నం అవసరం లేదు." అన్నాడు.

"స్వామీ మీ మొదటి సమాధానం మీదనే నా సంశయం మరొకటున్నది. ముక్తి కావాలనుకొంటే ఇంకేమీ చేయకుండా ఉత్తరదిక్కు ముఖంగా కూర్చొని తింటూ ఉంటే సరిపోతుందా? అని గయాశీర్షుడు అనుబంధప్రశ్న వేశాడు.

అఖిలాండుడు మళ్ళీ కాసేపు లోతుగా ఆలోచించి– అంటే చాలా ఏండ్లుగా అనేక తాటాకు పుస్తకాల పఠనం ద్వారా మెదడులో తాను సేకరించిపెట్టుకొన్న సమాచారాన్ని వెదకి – "ముక్తికి ఉత్తరం దిక్కుముఖంగా తినడం ఒకటే చాలదు. ఇది సహకారి కారణం మాత్రమే. ఇంకా ఇతర కారణాలు కూడా అవసరం. ఉదాహరణకు కుమ్మరిని తీసుకొందాము. కుమ్మరి, కుండలు చేయాలంటే మట్టి అవసరం, సారె అవసరం, నీళ్ళు అవసరం, త్రిప్పడం అవసరం కనుక సరే ఇక తరువాతి ప్రశ్నకు వెళ్దాం" అన్నాడు అఖిలాండుడు గయాశీర్షునినుండి చూపులను భక్తుల మీదికి మళ్ళిస్తూ. భక్తులనుండి ఒకటి తరువాత ఒకటి చాలా ప్రశ్నలు వచ్చాయి. ప్రతి ప్రశ్నకూ అఖిలాండుడు దీర్ఘంగా ఆలోచించి నాలుగైదు నిముషాలపాటు ఓపికగా ప్రతివచనాలు పలికాడు. (మాదిరిప్రశ్నలొక రెండు: 1.కాలము వేగముగా పరుగెత్తుచున్నది. మనమేమి చేయవలెను? 2. నిరాధారముగా ఉన్న నీలాకాశము ఎప్పుడైననూ విరిగి మీద బడవచ్చును. అప్పుడు మనము తీసుకొనవలసిన జాగ్రత్తలు ఏమిటి?)

"ఈ కార్యక్రమం ఇప్పటికి ముగిసినది. మళ్ళీ పై వారం సమావేశం అవుదాము" అని అఖిలాండుడు లేవడానికి ఉపక్రమిస్తుండగా గయాశీర్షుడు చాలా వినయాన్ని, జిజ్ఞాసను ప్రదర్శిస్తూ "స్వామీ, నన్నొక ప్రశ్న చాలా నాళ్ళుగా వేధిస్తున్నది. సృష్టిలో కొన్ని గాడిదలు పొట్టికొమ్ములు కలవిగానూ కొన్ని పొడవుకొమ్ములు కలవిగానూ ఎందుకున్నాయి? ఈ సృష్టివైషమ్యానికి కారణం ఏమిటి? తెలియపరచ వలసినదిగా మనవి చేస్తున్నాను" అన్నాడు.

అఖిలాండుడు గాఢంగా ఆలోచించి (మెదడులో సేకరించిపెట్టుకొన్న సమాచార దొంతరలను గాలించి గాలించి) సృష్టిలోని అన్ని వైషమ్యాలకు కారణం గుణముల తారతమ్యమే. తమస్సు కన్నా రజస్సు ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు గాడిదలకు పొడవుకొమ్ములు కలగడం, రజస్సుకన్నా తమస్సు ఎక్కువ అయినపుడు పొట్టికొమ్ములు కలగడం జరుగుతుంది. ఈ గుణముల తారతమ్యం కర్మానుసారంగా ఉంటుంది" అని సమాధానం పలికాడు.

“ఇంతటి మూర్ఖుణ్ణి నేను ఎక్కడా చూడలేదు” అని మనస్సులో అనుకొంటూ పైకి “స్వామీ, తమస్సు రజస్సులకన్నా గాడిదలలో సత్త్వం ఎక్కువైనపుడు ఏమి జరుగుతుందో సెలవిస్తారా?” అన్నాడు వినయాన్ని నటిస్తూ గయాశీర్షుడు.

అఖిలాండుడు మళ్ళీ సమాచార దొంతర్లోకి వెళ్ళి కొన్ని నిముషాల వెదకులాట తరువాత “సత్త్వగుణాధిక్యత సాధారణంగా పశువులకు ఉండదు. ఒకవేళ గాడిదల్లో సత్త్వాధిక్యత కలిగే పక్షంలో వాటికి కొమ్ములు మొలవకపోవడం అనేది జరుగుతుంది. ఇప్పుడు ఈ పరిప్రశ్న కార్యక్రమాన్ని సమాప్తం చేస్తున్నాను. పై వారం మళ్ళీ కలుస్తాము” అని అఖిలాండుడు వేదికనుండి లేచి క్రిందకు దిగాడు.

గయాశీర్షుడు ఈ ప్రకారంగా అనేక ఆశ్రమాలకు వెళ్ళడం, వాళ్ళ ప్రసంగాల్లో పక్షదోషాలు, స్వవచనవ్యాఘాతదోషాలు, అనవస్థాదోషాలు, చక్రకదోషాలు, అన్యోన్యాశ్రయదోషాలు ఇంకా ఇతర దోషాలున్నాయని అనుకొంటూ కొన్ని చోట్ల ఘర్షణ పడుతూ చివరకు జేతవనం చేరాడు. సమ్మాసంబుద్ధుని బోధనలు చాలా హేతుబద్ధంగా ఉన్నాయని అతనికి తోచి అక్కడ ప్రవ్రజ్య తీసుకొన్నాడు. ఆ సందర్భంలో అతనికి భగవానుడు పలికిన గాథ:

న పరేసం విలోమాని న పరేసం కతాకతం
అత్తనోవ అవేక్ఖేయ్య కతాని అకతాని చ **4-7**

ఇతరుల లోపాలను, కృత్యములను అకృత్యములను విమర్శిస్తూ ఉండడంలో ప్రయోజనం లేదు. తన లోపాలేమిటి? తను చేస్తున్నదేమిటి? అని ఆత్మపరిశీలన చేసుకొంటూ ఉండడం మంచిది.

ఛత్రపాణి

కోసలరాజు ప్రసేనజిత్తు ఒకనాడు బుద్ధసందర్శనం కోసం జేతవనం వచ్చాడు. రాజు వచ్చినా రాణి వచ్చినా మంత్రి వచ్చినా భిక్షువులెవరూ లేచి నిలబడి మర్యాద చూపరు. ఆ విషయం ప్రసేనజిత్తుకు తెలుసు. వాళ్ళు లేచి నిలబడి మర్యాద చూపాలని తను ఆశించిందీ లేదు. అంతటి దురహంకారం తన రక్తంలో లేదు. కానీ ఆనాడు అక్కడ కూర్చొనియున్న ఒక సామాన్యజనుడు తనును చూసి కూడా లేచి నిలబడకుండా భిక్షుతీవిని వెలయించడం ప్రసేనజిత్తుకు ఆగ్రహం తెప్పించింది. అతని ముఖంలో వచ్చిన మార్పును, దానికి కారణాన్ని కూడా పసిగట్టిన భగవానుడు ప్రసేనజిత్తుతో "కోసలాధీశా, ఛత్రపాణి బైట సామాన్యపౌరుడే. కానీ ఇక్కడ అతని స్థాయి వేరే. చాలా ఏండ్లుగా అతడు ధమ్మాన్ని శ్రవణం చేస్తూ వస్తున్నాడు. శ్రవణం చేయడమే కాదు, పది సంయోజనాల్లో (fetters) ఐదింటిని వదిలించుకొని అనాగామిస్థాయిని అందుకున్నవాడు. అతడు మీ పట్ల అమర్యాద చూపలేదు. ఇక్కడ నాముందరున్నాడు కనుక అధ్యాత్మ సంప్రదాయం పాటిస్తూ లేచి నిలబడలేదు. కనుక అతనిలో అమర్యాద దోషాన్ని చూడకండి" అని హితువు చెప్పాడు. ప్రసేనజిత్తు ఆగ్రహం తాటాకు మంటలా చప్పున చల్లారిపోయింది. తిరిగి వెళ్తున్నప్పుడు ఛత్రపాణికి కూడా చేతులు జోడించి నమస్కరించి "మీ గొప్పదనం ఏమిటో తథాగతులవారి వల్ల తెలిసింది. మీరు నా దేవేరులకు ధమ్మభాణకులుగా ఉండాలని మనవి చేస్తున్నాను" అన్నాడు. "కోశలాధీశా, నేనింకనూ శైక్షావస్థలోనే (learning stage) ఉన్నాను. తథాగతులవారి శిష్యులు 80మంది ఒకరికి మించినవాళ్ళు ఒకరుండగా నేను దేవేరులకు ధర్మభాణకుడుగా ఉండడమేమిటి? ఆనందులవారిని ఒప్పించుదాము. ఆయన ధర్మనిధి, ధర్మరక్షకుడు. ఎనభైనాలుగు వేల ధమ్మవాక్యాలు ముద్రించినట్లుగా ఆయన చిత్తంలో నిలిచిపోయాయి. అంతటి జ్ఞాపకశక్తి ఈ జంబూద్వీపంలో ఇంకెవ్వరికీ లేదు" అన్నాడు వినయంగా ఛత్రపాణి.

ప్రసేనజిత్తు దేవేరులు మల్లికాదేవికి, వాసవీదేవికి ఆనందుడు ధమ్మభాణకుడయ్యాడు. ఒకనాడు, ఆనందుడు భగవానుని వద్దకు వచ్చి "భదంతా,

బహుజనహితం కోసం బహుజనసుఖం కోసం మీరు ధర్మామృతవర్షం కురిపిస్తున్నారు. మీ అమృత వాక్కులను నేను తు.చ. తప్పకుండా మల్లికకు వాసవికి చెబుతున్నాను. మల్లిక ప్రయోజనం పొందుతున్నట్లుగా కనిపిస్తున్నది. వాసవి కించిత్ ప్రయోజనం కూడా పొందలేకపోతున్నట్లనిపిస్తున్నది. ఈ వ్యత్యాసానికి కారణం ఏమిటి?" అని ప్రశ్నించాడు.

"ఆనందా, మోక్షగమనమార్గం తెలియజేయడం వరకే మనం చెప్పగలం. గమనం ఎవరికివారు చేయవలసియున్నది. గమనానికి అంతరాయాలు మూడున్నాయి 1. అగంతుకామతా 2. మార్గవిభ్రమం 3. మార్గసంశయం. వాసవిలో ఏ అంతరాయం ఉందో గమనించి ఆ అంతరాయం తొలిగిపోయే బోధనపద్ధతిని అవలంబించు. మొదటి అంతరాయానికి కారణం సత్కాయదృష్టి*

* *సీదతీతి సత్ = నశించేది అనీ, కాయః=చయః=సమూహం అనీ అర్థం. ఈ రెండింటిని కలిపితే సత్కాయః (పాళీలో సక్కాయ) = నశించిపోయే సమూహం అని అర్థం చెప్పుకోవాలి. నశించిపోయే సమూహం ఏమిటది అని నలువైపులా చూపులు సారించి వెదకబనిలేదు. అది, ఇదిగో ఈ మన దేహమే (*body-mind complex = *నామరూపం). ఈ సత్కాయాన్ని సత్కాయంగానే సదా జ్ఞప్తి చేసుకొంటూ జీవిస్తే ఎంతో మంచిది. పూసలలో దారం వలె ఈ సత్కాయంలో ఏకమూ నిత్యమూ ధృవమూ అయినది మరొకటి కొలువైయుండి చక్రం త్రిప్పుతుందనుకోవడం సత్కాయదృష్టి అవుతుంది.*

*ఈ దేహం పుట్టడంతోనే మూడు లక్షణాలతో పుట్టింది. 1. అనిత్యతాలక్షణం, 2. దుఃఖతాలక్షణం, 3. అనాత్మతాలక్షణం, కాలిగోటినుండి తలవెంట్రుక వరకు దేహంలో ఏదీ మన మాట వినదు. ఆయా హేతు ప్రత్యయముల (*causes and conditions*) మాటనే వింటాయి. ఏది తన వశంలో లేదో స్వాధీనంలో లేదో అది అనాత్మ. నఖ శిఖ పర్యంతం ఈ దేహం ఒక అనాత్మరాశి. కనుక దీని పట్ల "నేను నాది" అనే తాదాత్మ్యం కూడదు. ఆనాపానసస్మృతితో బాటుగా సంప్రజన్యం (చిత్తం తీరుతెన్నులను అప్పటికప్పుడే గమనిస్తూ ఉండే చిత్తవిశేషం) కలిగియుంటూ చిత్తవీచికలను (*thought waves*) ఏ క్షణానికాక్షణమే ఉదాసీనంగా గమనిస్తూ ఉంటే చాలు అది అనాత్మచింతన అవుతుంది. అనాత్మచింతన వల్ల ప్రజ్ఞ ఉద్భవిస్తుంది. ప్రజ్ఞ తలెత్తగానే కృత్రిమ తాదాత్మ్యభావాలు (ఉదా॥ నేను జంబూద్వీపపౌరుడను. నా దేశము జంబూద్వీపము. గొప్పచరిత్ర సంస్కృతి కలిగిన దేశము మాది. ఈ ద్వీపదేశీయుడుగా పుట్టినందులకు నేను చాలా గర్విస్తున్నాను. తరువాతి జన్మల్లోనూ ఈ భాగ్యము నన్ను వీడకుండుగాక ఇత్యాదులు) బక్కచిక్కిపోతాయి. తటాలున ఎప్పుడో మార్గంలో ప్రవేశించడమూ సత్కాయదృష్టి అంతరించడమూ ఏకకాలంలో జరిగిపోతుంది.*

(personality belief or false view of self). రెండవ అంతరాయానికి కారణం శీలవ్రతపరామర్శ (clinging to mere rites, rituals and observances), మూడవ అంతరాయానికి కారణం దృష్టిపరామర్శ (speculative views, dogmatic views). వాసవిలో మొదట సత్కాయదృష్టి చెదరిపోయే విధంగా బోధించు. ఇది అంత తేలిక కాదు. దేహం పట్ల ఏకసంజ్ఞ, నిత్యసంజ్ఞ, పిండసంజ్ఞ పోగొట్టాలి. అందుకే నేను స్కంధాలు, ధాతువులు, ఆయతనాలు అంటూ ఉపదేశం మొదలుపెట్టింది. మనం మేఘంలాగా పని చేసుకుపోవాలి. మేఘం, వర్షించేటప్పుడు ఇది చవిటిభూమి, ఇది సారమైన భూమి అని లెక్కబెట్టూ కూచోదు. సమానంగా వర్షించి అంతరించిపోతుంది. అలాగే మనమున్నూ ధర్మామృతవర్షాన్ని కురిపిస్తాము. ఫలించడం, ఫలించకపోవడం అనేది వినేవాళ్ళ మీద ఆధారపడి ఉంటుంది.

యథాపి రుచిరం పుప్ఫం వణ్ణవంతం అగంధకం
ఏవం సుభాసితా వాచా అఫలా హోతి అకుబ్బతో 4-8

సుభాషితాన్ని (well-spoken word=బుద్ధ ప్రవచనములు) ఆచరించనివానికి అది పరిమళం లేని అందమైన పుష్పంలాగా నిరుపయోగం అవుతుంది.

యథాపి రుచిరం పుప్ఫం వణ్ణవంతం సుగంధకం
ఏవం సుభాసితా వాచా సఫలా హోతి కుబ్బతో 4-9

సుభాషితాన్ని ఆచరించేవానికి అది పరిమళం కలిగిన అందమైన పుష్పం లాగా ఉపయోగపడుతుంది.

కుండలకేశి*

రాజగృహంలో (మగధరాజ్యం తొలి రాజధాని. పాతపేరు గిరివ్రజం) పుష్పకూటునికి మంచి పలుకుబడి. రాజు మొదలుకొని తలారి వరకు అతని మాట చెల్లుతుంది. ఆ పుష్పకూటుని కుమార్తె కుండలకేశి. బైటేవో వ్యవహారాల్లో అతడు తలమునకలుగా ఉంటూ ఎప్పుడూ గంభీరంగా ఉంటాడు. కానీ ఇంట్లోకి అడుగుబెట్టి కుండలకేశి ముఖం చూసిన క్షణంలోనే అతని ముఖం మారిపోతుంది. ముఖంలో మందహాసం పొంగుతుంది; కంఠంలో మార్దవం వచ్చేస్తుంది; కన్నుల్లో అదొక విధమైన వికాసం, మెరుపు తళుక్కుమంటుంది. పద్దెనిమిదేండ్ల క్రితం అతనొక అనామకుడు. జీవనం కోసం ఆ ఊరు చేరి ఒక మాలాకారుని (florist) వద్ద నౌకరుగా చేరాడు. అప్పుడే కుండలకేశి పుట్టింది. ఆ బిడ్డ పుట్టిన వేళావిశేషం ఏమిటో తెలియదు. అప్పటినుండి అతని జీవితగమనం చిత్రవిచిత్రగతులలో పురోగమించింది. కథాకాలం నాటికి అతడు రాజగృహం పురప్రముఖులు ఎనిమిదిమందిలో ఒకడుగా వెలుగొందాడు.

ఒకనాడు కుండలకేశి భవన ఉపరితలం (terrace) మీద విహరిస్తూ వీధిలో కోలాహలధ్వని వినిపిస్తే కుతూహలంతో తొంగి చూసింది. ఒక యువకుణ్ణి వధ్యశాలకు రక్షకభటులు నడిపించుకొనిపోతున్నారు. ప్రజలు అతని మీద జాలి చూపుతూ లడ్డు జిలేబీలాంటివి అతని చేతికి ఇస్తున్నారు. వాటిని అతడు తీసుకొంటున్నాడేగానీ తినడం లేదు. మట్టిపెళ్ళను నలిపినట్లు నలిపి జారవిడుస్తూ పరమ శ్మశానవైరాగ్యంతో చూపరులకు అపర శుకదేవునిలా కనబడుతూ నడుస్తున్నాడు. కుండలకేశి అతణ్ణి చూసింది. కళ్ళప్పగించి తదేకంగా చూసింది. వరించింది. వివాహం చేసుకోవాలనుకొనింది.

ఆమెకు రెండేండ్ల క్రితమే వివాహం నిశ్చయమైంది. మరొక పురప్రముఖుడు విక్రమబాహు కుమారునికిచ్చి వివాహం చేయాలని తండ్రి నిశ్చయించాడు. అతడు తక్షశిలలో చదువుకొంటున్నాడు. కొన్ని నెలల్లో చదువు పూర్తి చేసుకొని వస్తాడు.

కుండలకేశి మేడమీదనుండి వేగంగా క్రిందికి దిగి తండ్రి వద్దకు నేరుగా

---

* *ఉంగరాల జుత్తు (curling hair) కలిగినట్టిది అని అర్థం.*



వెళ్ళి తన వింత కోరికను బైటపెట్టింది. పుష్పకూటుడు ఈ పద్దెనిమిదేండ్లలో తొలిసారిగా కూతురిని కోపంతో కసిరి మాట్లాడాడు. "పిచ్చిపిచ్చిగా వాగకు. వాడిమీద నీకంత దయగా ఉంటే చావునుండి వాణ్ణి తప్పిస్తాను" అన్నాడు. ఆ మాత్రం కసిరి మాట్లాడినందుకే కుండలకేశి బిగ్గరగా ఏడవడం మొదలుపెట్టింది. ఆమె కంటిలో నలుసు పడితే తన గుండెలో గునపం దిగినంతగా బాధపడిపోయే పుష్పకూటుడు ఆ కూతురి ఏడుపుకు తట్టుకోలేక విలవిలలాడిపోయాడు.

* * * * *

కుండలకేశికి పెండ్లయి మూడు వారాలయ్యింది. పుష్పకూటుడు రాచకార్యం మీద అవంతికి వెళ్ళాడు. ఇల్లరికపుటల్లుడు భార్య గదికి వచ్చి "కేశీ, నేనెంత అదృష్టవంతుణ్ణి! మృత్యువు పిడికిలినుండి నన్ను ఇద్దరు దేవతలు తప్పించారు. ఒక దేవత నీవు. ఇంకొక దేవత కొండ మీద దుర్గమ్మ. పెండ్లయి మూడు వారాలైనా ఇంతవరకు అమ్మ దర్శనానికి వెళ్ళనేలేదు. ఇక అమ్మను చూడకుండా ఉండలేను. అమ్మవారికి నిలువుదోపిడి మొక్కుబడి తీర్చివస్తాము. సర్వాభరణభూషితవై బయలుదేరు" అన్నాడు ప్రేమగా.

* * * * *

భార్యాభర్తలిద్దరూ దుర్గమ్మకొండ ఎక్కుతూ లోయ అంచుదారికి వచ్చారు. అతను ఆగాడు. ఆమె ముందుకు పోతూ ఉంది. "ఆగు" అన్నాడు. ఆమె ఆగింది. పిడిబాకును చేతికి తీసుకొన్నాడు. "మా గూడెంలో నాకు భార్య, ఇద్దరు పిల్లలున్నారు. వాళ్ల పోషణ కోసమే నేను చౌర్యం చేసి ప్రాణం మీదికి తెచ్చుకొన్నాను. నీవు నన్ను కాపాడావు. ఆ మేలును మరవలేను. కనుక ఇప్పుడు నీకు రెండు క్షణాలు సమయం ఇస్తున్నాను. ఇష్టదేవతకు చివరి ప్రార్థన చేసుకో. సరిగ్గా రెండు నిముషాల తరువాత నీవుండవు. నిన్ను చంపి నీ ఆభరణాలు తీసుకొని శవాన్ని ఈ లోయలో పారవేసి నా దారిన పోతాను. ఇక నీవు కళ్ళు మూసుకొని ధ్యానం చేసుకో" అన్నాడు. అవి హాస్యంమాటలు కావు, యథార్థమే అని కుండలకేశికి అర్థం అయ్యింది. మెరుపువేగంతో ఉపాయం ఆలోచించి ఇలా అన్నది: "నా ఆరాధ్యదేవత కళ్ళ ఎదుటే ఉండగా కళ్ళు మూసుకోవడం దేనికి? నా భర్తే నా ఇష్టదేవత. నా ఇష్టదేవతకు ముమ్మారు ప్రదక్షిణం చేసి పాదాలచెంత వాలుతాను" అని చేతులు జోడించి **"పతిదేవాయ నమః పతిదేవాయ నమః"** అని

ప్రదక్షిణం మొదలుపెట్టింది. మొదటి ప్రదక్షిణం పూర్తి చేసింది. రెండవ ప్రదక్షిణం చేస్తూ బలాన్నంతా కూడగట్టుకొని అమాంతం అతణ్ణి లోయలోకి తోసివేసింది.

* * * * *

"ఛీ ఛీ, ఎంతటి అవిశ్వసనీయ ప్రపంచంలో జీవిస్తున్నాము!" అనుకొని మొత్తం లోకాన్ని కాకిరెట్టగా అసహ్యించుకొని కుండలకేశి పరమ వైరాగ్యంతో భిక్షుణీ విహారానికి వెళ్ళి శైలను ఆశ్రయించింది. శైల తథాగతుని శిష్యురాలు. అర్హతురాలు. భవరోగానికి దివ్యౌషధంగా ఆమె శూన్యతాబోధన చేస్తుంటుంది. కుండలకేశికి కూడా అదే బోధన చేసింది.

ఆ బోధన వల్ల కుండలకేశి చిత్తం ప్రసన్నమయ్యింది. లోకాన్ని తెగడడం లేదా పొగడడం అనే ద్వయం (duality) నుండి చిత్తం విముక్తమయ్యింది.

ఆ తరువాత ఒకనాడు విశాఖ, సమ్మాసంబుద్ధునితో సంభాషిస్తూ కుండలకేశి ప్రస్తావన తెచ్చి "ఆ పిల్ల పూర్వాశ్రమంలో వట్టి మూర్ఖురాలుగా ప్రవర్తించింది'' అన్నది. సమాధానంగా భగవానుడు ''తన మూర్ఖత్వాన్ని మూర్ఖత్వంగా గుర్తించనన్నాళ్ళు ఆమె మూర్ఖురాలే. మూర్ఖత్వాన్ని మూర్ఖత్వంగా గుర్తించిన క్షణంలో పండితురాలయ్యిందికదా" అని క్రింది గాథను పలికినాడు:

యో బాలో మఞ్ఞతి బాల్యం పండితో వాపి తేన సో
బాలో చ పండితమానీ సవే బాలో తి వుచ్చతి 5-4

ఉన్నదున్నట్లుగా చూడడం ప్రజ్ఞ. మూర్ఖుడు తాను మూర్ఖుణ్ణని తెలుసుకుంటే ఉన్నదున్నట్లు తెలుసుకొన్నాడు కనుక అతణ్ణి పండితుడనవచ్చు. ఇక మూర్ఖుడెవడంటే, తనలో ఉన్న మూర్ఖత్వాన్ని ఏమాత్రం గుర్తించకుండా దానికి పాండిత్యం అని పేరు పెట్టకొని మురిసిపోతున్నవాడు!

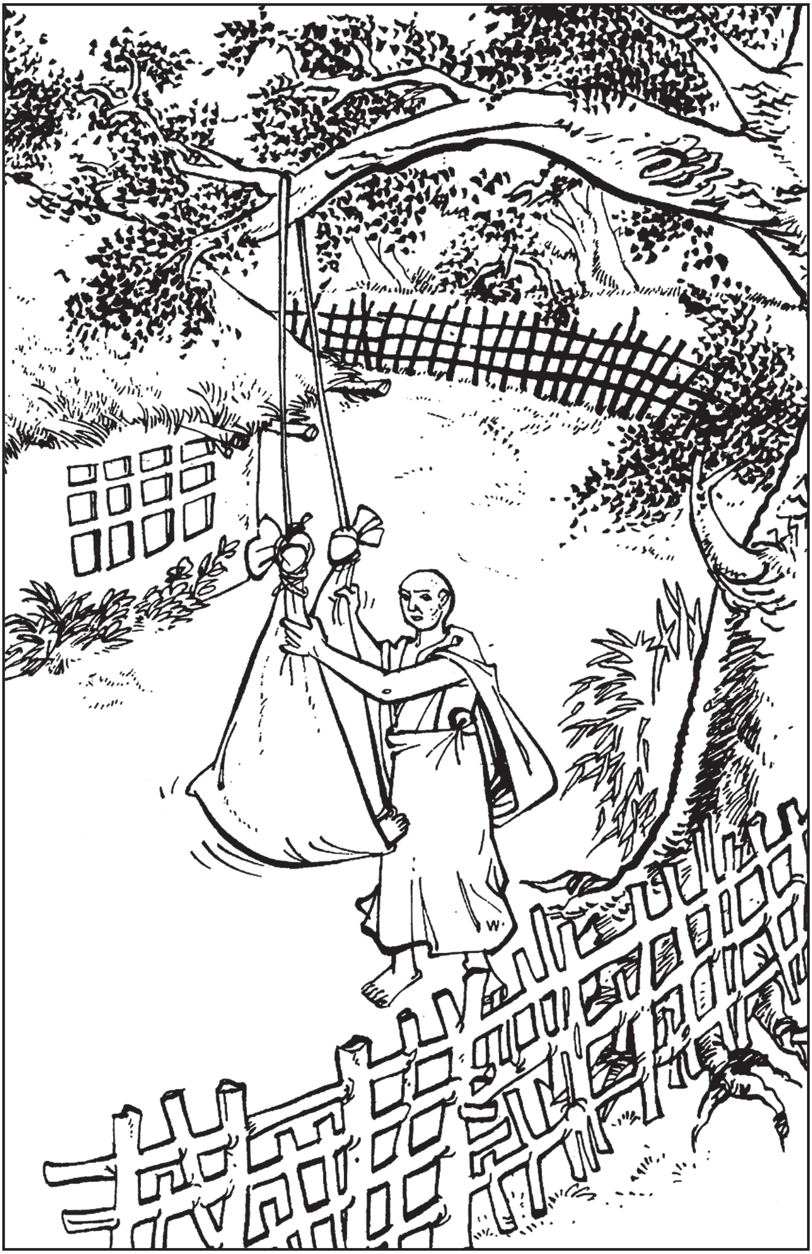
---

note: *శైల, క్షేమ, ధర్మదిన్న, ఉత్పలవర్ణ, కృశాగౌతమి - ఇలా అర్హంతినుల పేర్లు చాలా ఉన్నాయి. ఆ పేర్ల సరసన కుండలకేశి పేరు కూడా చేరింది. ఏదో ఒక షాక్ తగలకపోతే మనిషి ఆధ్యాత్మికతకు మళ్ళడు. కుండలకేశికి ఒక రకమైన షాక్. మరొకరికి మరొక రకమైన షాక్. కుండలకేశి, విహారంలో చేరిన కొత్తలో అక్కడున్న కొందరు అపరిపక్వచిత్తులు ఆమె ప్రస్తావన వచ్చినపుడు "అమ్మకచెల్ల! ఎంత వైరాగ్యం! ఎంత వైరాగ్యం! అంత సంపదను వదులుకొని వచ్చేసింది!" అని ముక్కు మీద వేలు వేసుకొనేవాళ్ళు. సంపదలుండి వదులుకొనివస్తే 100 యూనిట్ల వైరాగ్యం, సంపదలు లేకుండా వచ్చి చేరితే 10 యూనిట్ల వైరాగ్యం అని వాళ్ళ లెక్కింపు కాబోలు! పరమ అజ్ఞానులు!*

కుమారజీవుడు

కుమారజీవుడు మహాకాశ్యపుని శిష్యుడు. తథాగత శాసనాన్ని తలదాల్చినవారు వేలాదిమంది ఉన్నారు. ఆ వేలాదిమందిలో ఐదువందలమంది అర్హతులు. ఆ ఐదు వందల అర్హతులలో మహాశ్రావకులు ఎనభైమంది. ఆ ఎనభైమందిలో ఎనిమిదిమంది ప్రముఖులు. ఆ ఎనిమిదిమందిలో మహాకాశ్యపుడొకడు. భగవానునికి శిష్యుడు కాకముందునుంచే మహాకాశ్యపునికి ఒక విధమైన మహత్త్వం ఉండేది. భక్తితో ఏదైనా దేవాగారం ప్రవేశించి దేవతాప్రతిమకు మ్రొక్కితే ఆ క్షణంలోనే ఆ విగ్రహం భళ్ళున పగిలిపోయేది. ఇలా కొన్ని సార్లు జరిగాక దేవాగారాలకు వెళ్ళడం మానుకొన్నాడు. తొలిసారిగా భగవానుణ్ణి చూసినపుడు హృదయం భక్తి, గౌరవం, శ్రద్ధతో పరవశించింది. చేతులు జోడించి నమస్కరించాలనుకొన్నాడు. నమస్కరిస్తే ఈయనకు, దేవతా విగ్రహాలకు అయిన మాదిరి రూపనాశనమయిపోతుందేమో అని సంశయించి నమస్కరించలేదు. "కాశ్యపా, సంశయించకు. తథాగతునికి నమస్కరించు" అన్నాడు భగవానుడు. కాశ్యపుడు నమస్కరించాడు. తథాగతునికి ఏమీ కాలేదు. **"బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి"** అని కాశ్యపుడు శరణువాక్యం పలికి "ఇకనుంచి మీరే నా శాస్త (teacher) అన్నాడు.

"బహుజనహితం కోసం బహుజనసుఖం కోసం నీవు అన్ని దిక్కులకూ వెళ్ళు. ధమ్మాన్ని ప్రజలకు తెలియజేయి" అని ధమ్మస్వామి కాశ్యపునికి ప్రేరణ ఇచ్చాడు. ఆ ప్రేరణతో కాశ్యపుడు జీవితాన్నంతా పర్యటనలోనే గడిపాడు. ఒకసారి మగధలో పర్యటిస్తుండగా కాశ్యపునికి కుమారజీవుడు శిష్యుడయ్యాడు. బుద్ధశాసనాన్ని అతనికి సాకల్యంగా చెప్పి "నాయనా నీవు అదృష్టవంతుడివి. క్షణసంపత్ (favourable conditions for spiritual progress) పుష్కలంగా కలిగియున్నావు. మనుష్యజన్మ విలువ ఇంతా అంతా కాదు. అందులోనూ యువకుడుగా ఉన్నావు. అవికలేంద్రియుడవుగానూ ఉన్నావు (not handicapped). తథాగతశాసనాన్ని విన్న భాగ్యమూ పొందావు. ఆర్యస్రోతస్సులో ప్రవేశించావు. ఆ



స్రోతస్సులో అలా తేలియాడుతూ (just float) ఉన్నావంటే ఆ స్రోతస్సే నిన్ను మోక్షసాగరానికి చేర్చుతుంది. వెళ్ళు నాయనా, నీవెక్కడున్నా అష్టలోకధర్మాలు* నిన్నంటకుండా చూసుకో. బురదగుంటలో ఉన్నా బురద అంటని కమలంలాగా జీవించు. అష్టలోకధర్మాలలో ఒక దానికి కృంగిపోవడం మరో దానికి పొంగిపోవడం చేయకుండా చిత్తంలో ఉపేక్షా(సమతా) సంపదను పెంచుకొంటూ ఉండు" అని హితబోధ చేసి పంపాడు.

కుమారజీవుడు సంచారం చేస్తూ బైరియా అనే పల్లెకు వచ్చాడు. ధుతాంగములలో (తపోనియమాలు) కొన్నిటిని పాటిస్తూ అక్కడే ఉండదలచాడు. ఆ ఊరిలోని చివరి ఇంటి వద్ద ఆగి ఒక చిన్న గులకరాయి చేతికి తీసుకొని బలం కొద్దీ ఊరి వెలుపలి దిక్కుగా విసిరివేశాడు. ఆ గులకరాయి పడిన చోటుకి వెళ్ళి గుర్తు గీసుకొన్నాడు. (ధుతాంగములలో ఒకటి అరణ్యావాసం. వనవాసం లేదా అరణ్యావాసం అంటే పులులు సింహాలు ఎలుగుబంట్లు తిరుగుతున్న దట్టమైన అడవిలో ఉండడం అని కాదు అర్థం. అట్టి చోటికి వెళ్తేనే ధుతాంగం పాటించినట్లని భావించి ఎవడైనా వెళ్తే చేతోవిముక్తి సంగతి దేవుడెరుగు, అతిత్వరలో దేహవిముక్తిని మాత్రం పులియో సింహమో ఇస్తుంది. బౌద్ధంలో అరణ్యావాసం అంటే జనావాసానికి దూరంగా ఉండడం అని. గ్రామం పొలిమేరకు అవతల నివాసం ఉండడం అని అర్థం. గ్రామం పొలిమేరను బౌద్ధభిక్షువులు నిర్ణయించే విధానాల్లో ఒకానొక విధానం పాటించి కుమారజీవుడు రాయిని విసిరివేసి గుర్తు పెట్టుకొన్నాడు.)

గృహస్థులకు పీడాకరం (non-taxing) కానట్టి భిక్షువు లభించడం ఆ గ్రామస్థులు చేసుకొన్న అదృష్టం. గ్రామంలోకి వెళ్ళి నలుగురు పెద్దల్ని కలిసి తన సంకల్పాన్ని తెలియజేయగానే వాళ్ళు పరమ సంతోషంతో అతను చూపిన స్థలంలో ఒక చిన్న కుటీరం నిర్మించి ఇచ్చారు.

* * * * *

ఆ ఊరిలో ఒక పెద్దింటి యువతి రత్నదీపకు తలిదండ్రులు సంబంధాలు వెతుకుతున్నారు. చాలా సంబంధాలు వచ్చాయి కానీ వీళ్ళకు ఏదీ కుదరడం లేదు.

---

* *లాభం* x *అలాభం, యశస్సు* x *అయశస్సు, నింద* x *ప్రశంస, సుఖం* x *దుఃఖం*

తల్లికి నచ్చిన సంబంధం తండ్రికి నచ్చలేదు. ఆయనకు నచ్చింది ఈమెకు నచ్చలేదు. ఇరువురికీ నచ్చింది రత్నదీపకు నచ్చలేదు. రత్నదీపకు నచ్చింది తలిదండ్రులకు నచ్చలేదు. అందరికీ నచ్చింది, అవతలివాళ్ళకు నచ్చలేదు. సంబంధాలు వెతుకుతూనే ఉన్నారు. ఏండ్లు గడుస్తున్నాయి. వచ్చినవాళ్ళకు అమ్మాయి వయస్సు మూడేండ్లు తగ్గించే చెబుతున్నారు.

* * * * *

రత్నదీప గర్భవతి అయ్యింది. తల్లి కాళికావతారం దాల్చింది, తండ్రి ప్రచండ భైరవుడయ్యాడు. “ఎవడే వాడు?” అని ఒకరి వెంబడి ఒకరు రౌద్రంగా గద్దిస్తూ అడిగారు. వాడెవడో తలచుకొంటేనే రత్నదీపకు చచ్చేంత సిగ్గు, అవమానంగా ఉంది. నోరు తెరచి ఎలా చెప్పడం? వాడెవడో చెప్పకపోతే వీళ్ళు చావగొట్టి చెవులు మూసేదాకా వదలరు. చెబితే గుండె పగిలి చస్తారు లేదా ఉరేసుకొంటారు. ఆమె మనస్సు చెప్పలేనంత గజిబిజిగా చీకటి కమ్మినట్లుగా ఉంది. ఇప్పటికే పది మొట్టికాయలు నెత్తిమీద, పదిదెబ్బలు వీపు మీద పడ్డాయి. ఇక తట్టుకోలేక తటాలున ఒక అబద్ధం చెప్పేసింది. “కుమారజీవుడు” అనేసింది.

* * * * *

రత్నదీపతండ్రి నందిదేవుడు ఆ ఊరి పెద్దలను పదిమందిని రచ్చబండకు రమ్మని పిలిచాడు. ఆ పెద్దలలో ఒకాయన తలలో వెయ్యి సామెతలు ఎప్పుడూ కదులుతూ ఉంటాయి. మాట మాటకు సామెత ఒకటి తగిలించకపోతే ఆయనకు ఊపిరాడదు. నందిదేవుడు కుమారజీవుని అకృత్యాన్ని ఆ పెద్దలకు చెప్పాడు. వారెవ్వరూ నమ్మలేదు. సామెతలాయన కూడ నమ్మలేదు. కానీ సామెత ఒకటి వెంటనే చెప్పాలన్న ఉబలాటంతో **“బ్రహ్మకైన పుట్టు రిమ్మతెగులు”** అన్నాడు. “మనం ఇప్పుడేం చేయాలో నీవే చెప్పాలి. అతణ్ణి ఇక్కడ్నుంచి వెళ్ళగొట్టామా?” అడిగాడు నందిదేవుణ్ణి చూస్తూ మరో పెద్దాయన. “వెళ్ళగొట్తే అతనికది ఒక శిక్షా? ఇంకో ఊరికి వెళ్తాడు. ఇంతకన్నా పెద్ద గుడారం ఒకటి వేసుకొని హాయిగా బ్రతుకుతాడు” అన్నాడు నందిదేవుడు. “మరేం చేయమంటావు?” అన్నాడు

పెద్దాయన. "ఎలా శిక్షించాలో నాకొక ఆలోచన ఉన్నది. అతను ఈ ఊరిలోనే ఉండాలి. మిమ్మల్ని కోరేది ఒక్కటే. ఇక మీదట అతను మన పెద్దిండ్లవీధిలో అడుగుపెట్టకూడదు. ఈ ఊరిలో ఇంకెక్కడైనా అడుక్కుతిననీ. అతణ్ణేమీ మనం కొట్టబనిలేదు తిట్టబనిలేదు. 'మా వీధికి రావద్దు' అని ఒక మాట చెప్పి వస్తాం రండి" అన్నాడు నందిదేవుడు. "ఎందుకంత తొందర? **లేడికి లేచిందే పరుగు"** అంటూ సామెతలాయన కూడా అందరితోబాటు లేచాడు.

పెద్దలందరూ కుమారజీవుని కుటీరానికి వెళ్ళి అతను చేసిన ఘోరమైన తప్పిదాన్ని చెప్పారు. అంతా విని "అలానా" అన్నాడు కుమారజీవుడు. "ఊరు వదలిపోరాదు. పెద్దిండ్లవీధిలో అడుగుపెట్టరాదు" అన్నారు పెద్దలు. "అలాగే" అన్నాడు కుమారజీవుడు.

పెద్దలు తిరిగి వస్తుండగా ఒక పెద్దాయన "మనం చెప్పిందానికల్లా అతను తల ఊపిన తీరు చూస్తే తప్పు చేసినవాడిలాగే కనిపిస్తున్నాడు" అన్నాడు. వెంటనే సామెతలాయన **"తలలు బోడులైన తలంపులు బోడులా"** అన్నాడు.

ఆరు నెలలు గడిచింది. కుమారజీవుడు ఆ ఊరు వదలిపెట్టలేదు. జీవితం కష్టంగా ఉన్నా ఎప్పటిలా నిర్వికారంగా ఉంటున్నాడు. భిక్షను బడుగువర్గాల నివాసాలకు వెళ్ళి తెచ్చుకొంటున్నాడు. ఒకనాటి సాయంత్రం ఆనాపానసతి చేయడం కోసం కుటీరంలో ఆసనం పరచుకొంటుండగా "పాపభిక్షూ, ఇదిగో నీ కర్మఫలాన్ని తెచ్చాను. వచ్చి తీసుకెళ్ళు'' అన్న మాటలు వినిపించాయి. కుమారజీవుడు బైటకు వచ్చాడు. నందిదేవుడు కుటీరం ముందు నిలుచుని ఉన్నాడు. "ఇదిగో నీ ముద్దుబిడ్డడు" అంటూ కుమారజీవుని చేతికి పురుటి శిశువును అందించాడు. "అలానా" అంటూ కుమారజీవుడు ఆ శిశువును తీసుకొన్నాడు.

రత్నదీప ఆరు నెలలుగా గడప దాటి వీధిలోకి వెళ్ళింది లేదు. ఇప్పుడైతేనో గడప దాటి కుమారజీవుని కుటీరానికి వేగంగా పరుగెత్తాలని ఆమె హృదయం తపిస్తూ ఉన్నది. కానీ గడప దాటలేదు. మేడమీదికి పోయింది. చాలా దూరంలో

ఉన్న ఆ కుటీరాన్ని చూడాలని తపించింది. గడ్డివామి అడ్డం వస్తున్నది. ఇంకొక కోణంలో చూడాలని ప్రయత్నించింది. చెట్లు అడ్డం వస్తున్నవి. మరొక కోణంలో రెండంతస్తుల ఇల్లొకటి అడ్డం వస్తున్నది. ఏ కోణంనుండీ ఆమెకు కుటీరం కనబడదు. నిరాశ చేసుకొని సాలెవీధి మలుపు వైపే తదేకంగా చూపులు నిలిపింది. ఒక గంట తరువాత బిడ్డనెత్తుకొని నడుస్తున్న కుమారజీవుడు కనిపించాడు. ఎక్కడ ఎవరిని అడిగి సంపాయించాడో తెలియదు పాలచెంబును ఒక చేతితో పట్టుకొని మరొక చేతితో బిడ్డను భుజానికి ఆనించుకొని పోతుండడం కనిపించింది. ఆ ఒక క్షణదృశ్యం కోసం రోజూ రత్నదీప మేడ మీదికి వెళ్ళి గంటల తరబడి కూర్చొనేది.

ఈ వరకే కృశించియున్న కుమారజీవుని దేహం శిశుసంరక్షణ బాధ్యత వల్ల మరింత కృశించింది. కంటికి రెప్పలా బిడ్డను చూసుకొంటూ వస్తున్నాడు. కుమారజీవుడు కృశించిపోతున్నా బిడ్డ మాత్రం పుష్టిగా బొద్దుగా ఆరోగ్యంగా పెరుగుతున్నాడు. ఇలా ఆరు నెలల కాలం గడిచింది. కుమారజీవుడు మరింత కృశించిపోయాడు. నడుస్తున్నప్పుడు ఆయాసం వల్ల అక్కడక్కడ కాసేపు కూర్చొని విశ్రాంతి తీసుకొని మళ్ళీ నడుస్తున్నాడు. సాలెవీధి మలుపులోనూ ఒకసారి కుమారజీవుడు ఆయాసంతో అలా కాసేపు చెట్టు క్రింద కూర్చొని విశ్రమించి మళ్ళీ వెళ్ళడం రత్నదీప చూసింది. ఆ దయనీయమైన దృశ్యాన్ని చూసి ఆమె తట్టుకోలేకపోయింది. అంతే, ఒకవిధమైన తెగింపుతో లేచి నిలబడింది.

రత్నదీప గడప దాటింది. దాటనీయకుండా ఆమెను ఇక బ్రహ్మదేవుడు కూడా ఆపలేడు. రచ్చబండ ఎక్కింది. అక్కడ వేపచెట్టుకొమ్మకు వేలాడదీసియున్న గంటను గణగణగణమని అవిరామంగా మ్రోగించింది. ఆ వీధిజనం అందరూ గాబరాగా అక్కడికి పరుగెత్తుకొని వచ్చారు. రత్నదీప పూనకం వచ్చినదానిలా ఇంకా గంటను మ్రోగిస్తూనే ఉన్నది. ఇద్దరు స్త్రీలు ఆమెను గట్టిగా పట్టుకొని గంటను మ్రోగిస్తున్న చేయిని బలవంతంగా క్రిందకు లాగి “ఏమైంది?”అని ప్రశ్నించారు.

* * * * *

ఊరి పెద్దలందరూ కుమారజీవుని కుటీరానికి పశ్చాత్తాపతప్తులవుతూ వెళ్లారు. కుటీరంలో కుమారజీవుడు బిడ్డను గుడ్డఉయ్యాలలో ఊగిస్తున్నాడు. నందిదేవుడు నేరుగా కుటీరంలోకి వెళ్ళి కుమారజీవుని పాదాలకు సాగిలపడి లేచి "మహానుభావా, ఆకాశాన్నంటే మహోన్నత వ్యక్తిత్వం మీది. నేను భూమి మీద ప్రాకే కీటకాన్ని. అజ్ఞానం వల్ల అహంకారం వల్ల తొందరపాటు వల్ల మిమ్మల్ని దోషిగా భావించి కష్టపెట్టాను. వాస్తవం తెలిసింది. మీరు అనుమతి ఇస్తే బిడ్డను తీసుకపోవడానికి వచ్చాను" అన్నాడు. ఇదంతా విని కుమారజీవుడు ఎప్పటిలాగానే నిర్వికారంగా "అలానా" అని ఉయ్యాల్లో నుంచి బిడ్డను తీసి నందిదేవుని చేతిలో పెట్టాడు. ఆ కుటీరం చిన్నది గనుక ఊరిపెద్దలు ఒక్కొక్కరే లోనికి పోయి క్షమాపణలు చెబుతూ నమస్కరించారు. చివరగా లోనికి పోయిన సామెతలాయన భక్తితో పరవశించిపోతూ **"నడిచే దైవమా, ఈ దాసుని తప్పు దండముతో సరి"** అని సాష్టాంగనమస్కారం చేశాడు.

జీవకుడు

బాధానివారణ కోసం వచ్చిన విద్యల్లో రెండు విద్యలు గొప్పవి. 1. వైద్యవిద్య 2. అధ్యాత్మవిద్య. రెండింటిలోనూ నకిలీవైద్యులుండనే ఉన్నారు. నకిలీవైద్యుల (quacks) మీద ఛలోక్తులు ప్రాచీనకాలంనుండి ఉన్నాయి. ఒక ఛలోక్తి (joke):

వైద్యరాజ నమస్తుభ్యం యమరాజసహోదరః
యమస్తు హరతే ప్రాణాన్వైద్యః ప్రాణాన్ ధనాని చ

యమరాజసహోదరా, నీకు నమస్కారం. మీ అన్న కేవలం ప్రాణాన్ని మాత్రం హరిస్తాడు, నీవో ప్రాణాన్ని ధనాన్ని కూడా హరిస్తావు! అన్నను మించిన తమ్ముడంటే నీవేనయ్యా!

పాశ్చాత్యంనుండీ ఒక ఛలోక్తి : శ్మశానవాటికలోని ఒక డాక్టరుగారి సమాధి శిలాఫలకం (epitaph) మీద చెక్కిన సంస్మరణవాక్యం: Here like a hero he lies and those he has slain lie around him.

ఇక్కడ డాక్టరు అభిమన్యుడులాగా కనబడుతున్నాడు. వైద్యవీరవిహారం చేసి వందలాది రోగులను హతమార్చి చివరకు తానూ నేలగూలిన దృశ్యం!

ఆధునికమైన ఒక ఛలోక్తి: శస్త్రచికిత్స (operation) విజయవంతమయింది. కానీ రోగి మరణించాడు (operation is successful, but patient died)!

రాజగృహంలో జీవకుడు పేరు మోసిన వైద్యుడు. రాజులు, మంత్రులు సేనాపతులు, శ్రేష్ఠిప్రముఖులు– వీరందరికీ అతనే కుటుంబవైద్యుడు. భగవానునికీ, భిక్షుసంఘానికీ అతనే వైద్యుడు. జీవకునికి సమానంగా వైద్యవిద్య గడించిన చంద్రప్రదీపుడు కూడా ఆ ఊరిలో వైద్యుడుగా ఉన్నాడు. అతడు రంగంలోకి దిగేటప్పటికే జీవకుడు సుప్రతిష్ఠితుడై (well established) ఉన్నాడు. చంద్రప్రదీపుని వద్దకు పెద్దగా రోగులు రావడం లేదు. జీవకుని గృహం వద్ద రద్దీ తట్టుకోలేని

కొందరు మాత్రం వస్తున్నారు. చంద్రప్రదీపుడు ఆలోచించాడు: “జీవకుడు, నేనూ చదువుకొన్నది ఒకే విద్యనే. అతనికెంత తెలుసో నాకూ అంత తెలుసు. పేరు ప్రఖ్యాతులొక్కటి అతనికి కూడిక అంశంగా (plus point) ఉన్నది. ఆ విషయంలో అతనితో నేను పోటీ పడలేను. వేరే విధానంతో అతణ్ణి ఎదుర్కోవాలి”.

* * * * *

ఇప్పుడు జీవకుని ఇంటి ముందు రద్దీ బాగా తగ్గిపోయింది. చంద్రప్రదీపుని ఇంటి ముందు త్రొక్కిసలాటే అనవచ్చు. రోగనివారణశక్తి ఔషధంలో ఉన్నది. ఆయా ఔషధాన్ని చంద్రప్రదీపుడు సరిగ్గా నిర్ధారించి ఇస్తాడు. ఆ ఔషధగుణమే రోగాన్ని నయం చేస్తుంది. చంద్రప్రదీపునికి ఆ విషయం తెలుసు. కానీ ఈ మధ్య రోగులను ఆకట్టుకొనేందుకు ఒక కిటుకు (gimmick) చేస్తున్నాడు. గదిలో అశ్వినీదేవతల చిత్రపటం ఉంచాడు. ఔషధం ఇచ్చేముందు ఔషధం మీద రెండు చేతులను వివిధ రీతుల్లో త్రిప్పి ఆ పిమ్మట ఔషధాన్ని అశ్వినీదేవతల పటానికి చూపుతూ **“నీలవజ్రదండా తురుతురు హులుహులు హోహో గులుగులు గులాషయ గులాషయ, మహావిషమవజ్రా కురుకురు కిణికిణి, సమయవిజృంభితా స్ఫోటయ స్ఫోటయ స్వాహా”** అని మంత్రాలు చెప్పి ఔషధాన్ని రోగులకు ఇవ్వడం మొదలు పెట్టాడు. ఔషధాలకు మంత్రశక్తిని జతచేసి ఇస్తున్నాడని ప్రజల్లో ప్రచారం కొన్ని రోజుల్లోనే వేగం అందుకొన్నది. చంద్రప్రదీపునికి మహర్దశ మొదలయ్యింది. రోగులు దూరప్రాంతాలనుండి కూడా ఎక్కువ సంఖ్యలో వస్తున్నారు. వ్యక్తిగతవిషయాల్లో సలహాలు కూడా అడుగుతున్నారు. “శాకాహారమే మంచిదని జీవకుడు నాకు చెప్పాడు. మీరేమంటారు?” అని ఒక దూరదేశీయుడు అడిగితే చంద్రప్రదీపుడు ఇలా సమాధానం ఇచ్చాడు: “అతడు వైద్యశాస్త్రం తెలిసి చెప్పిన మాట కాదు అది. శాక్యముని ప్రవచనాలు ఎక్కడో విని పలికిన చిలక పలుకులు. ఇతరులకు ఏదైనా సలహా ఇస్తే తాను స్వయంగా తెలుసుకొన్నది ఇవ్వాలి. నా పరిశోధనలో తేలిన అంశం ఏమిటంటే మానవుని జీర్ణకోశం పందిజీర్ణకోశంతో చాలా దగ్గరి పోలిక కలిగియున్నది. పంది, మాంసం తినదు. మాంసం తినే జంతువుల జీర్ణకోశం నిర్మాణమే వేరు. అట్టి నిర్మాణం మానవ జీర్ణకోశంలో లేదు. కనుక మానవుడుగా

ఉన్నవాడు మాంసాహారం తింటూ ఉంటే తన జీర్ణకోశానికి కృతకమైన పనిని అప్పగిస్తూ దాని పటుత్వానికి సహజత్వానికి దెబ్బగొట్టి చివరకు తాను నష్టపోతాడు. నీవు మానవుడవు కనుక నీకు శాకాహారమే మంచిది."

* * * * *

జీవకుడు ఈ మధ్య తరచుగా వేణువనం వెళ్తున్నాడు. భగవానుని బొటనవేలి గాయానికి (చూడుడు దేవదత్తుని వృత్తాంతము) చికిత్స చేస్తున్నాడు. రోజూ వెళ్ళి కట్టు విప్పి మళ్ళీ కొత్త కట్టు కట్టున్నాడు. ఒకనాడు కట్టు కట్టూ "రాత్రి మీరు సుఖంగా విశ్రమించగలిగారా? లేక నొప్పి వల్ల ఆయాసం పాలయ్యారా?" అని కుశలప్రశ్నలు వేశాడు. సమాధానంగా భగవానుడు ఈ గాథను పలికినాడు:

గతిద్ధినో విసోకస్స విప్పముత్తస్స సబ్బధి
సబ్బగంథప్పహీనస్స పరిళాహో న విజ్జతి **7-1**

చేరవలసిన గమ్యం చేరినవాడు, మానసికవ్యథలు లేనివాడు, పంచస్కంధముల బంధంనుండి ముక్తుడైనవాడు, అన్ని గ్రంథులను (ముడులు = ties) వదలగొట్టినవాడు అయిన అర్హతునకు పరిళాహం (క్లేశజ్వరం) ఉండదు.

గ్రంథులు: అవిద్య (coveteousness), వ్యాపాద (ill-will), శీలవ్రతపరామర్శ (clinging to mere rites and rituals as if they are the sum and substance of whole spirituality), ఇదం సత్య అభినివేశం (adherence to one's preconceptions as Truth).

అర్హతుడు కానీండి ఎవరైనా కానీండి వేదనలు (feelings= painful feelings, pleasurable feelings, neutral feelings) ఉంటాయి. అర్హతులైనవారు మనస్సును అక్కడే నిలుపగలగుతారు. తరువాతి మెట్టుకు పోనీయరు. మామూలు ప్రజలకు వేదన కలిగిన వెంటనే మనస్సు తృష్ణావశం అయిపోతుంది. (craving to get or craving to get rid of).

పూర్ణుడు

శూర్పార నిగమంలోని (వాణిజ్యకేంద్రం) గోకర్ణశ్రేష్ఠి కుమారుడు పూర్ణుడు. గోకర్ణశ్రేష్ఠి ఒకనాడు కుమారుణ్ణి ఎదురుగా కూర్చొనబెట్టుకొని ఇలా అన్నాడు: "కాటికి కాళ్ళు సాచుకొనే వయస్సొచ్చేసింది నాకు. తాళంచెవి నీ చేతికివ్వాలను కొంటున్నాను. ఇక నీవు ఆ సుదత్తుని పుత్రరత్నంలా అల్లరి చిల్లరిగా వీధులు తిరగడానికి వీలు లేదు. బాధ్యత తెలుసుకో. పద్దెనిమిది తరాలుగా వస్తున్న మన కుటుంబ ఆచారాన్ని నీవూ పాటించాలి. ఆ ఆచారం ప్రకారం నిన్ను ఆరు నెలలు ఇంటినుండి వెలివేస్తున్నాను. నేటినుండే అది అమలులోకి వస్తుంది. ఇదిగో పదిహేను వరహాలు. నీవిక ఏమి తంటాలు పడతావో నాకు తెలియదు. ఈ ఆరు నెలలు నిన్ను నీవు పోషించుకొంటూ ఆ తరువాత వెయ్యిన్నీఐదువందల వరహాలతో ఇంట్లో అడుగుపెట్టాలి. అప్పుడే నీ చేతికి తాళంచెవి ఇవ్వబడుతుంది. ఇది మన కుటుంబ ఆచారం. వంచన వద్దు. ఎవర్నీ నీవు అప్పు అడిగి తీసుకరాకూడదు. నీ కష్టార్జితంతో రావాలి. వెళ్ళు" అన్నాడు. "ఈ కుటుంబాచారం ఇన్నాళ్ళు చెప్పకుండా ఎందుకు దాచిపెట్టాడు వీడు?" (స్వగతంలో తండ్రిని వీడు వాడు అనే అంటాడు పూర్ణుడు) అనుకొంటూ పూర్ణుడు బయటకు నడిచాడు.

పూర్ణుడికి ఏదైనా చిన్న సమస్య వచ్చినా ఊరి పొలిమేరలోని గ్రామదేవతగుడి వరకు నడవడం అలవాటు. అలా నడుస్తూ ఆ సమస్య మీద ఆలోచన చేయడం అతని పద్ధతి. ఆ దినం నిప్పులు చెరిగే ఎండ అయినా నడుస్తూ ఊరి పొలిమేరకు వచ్చాడు. అడవినుండి వంటకట్టెల మోపులతో ఐదుగురు బోయలు ఎదురుగా వస్తున్నారు. వాళ్ళను చూశాడు. అందరూ **"హుహుహు హుహుహు"** అంటూ వస్తున్నారు. పూర్ణుడికి బలే ఆశ్చర్యం వేసింది. ఎండకు ఊసురోమని తాను నడుస్తుంటే వీళ్ళకేమో హిమాలయం చలిలా ఉందే అని ఆశ్చర్యపోయి పరిశీలనగా చూశాడు. విషయం అర్థమయ్యింది. "బోయలూ, ఏం కట్టెలవి?" అని అడిగాడు. "ఏమో మాకు తెలవదు. అడవిలో కొత్త చెట్టు కనబడితే కొట్టుకొచ్చాము" అన్నారు బోయలు. "ఏం ధరికిస్తారు మోపు?"



అడిగాడు పూర్ణుడు. వరహాకిస్తామన్నారు బోయలు. "మోపు ఒకటికి మూడు వరహాలిస్తాను. నా వెనకే రండి" అన్నాడు పూర్ణుడు. వాళ్ళు ఇతణ్ణి పిచ్చివాణ్ణి చూసినట్లు చూశారు. "నిజంగానే కొంటాను. ఇవిగో రూకలు" అని పూర్ణుడు వాళ్ళకు నాణాలు చూపించాడు.

చందనశ్రేష్ఠి ఇంటి తిన్నె మీదికి మోపులు దింపించి వాళ్ళకు చెరి మూడు వరహాలు ఇచ్చి పంపివేసి "చందనశ్రేష్ఠీ" అని గట్టిగా పిలిచాడు. లోపలనుంచి చందనశ్రేష్ఠి వచ్చి పూర్ణుణ్ణి చూసి "ఏమిటి పూర్ణా, సుదత్తుని కొడుకులా ఠీవిగా వెలిగిపోతున్నావు" అన్నాడు. "నేనూ వ్యాపారంలోకి దిగాను. చూడు నా సరకు. ఎంతకు కొంటావు?" అని మోపులను చూపాడు. చందనశ్రేష్ఠి ఆశ్చర్యపోయాడు. ఆ చందనం కట్టెలు అపురూపమైనవి. చాలా అరుదైనవి. వత్సరాజు ఇవే కావాలంటాడు. ఆమ్రపాలి కూడా ఇవి తప్ప వేరే వద్దంటుంది. చందనశ్రేష్ఠి వెయ్యి వరహాలన్నాడు. పూర్ణుడు రెండు వేలు చెప్పాడు. మధ్యేమార్గంగా వెయ్యిన్నీ ఐదువందలకు బేరం కుదిరింది.

"వాణ్ణి (అంటే గోకర్ణశ్రేష్ఠిని అన్నమాట) ఆశ్చర్యంతో నోరు తెరచుకొనేలా చేస్తాను" అనుకొని పూర్ణుడు ఇంటికి బయలుదేరాడు. దారిలో రచ్చబండ దగ్గర కొందరు గుమికూడియుంటే అక్కడికి వెళ్ళి "ఏమిటా వింత" అని చూశాడు. శ్రావస్తినుండి వ్యాపారం పని మీద ఆ ఊరు వచ్చిన జయకుంజరశ్రేష్ఠి అక్కడివాళ్ళకు **"ఇతి' పి సో భగవా అరహం సమ్మాసంబుద్ధో విజ్జాచరణసంపన్నో సుగతో లోకవిదూ అనుత్తరో పురిసదమ్మసారథి సత్థా దేవమనుస్సానం బుద్ధో భగవా.**

సో హి భగవా జానం జానాతి పస్సం పస్సతి, చక్ఖుభూతో ఞాణభూతో ధమ్మభూతో బ్రహ్మభూతో, వత్తా పవత్తా అత్థస్స నిన్నేతా అమతస్స దాతా ధమ్మస్సామీ తథాగతో.

యావతా సత్తా అపదా వా ద్విపదా వా చతుప్పదా వా బహుప్పదా వా రూపిణో వా అరూపిణో వా సఞ్ఞినో వా అసఞ్ఞినో వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞినో వా తథాగతో తేసం అగ్గమాక్ఖాయతి. అమ్హాకం భగవా అరహం సమ్మాసంబుద్ధో.

యే బుద్ధే పసన్నా అగ్గే తే పసన్నా. అగ్గే ఖో పన పసన్నానం అగ్గో విపాకో హోతి. తం అమ్హాకం బుద్ధం భగవంతం లోకనాథం తథాగతం అరహం సమ్మాసంబుద్ధం అభిపూజయామి అనుస్సరామి సిరసా నమామి సరణం గచ్ఛామి అని భగవానుని పావన నామములను భక్తిపారవశ్యంతో సుమధుర కంఠస్వరంతో స్వరయుక్తంగా పదే పదే పలుకుతుండడం పూర్ణుణ్ణి ఆకట్టుకొనింది. అక్కడే నిలబడిపోయాడు. కుంజరశ్రేష్ఠి లేవబోతుండగా పూర్ణుడు "మీరు భక్తి పారవశ్యంతో ఎవరి పావన నామములను స్మరించినారో ఆ లోకోత్తర పురుషుడు ఇప్పుడు ఎక్కడున్నాడు? అని ఉత్కంఠగా ప్రశ్నించాడు. జయకుంజరుడు శ్రావస్తిదిశగా మోకరిల్లి చేతులు జోడించి **నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసంబుద్ధస్స** అని ఆ పిమ్మట పూర్ణునితో ''భగవానుడు ఇప్పుడుంటున్నది శ్రావస్తిలోని పూర్వారామంలో" అని పలికి వాహనం ఎక్కి వెళ్ళిపోయాడు.

* * * * *

పూర్ణుడు ఇంటి వాకిలికి ఇవతలే నిలబడి "గోకర్ణశ్రేష్ఠీ" అని గట్టిగా పిలిచాడు. గోకర్ణశ్రేష్ఠి వాకిలి వద్దకు రాగానే పూర్ణుడు "ఇదిగో నీవడిగిన వెయ్యిన్నీ ఐదువందలు. సందేహించకు. కష్టపడి సంపాయించిందే! నీవిచ్చిన ఆరు నెలల స్వేచ్ఛ నాకుంది కనుక ఇప్పుడు శ్రావస్తికి వెళ్ళి ఆరు నెలల తరువాత వస్తా".

* * * * *

పూర్ణుడు ఆరు నెలల తరువాత ఇంటికి రాలేదు. పూర్వారామంలో ప్రవ్రజ్య తీసుకొని శ్రామణేరుడయ్యాడు. ఆ తరువాత ఎనిమిదేండ్లకు ఉపసంపద తీసుకొని భిక్షువయ్యాడు. మరో పదేండ్లకి స్థవిరుడయ్యాడు. ఒకనాడు పూర్ణుడు తథాగతుణ్ణి సమీపించి "భగవాన్, సంసారపంకంలో కూరుకుపోయిన జనులను బైట పడవేసే అభయహస్తం లాంటిది మీ దివ్య ప్రవచనములు. ప్రపంచ ప్రజలందరికీ తెలియవలసిన అమృతవాక్కులు" అన్నాడు. ఆ తరువాత జరిగిన సంభాషణ:

పూర్ణుడు: భగవాన్, శ్రోణాపరాంతం వెళ్ళడానికి నాకు అనుమతి ఇవ్వండి. అక్కడి ప్రజలకు ధమ్మమును వినిపించాలి.

భగవానుడు: అక్కడి ప్రజలు నిన్ను చూసి పాదపూజలు, సన్మానాలు, సత్కారాలు, రాజోచిత ఆతిథ్యాలు ఇచ్చి నెత్తిన బెట్టుకోరు. అసలు నిన్ను పట్టించుకోరు.

పూర్ణుడు: లాభ సత్కార పూజల కోసం వెళ్ళాలని లేదు. తరతరాలుగా ఉపేక్షింపబడిన ఆ వర్గాలకు కూడా ధమ్మసందేశం చేరాలి.

భగవానుడు: నీవు అక్కడికి వెళ్తావు. వాళ్ళు నిన్ను నానా దుర్భాషలాడి దూషిస్తే ఏమి చేస్తావు?

పూర్ణుడు: శ్రోణాపరాంత ప్రజలు ఎంతో మంచివారు, యోగ్యులు అనుకొంటాను. నన్ను కొట్టకుండా వదలిపెట్టిన కరుణాత్ములనుకొంటాను.

భగవానుడు: వాళ్ళు నిన్ను రాళ్ళతో కొట్టి కర్రలతో బాది దేహమంతా గాయాలు చేస్తారనుకో. అప్పుడేమి చేస్తావు?

పూర్ణుడు: శ్రోణాపరాంతీయులు చాలా మంచివారనే భావిస్తాను. నన్ను చంపకుండా దయ చూపారు కదా అని తలుస్తాను.

భగవానుడు: నిన్ను చంపడానికి కత్తులు దూసి నీ మీదికి వస్తారనుకో. ఏమి చేస్తావు?

పూర్ణుడు: శ్రోణాపరాంతీయులు ఎంతో మంచివారు, నా మీద చాలా దయ చూపుతున్నారు. దేహం అనే ఈ చెరసాలనుండి విముక్తిని ప్రసాదిస్తున్నారని భావిస్తాను.

భగవానుడు: పూర్ణా, నీకు అనుమతి ఇస్తున్నాను. అక్కడికి వెళ్ళు. ఆదికల్యాణం, మధ్యకల్యాణం, పర్యవసానకల్యాణం (good in the beginning. good in the middle. good in the end) అయినట్టి ధమ్మాన్ని ఆ ప్రజలకు తెలియజేయి. నీవు ముక్తుడవైన విధంగా ఆ ప్రజలను కూడా దుఃఖవిముక్తులను చేయుము.

రేవతుడు

సారిపుత్రుని తమ్ముడు రేవతుడు. ఇతడైనా ఇంటిపట్టున ఉండేలా జాగ్రత్త పడాలని తలిదండ్రులు అతనికి వివాహప్రయత్నం చేశారు. రేవతుడు సమ్మతించ లేదు. ఆ కుటుంబమిత్రుడొకడు ఒక సలహా ఇచ్చాడు: "జయరాశిని పిలిపిస్తాము. పెండ్లి వద్దని చెప్పేవాళ్ళను వాదంలో ఓడించి పెండ్లికి ఒప్పించే వాదకౌశలం ఆయనకున్నది. ఒకవేళ ఆయన రావడానికి వీలుపడకపోతే ముఖ్యశిష్యుడు మల్లవాదిని పంపిస్తాడు. మన అదృష్టం బాగుంటే ఇద్దరూ వచ్చినా రావచ్చు. ఇతని తిక్క కుదురుతుంది."

జయరాశి, ఆయన ముఖ్యశిష్యుడు మల్లవాది బార్హస్పత్య (చార్వాక) సంప్రదాయానికి చెందినవారు. బార్హస్పత్యం లోకంలో మూడు రకాలుగా ఉన్నది. 1. సుశిక్షిత చార్వాకం (well trained), 2. అశిక్షిత చార్వాకం (untrained, vulgar), 3. ప్రచ్ఛన్న చార్వాకం (hidden). ప్రచ్ఛన్న చార్వాకుల సంఖ్య చాలా ఎక్కువ. లోకంలో వివిధ మతాల గొడుగుల క్రింద ఉండే జనాల్లో నూటికి తొంభైతొమ్మిదిమంది ప్రచ్ఛన్న చార్వాకులే. జయరాశి మల్లవాదులది సుశిక్షిత చార్వాకం. గురుశిష్యులు ఈ మధ్య ఒకరికొకరు కొంత దూరంగా నివసిస్తున్నారు. అవసరమైనపుడు మాత్రం కలుస్తారు. ఒక అంశం మీద వాడిగావేడిగా వాదులాడుకొని విడిపోయారు. "కుమ్మరివాడు పచ్చికుండను ఆవంలో పెట్టి కాల్చినపుడు ఆ కుండ అనే ద్రవ్యానికి ఎరుపు అనే గుణం ఎలా వస్తుంది?" అనే అంశం మీద గొడవ పడ్డారు. గురువు **పిఠరపాకవాదం** చేస్తే శిష్యుడు **పీలుపాకవాదం** చేశాడు.

* * * * *

గురుశిష్యులు ప్రక్కప్రక్కన కూర్చున్నారు. రేవతుడు వాళ్ళకు ఎదురుగా కూర్చున్నాడు. గురుశిష్యుల స్వంతభాష పైశాచీభాష. రేవతుడికి ఆ భాష రాదు కనుక అతని స్వంతభాష అర్ధమాగధిలోనే వాదం చేయాలనుకొన్నారు. మల్లవాది వాదానికి ఉపోద్ఘాతంగా ఇలా అన్నాడు: 'పెండ్లి మంచిది' అనేది మా పక్షం. 'మంచిది కాదు' అనేది నీ పక్షం. మన మధ్య జరగబోయే వాదం హేతువుల

మీదనే నడవాలి. పిచ్చిపిచ్చిగా నోటికి వచ్చిందల్లా మాట్లాడరాదు. ముందు నీ హేతువులు చెప్పు. సరియా కాదా మేము పరీక్షిస్తాము.”

రేవతుడు చాలా వినయంగా చేతులు జోడించి “మీరు ప్రసిద్ధులైన తర్కపుంగవులు (mighty bulls of logic). నేను మీ వద్ద నేర్చుకొనవలసిన చిన్నవాణ్ణి. వాదించడమా? ఎంతమాట! కేవలం నా సమస్యలను కొన్ని మీముందుంచి తగిన పరిష్కారం చూపవలసినదిగా మనవి చేస్తాను” అన్నాడు.

చర్చ మూడు గంటలు జరిగింది. జయరాశి ఏమీ మాట్లాడలేదు. ఉత్సవ విగ్రహంలా గమ్మగ కూర్చున్నాడు. మల్లవాదియే మాట్లాడాడు. మల్లవాది నీళ్లు త్రాగి చెంబును క్రింద ఉంచుతూ జయరాశి వైపు తల త్రిప్పి పైశాచీభాషలో “ఆచార్యా, ఏమిటి మీరు బెల్లం కొట్టిన గుండ్రాయిలా మాటా పలుకూ లేకుండా కూర్చున్నారు. అంతా నేనే మాట్లాడాలా?” అన్నాడు అసహనంగా. “పదాల వర్గీకరణ తెలియనివాడితో నేను మాట్లాడను. ముందు వీణ్ణి పదాల వర్గీకరణ చెప్పమను. ఆపైన నేను మాట్లాడుతాను” అన్నాడు పైశాచీలోనే జయరాశి. “వీడి మొహం! పదాల వర్గీకరణ చెప్పవయ్యా అని అడిగితే చెప్పాడుగా నేను నవ్వు ఆపుకోలేక చచ్చాననుకో – కేశములు, రోమములు, నఖములు, దంతములు, ఎముకలు, చర్మము, రక్తము, మాంసము, చీము, వసా, లసికా అని ముప్పైరెండు పదాలు. వీడితో మాట్లాడుతుంటే నా మతి పోతున్నది. వెంట్రుకలనుండి వీణ్ణి క్రిందకు లాగడానికి అరగంట పట్టింది. ఇకనైనా దారికి వస్తాడు కదా అనుకొంటే దంతాల మీదికి ఆపైన నోట్లోని ఎంగిలికి వెళ్ళిపోయాడు. ఏం చేయాలి వీడితో? ద్రవ్యలక్షణం చెప్పవయ్యా అంటే కుళ్ళిపోయి ఉబ్బిపోయి కంపుగొడుతున్న శవవర్ణన చేసి ఇదియే ద్రవ్యలక్షణం అంటాడేమిటండీ వీడు? ఈ మూర్ఖుణ్ణి నేను బాగు చేయలేను. మీరే చేయండి” అన్నాడు మల్లవాది. “పదాల వర్గీకరణ తెలియని మూర్ఖుడితో నేను మాట్లాడనని ఈ వరకే చెప్పానుగా! ప్రమాణవిద్య కాసంత కూడా తెలియని ఎడ్డెం మనిషి వీడు. ఈ రకం వాళ్ళమీద మనం ప్రయోగించే అస్త్రాలు ఒక్కొక్కటి వీడి మీద ప్రయోగం చేసి వచ్చేసెయ్. ఆగ్నేయాస్త్రంతో మొదలుపెట్టు. కట్టకడపట పాశుపతం వేసేసి వచ్చెయ్. దారికి వస్తాడు” అన్నాడు జయరాశి. “అంతేనంటారా?” అన్నాడు శిష్యుడు. “అంతే” అంటూ లేచి జయరాశి బైటకు నడిచాడు.

మల్లవాది పైశాచినుండి అర్ధమాగధికి మారి "చూడు బాబూ, ఇంతసేపు నీ శ్రేయస్సు గురించే మేము మా భాషలో మాట్లాడుకొన్నాము" అని రేవతుని దగ్గరకు బాగా జరిగి కూర్చొని ఇతరులెవ్వరికీ వినబడనంత మెల్లగా చెవిలో ఏవేవో నలభై నిముషాలు చెప్పి "ఇది సంగతి బాబూ! బాగా ఆలోచించుకో. మేము వెళ్ళివస్తాము" అని సెలవు తీసుకొన్నాడు.

వెళ్ళిపోతున్న ఆ గురుశిష్యులను చూస్తూ రేవతుడు "ఓ తార్కికులారా, మీకొక నమస్కారం. మీ విద్య బూజు దులిపే కుచ్చుకొయ్య లేదా దుమ్ము ఊడ్చే చీపురుకట్ట. నేను ఏనాడో బూజు దులిపేసుకున్నాను. దుమ్ము ఊడ్చేసుకున్నాను. నాకు మీ విద్యతో అవసరం లేదు. సమ్మాసంబుద్ధుని సుభాషితాలే (well spoken words of Buddha) నాకు కావాలి. మీ విద్య మీద నాకు గౌరవం ఉన్నదే గాని శ్రద్ధ, ప్రేమ లేదు. శ్రద్ధ, ప్రేమ, గౌరవం ఈ మూడూ ఎవరియందున్నదో ఆయన వద్దకు నేను వెళ్తాను" అనుకొన్నాడు స్వగతంలో.

రేవతుడు జేతవనం చేరి ప్రవ్రజ్య తీసుకొని ఎనిమిదేండ్ల తరువాత భిక్షు వయ్యాడు. పంచభయాలను జయించినవాడయ్యాడు. అతనికి ఆజీవికాభయం (fear regarding livelihood) లేదు. అశ్లోకభయం (అకీర్తిభయం) లేదు. దుర్గతిభయం లేదు. పర్షచ్ఛారాద్యభయం (stage fear = సభాయాం సాంకుచిత్యం) లేదు. మరణభయం లేదు.

పదిమంది మధ్య ఉంటే ఏదో ఒకటి వాగుతూ ఉండవలసి వస్తుందని రేవతుడు ఏకాంతవాసాన్ని కోరుకొన్నాడు. త్రివిధశౌచాలను (కాయశౌచం, వాక్‌శౌచం, చిత్తశౌచం), త్రివిధమౌనాలను (కాయమౌనం, వాక్‌మౌనం, చిత్తమౌనం) పాటిస్తూ ఒక అప్రశస్త స్థలంలో నివసించాడు. (ప్రశస్త స్థలమైతే జనసంచారం ఉంటుందికదా!)

ఒకనాడు విశాఖ భగవానునితో మాట్లాడుతూ రేవతుని ప్రస్తావన తెచ్చి ఆయనెందుకు ఆ అప్రశస్తస్థలంలో ఉంటున్నాడు? పూర్వారామం (ఆమె కట్టించిన ఆరామం) వచ్చి హాయిగా ఉండవచ్చుగదా'' అనింది. సమాధానంగా సమ్మాసంబుద్ధుడు ఈ గాథను పలికినాడు.:

గామే వా యది వారఞ్ఞే నిన్నే వా యది వా థలే
యత్థ అరహంతో విహరంతి తం భూమి రామణేయ్యకం 7-9

గ్రామంగానీ అరణ్యంగానీ కోనగానీ కొండగానీ అర్హతులుండే చోటు రమణీయమే అవుతుంది. ❋

సారిపుత్రుని మేనమామ

మేనల్లుడు ఎలా ఉన్నాడో చూద్దామనీ సమ్మాసంబుద్ధుణ్ణీ చూసినట్లుంటుందని సారిపుత్రుని మేనమామ జేతవనానికి వచ్చాడు. అతను వచ్చిన సమయంలో సారిపుత్రుడు అక్కడ లేడు. పూర్వారామంలో ఉన్నాడు. జేతవనానికి రమ్మని అతనికి సందేశం పంపారు. సారిపుత్రుడు బయలుదేరి వస్తుంటే దారిలో ఒక ఆజీవక భిక్షువు (మస్కరీపుత్ర గోశాలుని అనుయాయి) ఎదురయ్యాడు. కాసేపు వారిరువురి మధ్య కామం అంటే ఏమిటి? అనే విషయం మీద సంవాదం జరిగింది. సారిపుత్రుడు తన అభిప్రాయాన్ని ఒక శ్లోకంలో ఇలా తెలిపాడు:

న తే కామా యాని చిత్రాణి లోకే సంకల్పరాగః పురుషస్య కామః
తిష్ఠంతి చిత్రాణి తథైవ లోకే అథాత్ర ధీరాః వినియంతి కామమ్

మనోహరములైన చిత్ర విచిత్ర బాహ్యావిషయములు (fine things of the world) కామము కాదు. సంకల్పం (imagination) వల్ల మనస్సులో తలెత్తిన రాగమే కామము. చిత్ర విచిత్ర బాహ్యావిషయములు ఎక్కడున్నవి అక్కడే ఉంటాయి. వాటి విషయంగా సంకల్పాలను (imaginations) మనస్సులో తలెత్తనీయకపోవడం ద్వారా కామాన్ని ధీరులు (wise) అదుపు చేస్తారు.

ఆజీవకుడు ఒప్పుకోలేదు. తన అసమ్మతిని ఒక శ్లోకంలో ఇలా చెప్పాడు:

న తే కామా యాని చిత్రాణి లోకే సంకల్పరాగం వదసీహ కామమ్
భిక్షుర్భవిష్యత్యపి కామభోగీ సంకల్పయన్ సోఽకుశలాన్ వితర్కాన్

అయ్యా, "చిత్ర విచిత్ర బాహ్య విషయములు కామం కాదు, సంకల్పరాగమే (desire that the imagination nourishes) కామం" అంటున్నావు. అలా అయిన పక్షంలో మీ భిక్షువులందరూ కూడా కామోపభోగులే (tasters of kamas) అని చెప్పవలసియుంటుంది. ఎందుకంటే ఏదో ఒక సమయం అకుశలవితర్కాలు lustful thoughts) చిత్తంలో తలెత్తని భిక్షువు ఎవడున్నాడు మీలో?"

ఆజీవకుని ఆక్షేపణం సారిపుత్రునికి పాక్షికంగా సమ్మతమే. కామోపభోగం మూడు విధాలు - కాయేన, వాచా, మనసా. మనస్సులో కొంత ఊహాగానం చేసినంత మాత్రాన భిక్షువు భిక్షుత్వాన్ని (status of monk) కోల్పోడు. అయితే అతను ఇంకా చిత్తపరిశుద్ధి సాధించవలసినవాడుగా ఉంటాడు. ఏ భిక్షువైతే తథాగతుని శాసనాన్ని కాయేన, వాచా ఉల్లంఘిస్తాడో అట్టివాడు మాత్రమే కామోపభోగి అయిపోయి భిక్షుత్వాన్ని (status of monk) కోల్పోతాడు కనుక సారిపుత్రుడు ఆజీవకుని ఆక్షేపణను పాక్షికంగా అంగీకరించి క్రింది శ్లోకం చెప్పాడు.

తే చేత్ కామా యాని చిత్రాణి లోకే సంకల్పరాగో యది తే న కామః
శాస్త్రాఽపి తే భవితా కామభోగీ దృష్ట్వైవ రూపాణి మనోరమాణి

అయ్యా ఆజీవకా, "చిత్ర విచిత్ర బాహ్యావిషయములే కామము, సంకల్పరాగం కామం కాదు" అని నీవు అంటున్నావు. అలా అయినపక్షంలో మీ గురువున్నూ కామభోగి (taster of kama) అయిపోతాడు. ఎందుకంటే, కన్నులు తెరచి అలా బైట అడుగు వేస్తే మనోహర రూపములు కనబడనిదెవరికి? మీ గురువు కన్నులు మూసుకొని నడవరుకదా!

పై వాక్యానికి ఆజీవకుడు ఔననిగానీ కాదనిగానీ బదులు పలుకలేదు. "అలానా" అని తన దారిన వెళ్ళిపోయాడు.

సారిపుత్రుడు జేతవనానికి వచ్చి మేనమామను భగవానుని దర్శనానికి తీసుకెళ్ళాడు. సమ్మాసంబుద్ధునికి ప్రణమిల్లి మేనమామ ఇలా అన్నాడు: "భగవాన్, నా మేనల్లుడు మీ వద్దకు చేరి చాలా మంచి పని చేశాడు. నా చిన్న వయస్సులో మీలాంటి దేశికుడు లభించనందువల్ల నా జీవితం అంతా బోనులో పెట్టిన నక్కజీవితం అయ్యింది. ఒక్క ప్రయోజనమూ లేకుండా అది అందులో ప్రక్క చూపులు చూస్తూ పరిభ్రమిస్తూ ఉంటుందికదా! నా బ్రతుకూ అంతే అయ్యింది. నా శైశవం, బాల్యం అంతా దారిద్ర్యంలోనే గడిచింది. యౌవనంలో అడుగుబెట్టేసరికి పేదరికం వెక్కిరింత మరింత ఎక్కువయ్యింది. నాకు చాలా కోపం వచ్చి 'ఓసీ దరిద్రదేవతా, నన్ను వెక్కిరిస్తున్నావుకదూ! వెక్కిరించే ఆ నీ పళ్ళు ఊడగొట్టేంతవరకు ఈ దేవశర్మ ఇక విశ్రమించడు. ఇదిగో నా జుట్టుముడి విప్పివేస్తున్నాను. నీ పళ్ళు రాలగొట్టాకే మళ్ళీ

ముడివేస్తాను' అని భీకరంగా శపథం చేసి జీవన పోరాటంలోకి దిగాను. ఇక వేరే ఆలోచనే లేకుండా సంపాదన మీదనే దృష్టిని పెట్టాను. సంపాయించి ధనికుణ్ణయ్యాను. కానీ ఎప్పుడు? నా పళ్ళు ఊడే దశకు వచ్చాక! ఈ వయస్సులో సంపదతో నేనేమి చేసుకొంటాను? యజ్ఞయాగాదులు చేసి పుణ్యం గడించమని కొందరు మిత్రులన్నారు. ఈ విషయం మీద మీ ఆదేశం తీసుకొని వెళ్ళడానికే నేను వచ్చింది. మీరెలా చెబితే అలా చేస్తాను" అన్నాడు దేవశర్మ.

"దీనుడుగా దరిద్రుడుగా సోమరిగా చేతగానివాడుగా జీవించరాదని నీవొక మార్గంలో చాలా కృషి చేశావు. తప్పు లేదు. మనిషి ఏదో ఒక అనిందితరంగంలో వీర్యవంతుడుగా ఉత్సాహవంతుడుగా పని చేయడం మంచిదే. కుసీదుడుగా (lazy fellow) జీవితం వెళ్ళబుచ్చడమే నిందనీయం. నీ సంపదను లోకహితానికి వెచ్చించు. లాభ, సత్కార, పూజలను అపేక్షించకుండా ధమ్మదానం చేస్తూ లోకహితానికి పాటుబడుతున్న శ్రమణులను పోషించు" అని భగవానుడు ఈ గాథను పలికినాడు:

మాసే మాసే సహస్సేన యో యజేథ సతం సమం
ఏకంచ భావితత్తానం ముహుత్తమపి పూజయే
సాయేవ పూజనా సేయ్యో యంచే వస్ససతం హుతం 8-7

నెలనెలా వేయి కార్షాపణములు వ్యయం చేస్తూ నూరు సంవత్సరాలు యజ్ఞ యాగ హోమాలు చేసిన ఫలం కంటే భావితాత్ముణ్ణి (శమథం మరియా విపశ్యన అభ్యాసం ద్వారా చిత్తాన్ని మార్గచిత్తంగా మలచుకొన్నవాణ్ణి) ఒక ముహూర్తకాలం పూజించిన ఫలం ఎంతో గొప్పది.

పటాచార

శ్రావస్తిలోని ఒక కులీనుని కుమార్తె పటాచార. గారాబంగా పెంచినందువల్ల కాస్త మొండిఘటంగా తయారయ్యింది. తన ఇష్టానిష్టాలకే పెద్దపీట వేయడం చిన్నప్పటినుండే నేర్చుకొనింది. తగిన వయస్సు రాగానే ఆమెకు తలదండ్రులు ఒక సంబంధం ఖాయం చేసుకొని లగ్నపత్రిక కూడా వ్రాయించారు. పటాచారకు ఆ పెండ్లి ఇష్టం లేదు. తను కోరుకున్న వరునితో అయితే ఇష్టమే. కానీ తలిదండ్రులు చచ్చినా ఆ పెండ్లి చేయరు. తన పెండ్లి తానే చేసుకోవాలి. తోటమాలి ఖదిరుణ్ణి ఆమె వరించింది.

* * * * *

పటాచార ఖదిరునితో అజ్ఞాతవాసంలోకి వెళ్ళిపోయింది. శ్రావస్తికి ఇరవైమైళ్ళ దూరంలో ఏటికవతల ఉన్న పశుపాలకుల పల్లెకు చేరి కాపురం పెట్టారు. కొన్ని నెలల తరువాత ఆమెకు పుట్టింటి మీద మనస్సు మళ్ళింది. తను గర్భవతి. పుట్టింటిలో బిడ్డను కనాలని ఆమె అపేక్ష. ఖదిరుడు ఒప్పుకోలేదు. బిడ్డ పుట్టాక ఆ బిడ్డకు తన తండ్రి పేరే పెట్టింది. ఈ ముద్దుల మనవణ్ణి చూస్తే వాళ్ళ కోపం అంతా మాయమైపోయి తనను ప్రేమగా అక్కున చేర్చుకొంటారని ఆమె నమ్మిక. పుట్టింటికి పోవాలని రెండో ప్రయత్నం చేసింది. ఖదిరుడు వారించాడు. ఆ తరువాత మూడు నెలల కాలంలో నాలుగు ప్రయత్నాలు చేసింది పుట్టింటికి పోవాలని. "నా మాట విను. నీకు లోకం తెలియదు. చంపి పూడ్చిపెడతారు" అని ఖదిరుడు ప్రతి ప్రయత్నాన్ని అడ్డుకొన్నాడు.

ఖదిరుడు ఇంటి వద్ద లేని సమయం చూసుకొని పటాచార దోగాడే బిడ్డను తీసుకొని అమ్మవారింటికి బయలుదేరింది. ఏటిఒడ్డుకు వచ్చి బల్లకట్టు కోసం ఎదురు చూస్తూ కూర్చొనింది. ఒడిలో బిడ్డ బంతిని రెండు చేతులతో పట్టుకొని త్రిప్పుతున్నాడు. ఖదిరుడు ఇంటికి వచ్చి చూస్తే పటాచార లేదు. బిడ్డ లేదు. అతను చాలా గాబరాగా ఏటి దిక్కుగా పరుగు తీశాడు. క్రింద భూమిని చూడడం లేదు. దారిని చూడడం లేదు. కేవలం పరుగెత్తుతున్నాడు. అరికాలు అంచులో సన్నముళ్ళు

దిగబడినట్లుగా చురుక్కు మనిపించింది. అది ఏమిటో* గమనించకుండానే పరుగెత్తుతున్నాడు. ఏటికట్ట ఎక్కాడు. నీటి ఒడ్డున పటాచార కూర్చొనియుండడం చూశాడు. ఆమె వద్దకు బాణంలాగా దూసుకుపోవాలనుకున్నాడు. కానీ కాళ్ళు చేతులు సహకరించడం లేదు. "పటా" అని అరుస్తూ కూలబడిపోయాడు. పిలుపుకి తలెత్తిన పటాచార భర్త కూలబడి పోవడం చూసి చాలా ఆందోళనతో బిడ్డను ఒడిలో నుంచి దించి ఏటికట్టకు పరుగుదీసింది. చేతినుండి జారిపోయి నీటిలోకి దొర్లుకుంటూ వెళ్ళిన బంతిని అందుకోవడం కోసం వీరదత్తుడు వేగంగా దోగాడుతున్నాడు.

* * * * *

నాలుగవ దినం పటాచార శ్రావస్తికి చేరింది. బాగా పరిచితులు కూడా ఆమెను గుర్తించలేక "ఎవతో పిచ్చిది" అనుకొన్నారు. అలాగే కనిపిస్తున్నది. నాలుగు రోజులుగా ఆమె ఒక ముద్ద అన్నం తినింది లేదు. స్నానం లేదు. చీర మార్చలేదు. ఆ చీరన్నూ ముళ్ళకంపలూ, కంచెలూ అవీ ఇవీ తగిలి చీలికలు పేలికలుగా మారియున్నది. ఎక్కడో సొమ్మసిల్లిపడి మళ్ళీ లేయడం తప్పించి ఆమె నిదురబోయినదీ లేదు. ముఖము ఒళ్ళు అంతా దుమ్ము పేరుకొనియున్నది. కానీ ఆమె అప్పటికి పిచ్చిది కాలేదు. తను పుట్టి పెరిగిన ఇంటిని చూశాక, జరిగిన విషయం తెలిశాక పిచ్చిదైపోయింది. కుటుంబగౌరవాన్ని మంటగలుపుతూ పటాచార చేసిన పనికి ఇంటిలోని తల్లిదండ్రులు, అన్న, అవ్వ అవమానభారంతో కృంగిపోయి ఆ భారంతో జీవించడం దుర్భరం అనిపించి అందరూ ఒక్కమాట మీద నిలబడి మూకుమ్మడి ఆత్మహత్య చేసుకొన్నారు. ఆనాటినుండి ఆ ఇల్లు పాడుబడిపోయి చూడడానికే మహా భయంకరంగా మారిపోయింది. ఇది తెలిసిన క్షణంలోనే పటాచార పిచ్చిదైపోయింది. ఐదు జన్మలకు సరిపడి ఇంకా మిగిలిపోయేంతటి దుఃఖం ఒక్కసారిగా కమ్మివేయడంతో పటాచార పిచ్చిదైపోయింది.

* * * * *

ఒకనాటి సాయంసంధ్యావేళ తథాగతుడు జేతవన సమీపంలోని కాలిబాటలో నడుస్తున్నాడు. వెనుక ఆనందుడు నీడలాగా అనుసరిస్తున్నాడు. ఆ కాలిబాటలో అటువైపునుండి రీవిగా వస్తున్న పటాచారకు తథాగతుడెదురవడం

* పాముకాటు

జరిగింది. దేవేంద్రుడెదురైనా లెక్కజేయని స్థితిలో ఆమె చాలా నాళ్ళుగా ఉన్నది. తథాగతుడు ఆమెను చూశాడు. ఆ చూపులనుండి అసంఖ్యేయ కల్పాలుగా అభ్యసింపబడుతూ వచ్చిన మహా కరుణా ప్రవాహ తరంగాలు ఆమె మీదికి ప్రసరించాయి. నష్టస్మృతి ఒక్కసారిగా ఆమెలో సముత్థితమయింది. స్త్రీ సహజమైన సిగ్గుతో తటాలున చేతులతో దేహాన్ని కప్పుకొని గొంతు కూర్చుకున్నది. కంఠసీమనుండి పాదాలదాక తను కప్పుకొన్నట్టి సంఘాటిని (cloak) తీసి ఆమెకు ఇచ్చి తథాగతుడు ముందుకు కదిలాడు. తథాగతుని నుంచి వస్త్రాన్ని గ్రహించిన క్షణంలోనే ఆమె భిక్షుణి అయిపోయిందని ఆనందునికి తెలుసు కనుక "భగినీ (సోదరీ), మా వెనుకనే రమ్మ" అని ముందుకు కదిలాడు.

జేతవనంలో పటాచారకు సమ్మాసంబుద్ధుడు ఆర్యసత్యాలను బోధించాడు. ఆమె దుఃఖం ఉపశమించింది. ఆనాడు మృగదావంలో (సారనాథ్) అజ్ఞాత కౌండిన్యుని హృదయంలో ప్రప్రథమంగా తిరిగిన ధర్మచక్రం ఆ తరువాత మరెందరి హృదయాల్లోనో తిరుగుతూ ఇప్పుడు పటాచార హృదయంలోనూ తిరిగింది. ఆ ధర్మచక్రంలో సమస్త ధర్మాలు ఇమిడిపోతాయి. 37 బోధిపక్షీయధర్మాలూ అందులో ఇముడుతాయి. దశకుశలధర్మాలు అందులో చేరిపోతాయి. ఆదికల్యాణం (శీలం), మధ్యకల్యాణం (సమాధి), పర్యవసానకల్యాణం (ప్రజ్ఞ) కూడా ఆ చక్రంలో ఇమిడిపోతాయి. సూర్యచంద్రులు వెలిగేదాక ఆ ధర్మచక్రం తిరుగుతూనే ఉంటుంది. ఎక్కడో ఒక చోట ఏ హృదయంలోనే తిరుగుతూనే ఉంటుంది. ఆ ధర్మచక్రమే ఆర్యఅష్టాంగ మార్గం. సమ్యక్‌దృష్టి, సమ్యక్‌సంకల్పం, సమ్యక్‌వ్యాయామం, సమ్యక్ స్మృతి– ఇవి ఆ ధర్మచక్రం ఆకులు (spokes = సంస్కృతంలో అరా). సమ్యక్‌వాక్కు, సమ్యక్‌కర్మ, సమ్యక్‌ఆజీవం – ఇవి నాభిస్థానీయములు (axle = ఇరుసు). ధర్మచక్రం నేమి (rim = చట్రం) సమ్యక్‌సమాధి.

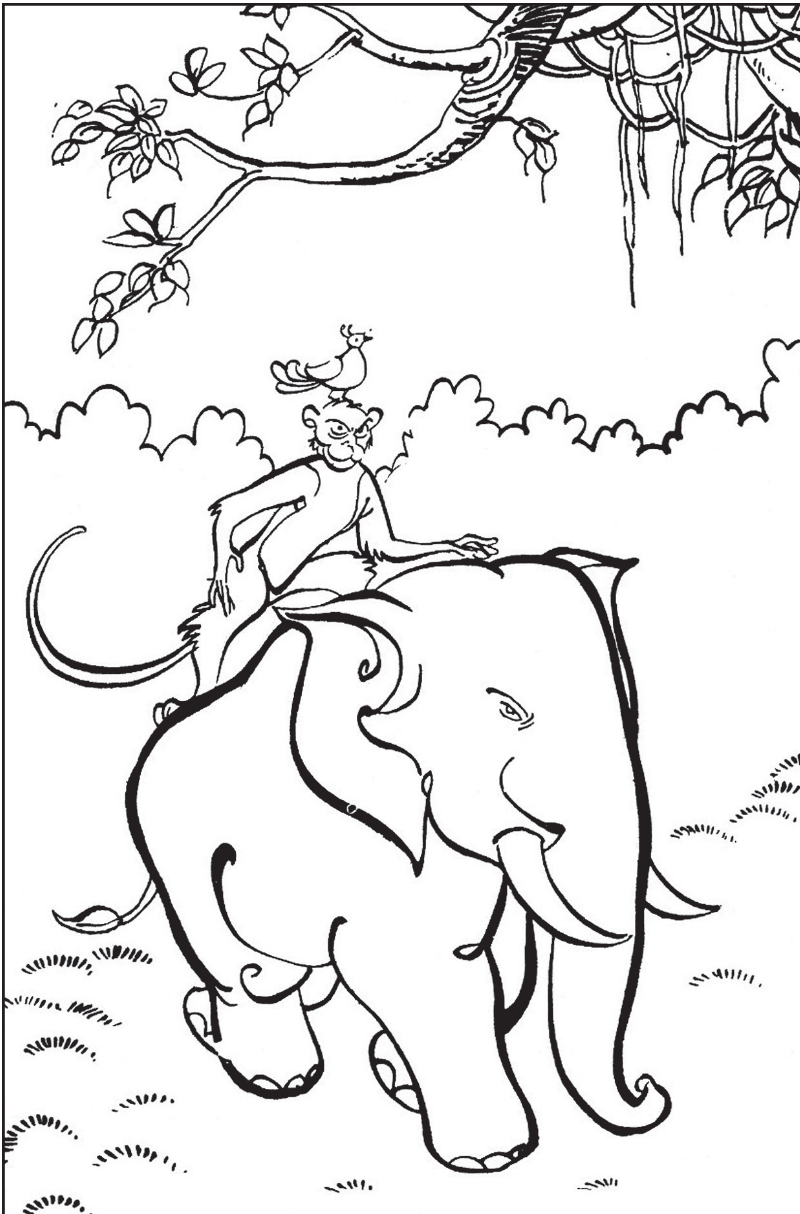
పటాచారకు సమ్మాసంబుద్ధుడు చేసిన బోధనల్లో ఈ గాథ కూడ ఉన్నది.

న అంతలిక్ఖే న సముద్దమజ్ఝేన పబ్బతానం వివరం పవిస్స
న విజ్జతీ సో జగతిప్పదేసో యత్థట్ఠితం నప్పసహేయ్య మచ్చు 9–3

అంతరిక్షంలోగానీ, సముద్రంలోగానీ, పర్వతగుహల్లోగానీ ఎక్కడ కూడా మృత్యువుకు కనబడకుండా దాక్కొనే చోటు లేదు.

తిత్తిరీయ బ్రహ్మచర్యం

హిమాలయం సమీపం అరణ్యంలో ఒక పెద్ద మర్రిమానును ఆవాసంగా చేసుకొని ఒక ఏనుగు, ఒక కోతి, ఒక తిత్తిరిపక్షి ఉంటున్నాయి. ఒకచోట ఇద్దరు ముగ్గురు కలసియుంటే కొన్ని విషయాల్లోనైనా చిన్నా పెద్ద పాటిస్తేనే బాగుంటుంది. ఎవరికివారు పెద్దలనుకుంటే వ్యవహారాలు దెబ్బతింటాయి. ఆ మూడు జీవుల మధ్య సమస్యలొచ్చాయి. పెద్దరికం సమస్యను సామరస్యంగా పరిష్కరించుకోదలచి అవి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాయి. "వయస్సులో ఎవరు పెద్ద" అనే విషయం తేల్చుకొంటే సరిపోతుందని తలచాయి. మొదట ఏనుగు తన వయస్సు విషయం చెబుతూ "నా జీవితంలో జ్ఞాపకాలను బాగా వెనక్కినెట్టిచూస్తే మొట్టమొదటి జ్ఞాపకంగా ఒక సంఘటన గుర్తుంది. నేను చాలా చిన్న ఏనుగుగున్నగా ఉన్నప్పుడు మా పెద్దవాళ్ళ గుంపుతో కలిసి ఇటువైపు వచ్చినప్పుడు ఈ మర్రిమాను చాలా చిన్న చెట్టు. నేను దీని మీదుగా నడిచి వెళ్ళాను. దీని చివరి ఆకులు నా ఉదరానికి తాకీతాకనట్లుగా గుర్తు" అన్నది ఏనుగు. కోతి తన జ్ఞాపకాన్ని చెబుతూ "నేను చిన్న పాపాయిగా ఉన్నప్పుడు మా అమ్మ కడుపును గట్టిగా పట్టుకొనియుండేవాడిని. మా అమ్మ ఒకసారి ఇటువైపుగా దూకుతూ వచ్చి ఒక చోట ఆగింది. ఏమిటి? అని నేను కుతూహలంతో తల క్రిందికి తిప్పి చూశాను. ఈ మర్రిమాను అప్పుడు చిన్న మొలక. నాలుగైదు లేత చిన్ని చిగురులతో కనిపించింది. 'పీకి తింటామా' అనుకొంటుండగానే మా అమ్మ మరో చోటికి దూకి వెళ్ళిపోయింది. ఇది నా జ్ఞాపకం" అనింది. "మీ ఇరువురి జ్ఞాపకాలకన్నా నా జ్ఞాపకం మరీ వెనక్కి వెళ్తున్నది. నాకు బుద్ధి తెలిసివచ్చిన వయస్సులో అసలు ఈ వృక్షం మొలకా లేదు. పిలకా లేదు. ఇక్కడికి రెండు వందల గజాల దూరంలో అదిగో అక్కడ ఒక పెద్ద మర్రిమాను ఉండేది. ఇప్పుడు దాని జాడే కనబడటం లేదు. మా వాళ్ళ గూళ్ళు ఈ వైపున వందగజాల దూరంలో ఒక చెట్టున ఉండేవి. ఒకసారి మా అమ్మకి రెక్కలనొప్పి వచ్చి కదలలేకపోతే నేను ఇప్పుడు కనుమరుగైపోయిన అలనాటి మర్రిమానునుండి బాగా



మాగిన పండ్లతునకలను ముక్కున బెట్టుకొని తెచ్చి ఆహారంగా ఇస్తూ ఉండేవాడిని. అలా ఒక పర్యాయం తునకను ముక్కున బెట్టుకొని ఇటు వస్తుంటే క్రిందనుండి భయంకరంగా సింహగర్జన వినిపించింది. నేను అప్పుడు చాలా చిన్నవాణ్ణి. పెద్దగా లోకజ్ఞానం లేదు. ఆ భయంకరశబ్దం విని జడుసుకొని "అమ్మా" అని అరచాను. అప్పుడు నా నోటినుండి జారిపడిన ఆ తునకలోని గింజనుండే ఈ వృక్షం మొలిచి ఇప్పటికి ఇంత పెద్దదయ్యింది" అన్నది తిత్తిరిపక్షి.

తిత్తిరియే తమకంటే జ్యేష్ఠుడు (పెద్దవాడు = senior) అని ఏనుగూ కోతీ అంగీకరించాయి. తాము తమ సమస్యని పరిష్కరించుకొన్న విషయాన్ని ఇతరులకు చాటి చెప్పడానికోసం వనసంచారం చేసి వచ్చాయి. ఏనుగు, ఏనుగు మీద కోతి, కోతి మీద తిత్తిరి కూర్చుని అడవి అంతా తిరిగి వచ్చాయి.

ఒకనాడు ఏనుగును కోతిని వాత్సల్యంగా చూస్తూ తిత్తిరి "తమ్ములారా, ఎన్నాళ్ళు జీవించగలము అనేది ముఖ్యం కాదు. ఎలా జీవిస్తున్నాము? అనేది ముఖ్యం. మన జీవితం బ్రహ్మచర్యంగా (religious life) ఉండాలి. అప్పుడే జీవితానికి ఒక సార్థకత కలుగుతుంది. బ్రహ్మచర్య విషయంగా నేను ఒక సూత్రం చెబుతాను. శ్రద్ధగా వినండి. మనలో అతిథి(guest) ధర్మం, యజమాని (owner) ధర్మం రెండూ ఏకం కావాలి. అతిథిధర్మంలో ఆసక్తి (attachment) ఉండదు కానీ పట్టించుకోనితనం (indifference) ఉంటుంది. యజమానిధర్మంలో పట్టించుకోనితనం ఉండదు. కానీ ఆసక్తి ఉంటుంది. మనం ఈ రెండు ధర్మాలను ఏకం చేయాలి. ప్రతిదీ పట్టించు కొంటూ అదే సమయంలో ప్రతిదానియందు నిరాసక్తత కలిగియుండాలి. ఈ ఒక సూత్రం చాలు బ్రహ్మచర్యానికి."

ఒకనాటి భిక్షు సమావేశంలో భగవానుడు పై కథను చెప్పాడు. ఆ కథను శ్రోతలకు వినోదం కలిగించడం కోసం గిలిగింతలు పెట్టడం కోసం చెప్పలేదు. భిక్షుసంఘంలో జ్యేష్ఠత్వ (seniority) విషయంగా కొందరి భిక్షువుల మధ్య మనః స్పర్థలు పొడసూపడం ఆయన దృష్టికి వచ్చింది కనుకనే వారికి ఆ కథ చెప్పి ఇలా అన్నాడు: "ఒక వ్యవస్థ నడవాలంటే పెద్దా చిన్నా (senior, junior) విభాగం అవసరమే. ఎవరికివారు పెద్దలం అనుకొని వ్యవహారాలు నడిపితే పరమ గందరగోళం అయిపోతుంది. ఇక్కడ భిక్షుసంఘంలో జ్యేష్ఠత్వం అనేది

నిర్ణయించడానికి మనం కూడా ఆ తిర్యక్కులు అనుసరించిన పద్ధతినే అనుసరిస్తాము. భిక్షుసంఘంలో మొదట కాలు పెట్టినవాడు తరువాత కాలు పెట్టినవాడికి జ్యేష్ఠుడు. ఇది ఒక నియమంగా పెట్టుకుందాము. జ్యేష్ఠత్వ సమస్య చాలా చిన్న సమస్య. దీనిమీద ఒకరితో ఒకరు ఘర్షణ పడుతూ పరస్పరం పరుషంగా మాట్లాడుకుంటూ వైషమ్యాలు పెంచుకోవడం వ్యక్తికీ మంచిది కాదు, సంఘానికీ మంచిది కాదు. ఈ భిక్షుసంఘాన్ని రణవిహారంగా (place of strife, conflict) మార్చకుండా అరణావిహారంగా (place of peace, harmony) ఉంచండి" అని క్రింది గాథను కూడా పలికినాడు:

మావోచ పరుసం కంచి వుత్తా పటివదేయ్యు తం
దుక్ఖా హి సారంభకథా పటిదండా ఫుసేయ్యు తం 10-5

పరుషంగా ఒక్కమాట పలక్కు. ఎదుటివానికీ నాలుక ఉంది. నీ తొందరపాటు మాటల వల్ల ఎదుటివాళ్ళనుండి కష్టాలు కొనితెచ్చుకోకు (స్వేచ్ఛానువాదం).

note: *సభ్యసమాజంలో జనుల మధ్య పొరపొచ్చాలు కలగడానికి కారణం 95శాతం నాలుకే. ఎవరి జీవితాలను వాళ్ళు సింహావలోకనం చేసుకొని చూసుకొంటే తెలిసే సత్యమిది. కనుక మాటలను చాలా జాగ్రత్తగా ఆలోచనా పూర్వకంగా ఆచితూచి సుదూర పర్యవసానాలను కూడా దృష్టిలో పెట్టుకొని మాట్లాడాలి. ఉదాహరణ చెప్పాలంటే చదరంగం ఆటగాడు పావును కదిలించే మాదిరి. పావును తటాలున కదిలించడు. ఎన్నో కోణాలు ఆలోచించి కదిలిస్తాడు. మాటను కూడా జీవనచదరంగంలో పావులాగా కదిలించాలి.*

*తిర్యక్కుల ఔన్నత్య కథలు చెప్పి మానవులను సిగ్గుతో తలదించుకొనేలా చేసే నేర్పు బౌద్ధరచయితల్లో ఎక్కువ. ఆర్యశూరుని జాతకమాల** చదివినవాళ్ళకు ఈ విషయం మళ్ళీ చెప్పనక్కరలేదు. (శశ, మహాకపి, రురు, హంస, మహిష, శతపత్ర). ఇక్కడ తిత్తిరీయబ్రహ్మచర్యం కథలోనూ తిర్యక్కుల నడవడిక భిక్షువులంతటివారికే ఆదర్శమయింది.*

* ధర్మదీపం ప్రచురణ జాతకమాల

సిరిమ

Like all youngmen, you greatly exaggerate the difference between one woman and another.

- Undershaft to Cousins in Major Barbara by Bernard Show

(యువకులందరిలాగా నీవున్నూ నీవు మెచ్చిన స్త్రీకి ఇతరస్త్రీలకు మధ్య చాలా తేడా ఉందని భ్రమలో పడిపోయావు!)

లోకం తీరు ఏ కాలంలో ఐనా ఇంతే. పై వాక్యంలోని యువకులందరిలాగా పదాన్ని కొట్టివేసి మనుషుల్లా అని ఉంచితేనూ సరిపోవచ్చు. ఎందుకంటే ప్రపంచ ప్రఖ్యాత జర్మనీయ కవివరేణ్యుడు *Goethe* డెబ్భైఐదేండ్ల వయస్సులో కూడా పందొమ్మిదేండ్ల అమ్మాయి *Ulrique* మోజులో పడిపోయి తన అభ్యర్థనను ఆమె తిరస్కరించగా ఇలా వాపోయాడు:

"I am lost in unconquerable desire. There is nothing left but flowing tears. Let them flow. let them flow unceasingly, but they can never extinguish the fire that burns me". తీరని కోరిక నన్ను దహిస్తున్నది. ఈ బాధను భరించలేను. నేనిక చేయగలిగిందేమీ లేదు– కన్నీళ్ళు కార్చడం మినహా. కన్నీళ్ళు కారనీ. ఏకధారగా కారనీ.... అయినా నాలో భుగభుగ మండే శోకాగ్ని మాత్రం చల్లారబోదు.

సంజ్ఞలలో (*ideas*) పడి కొట్టుకపోకుండా కాస్త నిదానంగా 'అక్కడ వాస్తవం ఏమిటి' అని ప్రత్యవేక్షణ (*reflect*) చేస్తే తెలిసేది నానా బీభత్సంగా ఉన్నట్టి జుగుప్సనీయమైన బారెడు దేహం.

శాక్యముని సమకాలీనురాలు వైశాలికి చెందిన ఆమ్రపాలి కథ తలచుకొంటేనే విషాదంగా ఉంటుంది. ఆమె లిచ్ఛవి గణతంత్రరాజ్యంలోని ఒక రాజకుటుంబంలో పుట్టింది. చూసినవారి కన్నులు చెదరిపోయే దివ్యసౌందర్యం



ఆమెది. అదే ఆమెకు తీరని శాపం అయ్యింది. ఆమెను స్వంతం (పెండ్లి) చేసుకోవాలని రాజ్యంలోని ప్రముఖ కుటుంబాల యువకులు పోటీపడినారు. ఎవరికో ఒకరికి ఇచ్చి వివాహం జరిపించివేస్తే అది అంతఃకలహాలకు తలుపులు తెరచేలా ఉన్నది. కనుక లిచ్ఛవి గణతంత్రంలోని పెద్దలు సమావేశమై ఆమ్రపాలి సర్వజన ప్రార్థనీయగా (గణికగా) ఉండాలని శాసించారు. ఆమె గణికగా జీవించింది. భగవానిని శిష్యురాలయి జీవిత చరమాంకాన్ని భిక్షుణిగా ముగించింది. ఆనాడు ఆమ్రపాలి ఎంత ప్రసిద్ధురాలో అంతే ప్రసిద్ధితో రాజగృహంలో సిరిమ ఒక వెలుగు వెలిగింది. రాత్రివేళల్లో తలెత్తి ఆకాశం చూశామంటే ఎన్నో నక్షత్రాలున్నా అప్రయత్నంగా మన చూపులను చంద్రుడు ఆకర్షిస్తాడు. అలాగే పదివేలమంది యవతుల మధ్య ఎక్కడో ఒక మూల సిరిమ ఉన్నదంటే చూసేవారి చూపులు అప్రయత్నంగా ఆమె మీదనే నిలిచిపోతాయి. అంత అందం ఆమెది! జీవకుని (ప్రసిద్ధ వైద్యుడు) స్వంత చెల్లెలు. ఏ రాజకుమారుడినైనా ఆమె పెండ్లాడియుండవచ్చు. కానీ కులవృత్తి మీద గౌరవం, శ్రద్ధ ఉన్నందువల్ల గణికగానే జీవించింది. ఆమెకు దైవభక్తి ఎక్కువ. శ్రమణులు, బ్రాహ్మణుల పట్ల అమిత గౌరవం. భిక్షువులను తరచు భిక్షకు ఆహ్వానించి స్వయంగా వడ్డించేది. రాగచరితులు (temparament) అయిన కొందరు భిక్షువులు ఆమె ముగ్ధమోహనరూపాన్ని చూసి తన్మయులు కావడం కోసమే భిక్షకుపోయేవారు. ఆ రాగచరితుల విషయం సమ్మాసంబుద్ధునికి తెలిసింది. మౌనం వహించాడు.

దినాలు, వారాలు, నెలలు గడిచాయి. కొన్నాళ్ళుగా సిరిమ ఒక విధమైన విషాదానికి (depression) లోనయ్యింది. కావలసినవన్నీ ఉన్నాయి. అయినా ఏదో వెలితి, హృదయకుహరంలో పూడ్చను వీలుగాని ఒక అనంత అగాధం ఆమెను పీడించడం మొదలుపెట్టింది. మద్యపాన సేవనం మోతాదు క్రమంగా పెంచుకుంటూ ఒకనాడు మరీ అతిగా సేవించి ఉజ్జ్వలమైన జీవితానికి తటాలున తెర దించేసింది. ఆమె సామాన్యురాలు కాదు. మగధదేశంలోని ప్రముఖ వ్యక్తులలో ఒకతె. కనుక ఆమె హఠాన్మరణవార్త బింబిసారునికి వెంటనే తెలియజేయడం జరిగింది. బింబిసారుడు ఆ సమయంలో జేతవనంలో భగవానుని పాదాల చెంత కూర్చుని ధమ్మశ్రవణం చేస్తున్నాడు. విషాదభరితమైన ఆ వార్తను బింబిసారుడు

భగవానునికి తెలియజేశాడు. అక్కడ ఆ వార్త విన్న అందరూ కొన్ని క్షణాలు మౌనం వహించారు. మౌనాన్ని ఛేదిస్తూ తథాగతుడు బింబిసారుణ్ణి ఒకటి కోరాడు. ఇన్నేండ్ల ధర్మచక్ర ప్రవర్తనంలో రాజులను సమ్మాసంబుద్ధుడు ఎన్నడూ ఏదీ కోరింది లేదు. ప్రప్రథమంగా బింబిసారుణ్ణి ఒకటి కోరాడు. శ్మశానానికి చేరిన సిరిమ శవం* మూడు రోజుల పాటు కాక గృధ్ర జంబుకముల వశం కాకుండా చూడమని.

మూడవ రోజు సాయంకాలం ధర్మస్వామి ఆ రాగచరితులను వెంట బెట్టుకొని శ్మశానానికి వెళ్ళి సిరిమ శవాన్ని వారికి చూపుతూ క్రింది గాథలు పలికినాడు:

** శవాన్ని తప్పనిసరి తగులబెట్టే ఆచారం ఆనాడు లేనట్లుంది. శవాన్ని ఏమి చేయాలనే విషయంలో ఐచ్ఛికత ఉన్నట్లు క్రింది యశోమిత్ర వ్యాఖ్యలోని వాక్యం వల్ల తెలుస్తున్నది. "మృతస్య ఖలు కాలం గతస్య జ్ఞాతయ ఇమం పూతికాయం అగ్నినా వా దహంతి, ఉదకే వా ప్లావయంతి. భూమౌ వా నిఖనంతి, వాతాతపాభ్యాం వా పరిశోషం పరిక్షయం పర్యాదానం గచ్ఛతి". కాల్చడం, లేదా నీటిలో పారవేయడం. లేదా భూమిలో పాతిపెట్టడం, లేదా ఎత్తైన గోపురం లాంటి కట్టడం మీద వేసేసి గాలికి ఎండకి పని అప్పగించడం (పార్శీల పద్ధతి). జనాభా విపరీతంగా పెరిగిన నేటి పరిస్థితిలో అగ్నికి పని అప్పగించడమే ఆరోగ్యకరమైన విధానంగా కనిపిస్తున్నది. గౌతమబుద్ధుని కాలంలో జనం పలచగా పదిమైళ్ళకొక ఊరుగా ఊరి ఊరికి మధ్య విస్తారంగా నిర్జనప్రదేశం ఉండి ఉంటుంది. కనుక చాలా మంది శవాలను తీసుకుపోయి ఊరికి దూరంగా పారవేసేవాళ్ళమో! బౌద్ధసాహిత్యంలో అశుభ భావనలు పది ఉన్నాయి. రాగచరితులకు మాత్రమే ప్రతిపక్షంగా చెప్పబడినాయి. అందరికీ కాదు. మానవుల్లో రాగచరితులు, ద్వేషచరితులు, మోహచరితులు శ్రద్ధాచరితులు, బుద్ధిచరితులు, వితర్కచరితులని ఆరు రకాలు. అంటే ఆయా లక్షణం వాళ్ళలో ప్రబలంగా ఉందని అర్థం. తక్కినవి వాళ్ళలో లేవని కాదు. ఈ ఆరురకాల చిత్తరీతులవాళ్ళకి వారివారికి సరిపోయే ధ్యానపద్ధతులు బౌద్ధంలో చెప్పబడినాయి. ఈ కథ రాగచరితులకు సంబంధించినది. రాగచరితులుగా ఉన్నవాళ్ళు ఆ రోజుల్లో శ్మశానానికి వెళ్ళి వివిధ స్థాయిలలో (various stages of decomposition) ఉన్న శవాలను బాగా పరిశీలించి ఆపైన స్వస్థలాలకు వచ్చి శ్మశానపరిశీలనను భావన చేయడం ఉండేది. ఈ భావన జీవితపర్యంతం చేసే భావన కాదు. రాగం తగ్గుముఖం పట్టేంతవరకే. శవాన్ని మనం శవం అంటాము. అది ఉబ్బిపోయి ఉంటే ఉబ్బిపోయిందంటాము. అంతకు మించి పదాలు మనవద్ద లేవు. బౌద్ధంలో పది పదాలకు పైననే లభిస్తుంది. (వినీలకం, విపూయకం, వ్యాధ్మాతకం, విపటుమకం, విలోహితకం, విఖాదితకం, విక్షిప్తకం, అస్థి, అస్థిసంకలికా). ఈ అశుభభావన కాకుండా అశుభసంజ్ఞ అనే మరొక ధ్యానవిశేషం ఉన్నది. ఇది జీవత్ శరీరం విషయంగానే. శరీరంలోని 32 భాగాల భావన. ఈ భావన కూడా రాగాన్ని వదలగొట్టుతుంది. ఇది కాయగతానుస్మృతిలో చేరుతుంది.*

పస్స చిత్తకతం బింబం అరుకాయం సముస్సితం
ఆతురం బహుసంకప్పం యస్స నత్థి ధువం ఠితి **11-2**

ఒకప్పటి సుందర ఆకారం ఇప్పుడెలా ఉన్నదో ఒకసారి చూడండి. ఎలా కుళ్ళిపోయి ఉబ్బిపోయి ఉన్నదో చూడండి. ఒకప్పుడు జనుల హృదయాల్లో బహుసంకల్పాలను (thoughts and ideas: what a beauty! how nice! very good looking figure! marvellous! charming! superb! etc.,) చెలరేగించిన దేహం ఇప్పుడెలా ఉన్నదో చూడండి. ధ్రువమైన స్థితి (enduringness) దేహానికి ఉన్నదా ఆలోచించండి.

పరిజిణ్ణమిదం రూపం రోగనీళం పభంగురం
భిజ్ఝతి పూతిసందేహో మరణంతంహి జీవితం **11-3**

ఈ దేహం ఎలా శిథిలమయ్యిందో చూడండి. రోగాలకు నిలయం, నీటిబుడగవలె నశ్వరం, దుర్గంధాకరమే అన్ని దేహాల కథ. ప్రతి జీవితం ముగిసేది ఇలానే. ఇంతకన్నా భిన్నమేమీ కాదు.

రాగచరితులు కంఠతా పెట్టవలసిన 32 భాగాల పాళీ పట్టిక
కేసా లోమా నఖా దంతా తచో
మంసం న్హారు అట్ఠి అట్ఠిమింజం వక్కం
హదయం యకనం కిలోమకం పిహకం పప్ఫాసం
అంతం అంతగుణం ఉదరియం కరీసం మత్థలుంగం
పిత్తం సేమ్హం పుబ్బో లోహితం సేదో మేదో
అస్సు వసా ఖేళో సింఘాణికా లసికా ముత్తం

head hairs, body hairs, nails, teeth, skin
flesh, sinews, bones, marrow, kidney
heart, liver, midriff, spleen, lungs
bowels, entrails, gorge, dung, brain
bile, phlegm, pus, blood, sweat, fat
tears, grease, spittle, snot, oil of the joints, urine

పరిత్రాణములు

ఒకప్పుడు లిచ్ఛవి గణతంత్రరాజ్యంలో కరువు సంభవించింది. ఆకలి చావులు ఎక్కువైనాయి. దిక్కులేని శవాలు కుళ్ళిపోవడంతో అంటు వ్యాధులు ప్రబలినాయి. లిచ్ఛవి పరిపాలకులకు దిక్కు తోచలేదు. సమ్మాసంబుద్ధుడు దేశంలో అడుగు పెడ్తే అంతా చక్కబడుతుందని భావించారు. అప్పుడు భగవానుడు మగధరాజధాని రాజగృహ సమీపంలోని వేణువనంలో ఉన్నాడు. లిచ్ఛవిరాజ్య ప్రతినిధిగా ఒక రాజకుమారుడు తన పురోహితుణ్ణి వెంటబెట్టుకొని కొన్ని దినాల ప్రయాణం తరువాత వేణువనం చేరుకొని తథాగతుణ్ణి ప్రార్థించాడు. భగవానుడు ప్రయాణానికి సమ్మతి తెలిపాడు. తథాగతుని ప్రయాణ వార్త బింబిసారునికి తెలిసింది. సుగతుని ప్రయాణం సుఖంగా జరుగాలని భావించి బింబిసారుడు రాజగృహంనుండి గంగానది ఒడ్డున ఉన్న పాటలి గ్రామం వరకు వెళ్ళే రహదారిని బాగు చేయించి యోజనానికి ఒక విశ్రామశాల నిర్మించాడు.

---

* *మగధనుండి లిచ్ఛవి రాజ్యంలోకి పోవాలంటే గంగను దాటవలసియుంటుంది. గంగానది ఒడ్డున ఉన్న పాటలిగ్రామం రేవు ద్వారానే రెండు రాజ్యాల మధ్య రాకపోకలు జరిగేవి. ఆ గ్రామం అదృష్టమేమని చెప్పాలో! బింబిసారుని కుమారుడు అజాతశత్రువు లిచ్ఛవిరాజ్యాన్ని వశం చేసుకొనే ఉద్దేశంతో మంత్రి వర్షకారుణ్ణి పాటలికి పంపి అక్కడ కోటను నిర్మించమన్నాడు. ఆ కోట నిర్మాణం జరుగుతున్న సమయంలోనే భగవానుడు చివరిసారిగా పాటలి మీదుగా గంగానదిని దాటింది. ఆయన గంగానదిలో కాలుపెట్టిన చోటు వర్షకారుడు గుర్తు పెట్టుకొని ఒక తోరణం నిర్మించి గౌతమద్వారం అని పేరు పెట్టాడు. పాటలిలో విడిది చేసినపుడు భగవానుడు ఆ పరిసరాలను చూసి "అచిరకాలంలోనే ఇక్కడొక మహానగరం ఏర్పడుతుంది. కొన్ని వందలఏండ్లు నగరాల్లో మేటి నగరంగా వర్ధిల్లి అంతరించిపోతుంది. నగరనాశనం జలం వల్ల, ఆ తరువాత అగ్ని వల్ల" అన్నాడు. వర్షకారుడికి గౌతముని పట్ల విశేష గౌరవం, భక్తి ఉన్నా ఆ భవిష్యవాణిని పెద్దగా పట్టించుకోలేదు. "ఈ పల్లెటూరు పెద్ద నగరం కావడం ఏమిటి? ఇక్కడ చిన్న కోట నేనే కట్టున్నా. ఈ కోట వల్ల ఇది ఒక నగరం అయిపోతుందా? దేశంలో మూల మూలలా దిక్కుమాలిన కోటలున్నాయి. అవి నగరాలయ్యాయా?" అనుకొన్నాడు. స్థలమహత్యం మాంసచక్షువులకు కనబడేది కాదు. బెస్తలుండే ఆ కుగ్రామమే తరువాత పాటలీపుత్రంగా రూపాంతరం చెంది మగధరాజధానిగా మారి ఆ తరువాత కొన్ని వందల ఏండ్లు దేశరాజధానిగా వర్ధిల్లి నగరాలకు కూడా జన్మ వ్యాధి జరా మరణాలున్నాయని నిరూపిస్తూ దిబ్బలో కలిసిపోయింది.*



గంగానది ఆవలివైపునుండి వైశాలి వరకు లిచ్ఛవిరాజులు రహదారిని సుందరంగా తీర్చి అక్కడక్కడా విశ్రామశాలలు ఏర్పాటు చేసి సమ్మాసంబుద్ధుని రాకకై వేయికళ్ళతో ఎదురు చూస్తున్నారు.

లిచ్ఛవిరాజుల నమ్మకం వమ్ము కాలేదు. భగవానుడు రాజ్యంలో అడుగు పెట్టగానే వర్షాలు పడడం మొదలయ్యింది. వాగులు, వంకలు, చెరువులు, బావులు అన్నీ నిండాయి. వైశాలి చేరాక తథాగతుడు ఆనందునికి రత్నసూత్రం చెప్పి ఆ సూత్రాన్ని నగరం అంతటా తిరుగుతూ ఏడుసార్లు పారాయణ చేసి రమ్మన్నాడు. ఆనందుడు నగరంలోని వీధులన్నీ సంచరిస్తూ రత్నసూత్రాన్ని పారాయణ చేశాడు. అంటువ్యాధులు మాయమయ్యాయి. ప్రజలను బాధలనుండి కాపాడింది కనుక రత్నసూత్రానికి పరిత్రాణం (protection) అనే పేరు ఏర్పడింది. తరువాతి కాలంలో రత్నసూత్రంతో బాటు మరికొన్ని సూత్రాలను కూడా పరిత్రాణములుగా* భావించి పారాయణ చేయడం అమలులోకి వచ్చింది. ఉదాత్త అనుదాత్త స్వరనియమాలను పాటించి ఒక లయబద్ధంగా పరిత్రాణసూత్రాలను పారాయణ చేస్తే ఒక విధమైన అధ్యాత్మిక ప్రకంపనములు ఉత్పన్నమై మంచి జరుగుతుంది.

వైశాలిలో ఆమ్రవన ఆరామంలో భగవానుడుండగా ఒకనాడు బోధిరాజ కుమారుడు అక్కడికి వచ్చి తాను నూతన గృహప్రవేశం చేస్తున్నానని బుద్ధసహితంగా భిక్షుసంఘమూ వేంచేసి అనుగ్రహించవలసినదిగా కోరాడు. భగవానుడు సమ్మతించాడు.

ఈ వరకే ఉన్న విశాల భవనానికి ఏం లోపం వచ్చిందని బోధిరాజ కుమారుడు మయసభలాంటి ఆ కొత్తభవనం కట్టుకొన్నాడో మనకు తెలియదు. అతనూ అతని భార్య కాంతిమతి తప్ప ఇంకెవరూ లేరు ఉండడానికి. అంత పెద్ద భవనం ఎందుకో? సమ్మాసంబుద్ధుని రాకకోసం మహాద్వారం వద్దే నిలబడి ఎదురు చూస్తున్నాడు. అతని హృదయంలో ఏదో ఒక ఆశ. మహాద్వారం ప్రవేశ మార్గంలో చాలా విలువైన ఒక తెల్లని వస్త్రాన్ని పరచాడు. శ్రీఘనుడు ఆ వస్త్రం మీద కాలు పెడితే తనకు సంతానయోగం ఉంది అనుకొన్నాడు. ఏ హేతువు ఆధారంగా అతను అలా అనుకొన్నాడని ప్రశ్నించిడానికి లేదు. అది కేవలం అతని పిచ్చి

* చూడుడు ధర్మదీపం ప్రచురణ **మహాపరిత్తం**

నమ్మకం. భగవానుడు వస్త్రం మీద కాలు పెట్టలేదు. ఆనందునిచేత దాన్ని తొలగింపజేసి లోనికి కాలు పెట్టాడు. బోధిరాజకుమారుడు విచారవదనంతో భగవానుణ్ణి అనుసరిస్తూ వెనకనే నడిచాడు. భవనంలోకి వెళ్ళాక తథాగతుడు అతణ్ణి సముదాయిస్తూ "బోధిరాజా, విచారించకు. నీకు సంతానప్రాప్తి లేకపోవడానికి కారణం పూర్వజన్మ కర్మవిపాకమే.

న ప్రణశ్యంతి కర్మాణి కల్పకోటిశతైరపి
సామగ్రీం ప్రాప్య కాలం చ ఫలంతి దేహినామ్

"వందకోట్ల కల్పాలైనా సరే చేసుకొన్న కర్మ, ఫలం ఇవ్వకుండా నశించదు. అనుకూల పరిస్థితులు ఏర్పడగానే ఫలాన్ని ఇచ్చి వేసి అది నశిస్తుంది.

"నీవు పూర్వం ఒకానొక జన్మలో భార్యాసమేతంగా ఒక నావలో పయనించావు. ఒక చిన్న దీవి సమీపంలో ఆ నావకు విపత్తు సంభవించింది. నీవు నీ భార్య ఎలాగో ప్రాణాలతో ఆ దీవి చేరారు. మీ ఆకలిబాధ పోగొట్టే ఆహారం ఆ దీవిలో లేదు. చెట్లలోని పక్షిగూళ్ళనుండి అండాలను సేకరించుకొని తింటూ బ్రతికారు. ప్రాణం నిలుపుకోవడం జీవధర్మమే అయినా మీరు ఒక్కసారి కూడా కౌకృత్యం (regret) చెందలేదు. ఆ పాపమే మిమ్మల్ని ఈ జన్మలో సంతాన విహీనులుగా చేసి దెబ్బ తీసింది. బ్రహ్మసహంపతి వచ్చినా ఈ కర్మనియతినుండి మిమ్మల్ని తప్పించలేదు. కనుక పరిహరించడానికి వీలుకాని విషయంలో విచారించ వలసిన పని లేదు. మీ సంపదను పేదపిల్లల అనాథపిల్లల సంక్షేమానికి వినియోగించండి. ఆ పిల్లల ముఖవికాసం చూస్తూ మీరు ఆనందించండి" అని క్రింది గాథను పలికినాడు:

అత్తనా హి కతం పాపం అత్తజం అత్తసంభవం
అభిమత్థతి దుమ్మేధం వజిరం వస్మమయం మణిం   12-5

తన పాపానికి (misery) తానే కర్త. అది తన వల్లే పుట్టుంది. తన వల్లే కలుగుతుంది. ఏ మణిశిలనుండి వజ్రం ఏర్పడిందో ఆ మణిశిలనే అది నూరివేయగలుగుతుందికదా! అలాగే దుర్మేధనుని (unwise) స్వయంకృతములున్నూ

మాగంధియుడు

కురుదేశంలో తగరశిఖి గ్రామంలో మాగంధియుడనే బ్రాహ్మణుడుంటున్నాడు. పెండ్లికెదిగిన కూతురు ఇంటిలో ఉన్నది. ఆమె పుట్టినపుడు నక్షత్రం వగైరా చూసి పేరు పెట్టకుండా కూతురికి తన పేరే పెట్టేసుకొన్నాడు 'మాగంధియ' అని. తన కూతురు రూపలావణ్యవతియే. సందేహం లేదు కానీ లోకంలో అటువంటివాళ్ళు వెతికి చూస్తే లక్షలమంది కనిపిస్తారు. రూపం, అందం, లావణ్యం, విలాసం (graceful movements) ఒకరి గుత్తసొత్తు కాదు. అచింత్యమైన ఈ సృష్టిలో ఒకరున్నట్లు మరొకరుండరు. హస్తరేఖలనుండి కంఠస్వరం వరకు అంతా స్వలక్షణంగానే (unique) ఉంటుంది. వ్యవహారం కోసం మనస్సు, సామాన్య లక్షణాలను (shared properties or universals) చూస్తుంది. మాగంధియను మాగంధియగా (స్వలక్షణంగా) చూడకుండా వికల్పదృష్టితో (constructive activity or interpreting activity of mind) చూస్తే అందగత్తె అనే చెప్పాలి. ఈ వికల్పదృష్టికి అభిమానదృష్టి కూడా జత అయ్యిందంటే ఇక ఆమె జగదేకసుందరి క్రింద లెక్కవుతుంది. కూతురి మీది అభిమానంతో మాగంధియుడు వేసుకున్న అంచనా కూడా అదే. మంచిదే. కానీ ఆ అంచనా వల్ల సమస్యలూ వచ్చాయి. సాధారణ వ్యక్తులు ఎవరూ అతని దృష్టిలో మాగంధియకు తగిన వరుడుగా ఆనడం లేదు.

ఒకనాడు మాగంధియుడు తన ఇంటి వాకిలి ముందు భిక్షకై నిలబడియున్న వ్యక్తిని చూశాడు. తన కుమార్తెకు తగిన వరుడితడే అనే నిశ్చయానికి వెంటనే వచ్చేసి భార్యకు చెప్పడానికి "భద్రా" అని పిలుస్తూ లోనికి వెళ్ళాడు. ఆ వ్యక్తి గౌతమబుద్ధుడు. బోధివృక్షం క్రింద జ్ఞానోదయం పొంది వారాణసికి, అక్కడ్నుంచి కురుదేశం వచ్చి సంచరిస్తున్న గంభీర తేజోరాశి. మాగంధియుడు లోనికి వెళ్ళే సమయానికి ఆమె తులసిపూజలో ఉన్నది. మాగంధియుడు అసహనంగా ఆ పూజ అయ్యేవరకు అక్కడే నిలబడి పూజనుండి ఆమె లేచిన వెంటనే విషయం చెప్పాడు. ఇద్దరూ వేగిరంగా వాకిలి వద్దకు వచ్చి చూస్తే ఆ వ్యక్తి లేదు. వాకిలి ముందు ఆ వ్యక్తి పాదాల గుర్తులు (foot prints)

మాత్రమే ఉన్నాయి. మాగంధియుని భార్య భద్రశీల ఆ పాదాల గుర్తులు చూసి పరమాశ్చర్యం చెందింది. ఆమెకు లక్షణజ్ఞానం ఉన్నది (capable of reading bodily signs). "మన ఇంటి ముందు నిలిచిన వ్యక్తి చక్రవర్తి లేదా మహాజ్ఞాని" అనింది. "అరెరె" అనుకొని మాగంధియుడు ఆ అడుగుజాడలు చూసుకొంటూ తను ఎప్పుడూ అడుగుపెట్టని వీధిలోనూ తిరిగి చివరకు ఊరి వెలుపల కొలనుగట్టు మీద సమ్మాసంబుద్ధుణ్ణి చూడగలిగాడు.

మాగంధియుని ప్రతిపాదనను తథాగతుడు చాలా సౌమ్యంగా విన్నాడు. ఆ తండ్రి మనస్సుకు కించిత్ గాయం కూడా కలుగకుండా చాలా మృదువుగా "మారుని ముగ్గురు అందమైన అమ్మాయిలను (తృష్ణ, అరతి, రాగం) కాదని గయనుండి వచ్చినవాణ్ణి" అని క్రింది గాథలను పలికినాడు:

యస్స జితం నావజీయతి జితం యస్స నో యాతి కోచి లోకే
తం బుద్ధమనంతగోచరం అపదం కేన పదేన నేస్సథ 14-1

ఆసవాలను జయించినవాడును. అవి మళ్ళీ నాలో ఇక తలెత్తవు. అనంతాన్ని (infinite) తెలుసుకొన్నవాణ్ణి. రాగ ద్వేష మోహ బాటల్లో నడవనివాణ్ణి. అట్టి నన్ను ఏ బాటలో నడవాలని కోరుతున్నావు?

యస్స జాలినీ విసత్తికా తణ్హా నత్థి కుహించి నేతవే
తం బుద్ధమనంతగోచరం అపదం కేన పదేన నేస్సథ 14-2

తృష్ణ అనే పరమ ఘోరమైన వలనుండి బైటపడినవాణ్ణి.... ఏ బాటలో నడవాలని కోరుతున్నావు?

ఆ తరువాత మాగంధియుడు తన కుమార్తెను వత్సరాజుకు ఇచ్చాడు. వద్దని చెప్పడానికి వత్సరాజు జ్ఞాని కాదు, పిచ్చివాడూ కాదు. అంతఃపురంలో ఒక వ్యక్తి అధికమైనందువల్ల అతనికేమి నష్టం? ఎందర్ని చేర్చుకొన్నా శ్యామావతి (పట్టమహిషి) అడ్డు చెప్పదు.

ఆసవాలు నాలుగు : 1. కామాసవం, 2. భవాసవం, 3. దృష్టిఆసవం, 4. అవిద్యాసవం. ఆసవానికి ఇంగ్లీషులో సర్వసమ్మతమైన ఒక అనువాదం ఏర్పడలేదు. ఆసవాలు = *influxes. cankers, taints, corruptions, intoxicants, biases.* వెతికితే ఇంకా మరిన్ని పదాలు కూడా లభించవచ్చు.

ఉగ్రసేనుడు

"Why marry in haste and repent at leisure?"

సంకాశ్యనగరంలో ఒకనాడు దొమ్మరవిద్యా ప్రదర్శనం జరిగింది. ఆ ఊరివాడైన యువకుడు ఉగ్రసేనునికి ఆ ప్రదర్శనం కన్నా ఆ ప్రదర్శనలో కొన్ని విన్యాసాలు (feats) చేసిన ఒక యువతి అమితంగా ఆకర్షించింది. ఆమె దొమ్మరవిద్యా నాయకుని కూతురు. ఉగ్రసేనుడు ప్రదర్శన అయ్యాక కూడా ఆ చోటును వదలిపెట్టిపోలేదు. అక్కడే తచ్చాడుతూ ఆ యువతి వద్దకు వెళ్ళి ఆమె చేసి చూపిన విన్యాసాలను పొగిడాడు. “నీ పేరేమి? మీది ఏ ఊరు? తరువాతి ప్రదర్శన ఎక్కడ? మీ విద్యలు చూస్తుంటే నాకూ నేర్చుకోవాలనే ఉత్సాహం ఉరకలు వేస్తున్నది, మీ గుడారానికి వస్తే నేర్పిస్తారా?” ఇలా అతను ప్రశ్న మీద ప్రశ్న వేస్తూ సంభాషణను సాగదీస్తూ ఆమె మాటలు వింటూ తన్మయంలో పడిపోయాడు. దొమ్మరవిద్యాబృందం వాళ్ళు వస్తువులన్నీ సర్ది తీసుకొని గుడారాలకు వెళ్తుంటే వాళ్ళకు సహాయంగా ఉగ్రసేనుడు ఒక పెట్టె మోసుకొని ఆమె ప్రక్కనే తాకీతాకనట్లుగా నడుస్తూ ఆమెతో మాటలు సాగదీస్తూ వాళ్ళవెంట వెళ్ళాడు.

ఆమెకు కూడా ఉగ్రసేనుడంటే ఇష్టం ఉన్నట్లే తోచింది. ఉగ్రసేనుడు కల్పనా సాహిత్యం (fiction) పిచ్చిగా చదివినవాడు గనుక ఆ కథానాయకులలో ఒకడుగా తనను తాను ఊహించుకొంటూ ఆమెనొక స్వప్నవాసవదత్తగా ఊహించుకొంటూ ఇంటినుండి గుడారానికి చాలా సార్లు ప్రేమయాత్ర చేశాడు. దారిలో మోకాలి లోతు నీళ్ళుండే కాలువను దాటేటప్పుడు గోదావరిని దాటుతున్నట్లుగానూ ఊహించుకొన్నాడు. వాళ్ళు గుడారాలను మరో ఊరికి తరలించే సమయం వచ్చేసింది. ఉగ్రసేనుడు విలవిలలాడిపోతూ ఆమె వద్దకు వెళ్ళి “దమయంతీ, నీవు దూరమైతే నా ప్రాణం నిలువదు” అన్నాడు దైన్యంగా. ఆమె ఒక షరతు మీద వివాహానికి అంగీకరించింది. అతను కూడా తమ దొమ్మరవిద్యను త్వరలోనే నేర్చుకొని ప్రదర్శనలు ఇవ్వాలని. “బంగారుగా” అని అతను వాగ్దానం

చేశాడు. ఆ గుడారాలు మరో ఊరికి కదలకముందే దమయంతీ ఉగ్రసేనుల వివాహం జరిగిపోయింది.

దినాలు, వారాలు, నెలలు గడిచాయి. ఉగ్రసేనుడు మాట నిలుపుకోలేదు. కానీ వాళ్ళవెంటే ఊర్లు తిరుగుతూ వస్తువులు మోసే పని మాత్రం చేస్తున్నాడు. “మాట నిలుపుకోని మగడా” అని ఆమె అప్పుడప్పుడూ ఎగతాళి చేసినా అది ఉగ్రసేనుడికి వీనులవిందుగానే వినిపించింది.

రెండేండ్ల తరువాత వాళ్ళు మళ్ళీ కోసలదేశానికి వచ్చారు. శ్రావస్తీనగరంలో అనేక ప్రదర్శనలిచ్చే నిమిత్తం ఊరిపొలిమేరలో జేతవన సమీపంలో గుడారాలు వేసుకొన్నారు. దమయంతి కొంతకాలంగా ప్రదర్శనల్లో పాల్గొనడం లేదు. మూడు నెలల క్రితం ఆమె తల్లి అయ్యింది. ఒకనాడు బిడ్డను గుడ్డఉయ్యాలలో పడుకోబెట్టి ఊపుతూ భర్తకు వినబడేవిధంగా జోలపాట పాడింది. జోలపాటలు ఎన్నో ఉన్నాయి. కానీ స్వంతజోలపాట కావాలి ఆమెకు. పోనీ స్వంతమే **“నా బంగారుకొండా రతనాల మూటా జోజో”** అని పాడుకోవచ్చుగదా! కానీ ఆమె ఈ మధ్య అవకాశం చిక్కినప్పుడుల్లా భర్తను మాటల ఈటెలతో పొడవడం ఎక్కువ చేసింది. అతనికి బాగా వినిపించేలా హెచ్చుస్వరంతో

చేతగానివాడురా బుల్లీ నీ నాన్న జోజో
కట్టెలు పెట్టెలు పట్టలు మోస్తాడు జోజో
నీకూ నాకూ తలవంపులు తెస్తాడు జోజో

అని జోల పాడింది. ఆ పాట వినగానే ఉగ్రసేనుడికి బాధ, బాధ వెంబడి కోపం వచ్చేసింది. “దొమ్మరవిద్య నేర్చుకోలేదనేగా నీ అక్కసు? ఆ వెదురుగెడ ఎక్కి అక్కణ్ణుంచి క్రిందపడి కాళ్ళుచేతులు విరగ్గొట్టుకొంటే అప్పుడేమి జోలపాట పాడతావు? **‘అవిటివాడురా నీ నాన్న జోజో పనికిరాని కొయ్యరా నీ నాన్న జోజో”** పాడతావా?” అని విసురుగా బైటకు వెళ్ళిపోయాడు.

ఉగ్రసేనుడు జేతవనం దిక్కుగా నడుస్తూ స్వగతంలో ఇలా అనుకొన్నాడు: “కేశకంబళుని మహావాక్యానికి నా జీవితం ఒక నిర్వచనంగా మారిపోయిందేమిటి? ఎంత బాగా చెప్పాడు ఆ కేశకంబళుడు! **‘చేసుకో పెళ్ళి తొందరగా, ఆ పైన**

విచారించు తీరుబడిగా!' దమయంతి ఇప్పుడు నన్ను నడపీనుగుగా చూస్తున్నది. సంపాదన ఉంటేనే స్త్రీ, భర్తను గౌరవిస్తుంది. సంపాయించలేని నేను తొందరపడి పెండ్లి చేసుకొనడం చాలా పొరబాటయిపోయింది. ఆ దౌర్భాగ్యదినం ఆకర్షణలో పడి కొట్టుకపోయాను. కాస్త నిలదొక్కుకొని సుదూర పరిణామాలు ఆలోచించి ఉండవలసింది. నన్ను అప్పుడంత ఇదిగా ఆకర్షించిన ఆ రూపానికి కేశకంబళుడు చెప్పిన విధంగా ఊహలో 25 ఏండ్లు కలిపి చూసి ఉంటే ఎంత బాగుండేది! ఇక విచారించి ఏమి లాభం? గతజలసేతుబంధనమే".

* * * * *

ఆ జోలపాట దెబ్బ తగిలాక ఉగ్రసేనుడు తరచు జేతవనం వెళ్తూ అక్కడి పద్ధతులు గమనిస్తూ వచ్చాడు. ఒకనాడు భగవానుణ్ణి సమీపించి "భగవాన్, లోకంలోని రకరకాల వైరాగ్యాల్లో నాదొక రకమైన వైరాగ్యం. నాకు భార్యా వైరాగ్యం పుష్కలంగా ఉన్నది. ప్రవ్రజ్య తీసుకొని మీ వద్దనే ఉండిపోతాను" అన్నాడు.

"బాబూ, ఈ భిక్షుసంఘం ఏ విషయంలోనూ లోకంతో ఘర్షణ పడదు. ప్రభుత్వ అనుమతి లేకుండా సైనికులను చేర్చుకోవద్దని బింబిసారుడు కోరాడు. సరే అన్నాము. పెద్దల అనుమతి లేకుండా చిన్న పిల్లలను చేర్చుకోవద్దని శుద్ధోదనుడు కోరాడు. సరే అన్నాము. రుణగ్రస్తులను చేర్చుకోవద్దని న్యాయస్థానాలు కోరాయి. సరే అన్నాము. రోగులను చేర్చుకోవద్దని ప్రజలు కోరారు, సరే అన్నాము. భార్యల అనుమతి లేకుండా భర్తలను, భర్తల అనుమతి లేకుండా భార్యలను చేర్చుకోవద్దనీ కోరారు. సరే అన్నాము. లోకవిషయాల్లో లోకం ఏది మంచిదంటుందో దాన్ని మేమూ మంచిదంటాము. వ్యతిరేకించము, ఘర్షణపడము. కనుక నీవు నీ భార్య అనుమతి పొంది రాగలిగితే స్వాగతమే" అన్నాడు తథాగతుడు. "అనుమతి తీసుకొనే వస్తాను" అని ఉగ్రసేనుడు వెనుదిరిగాడు. ఉగ్రసేనుడు వెళ్ళాక భగవానుడు భిక్షువులకు ఈ గాథను వినిపించినాడు:

నత్థి రాగసమో అగ్గి నత్థి దోససమో కలి
నత్థి ఖంధసమా దుక్ఖా నత్థి సంతిపరం సుఖం 15-6

రాగానికి సమమైన అగ్ని లేదు. ద్వేషానికి సమమైన నేరం (కలి=crime)

లేదు. పంచుపాదానస్కంధాలకు(clinging to bodily existence) సమమైన దుఃఖం లేదు. శాంతికి మించిన సుఖం లేదు.

* * * * *

గుడారానికి వెళ్తూ ఉగ్రసేనుడు స్వగతంలో "అనుమతి చాలా సులభం. నాలుగు దినాలు కట్టెలు పెట్టెలు పట్టలు మోయకుండా ఊరక కూర్చొని తింటే అనుమతి దానంతటే వస్తుంది" అనుకొన్నాడు.

"అనుమతి లేదు గినుమతి లేదు" అన్నారు దొమ్మరబృందంవాళ్ళు. "అయితే కట్టెలు పెట్టెలు పట్టలు మోసేది లేదు" అన్నాడు ఉగ్రసేనుడు. "కట్టెలు పెట్టెలు పట్టలు మోయకపోతే నీకు కూడు పెట్టేది లేదు, గుడ్డ ఇచ్చేది లేదు" అన్నారు వాళ్ళు.

ఉగ్రసేనుడు ప్రవ్రజ్య* తీసుకోలేకపోయాడు. కానీ సమయం లభించినపుడు జేతవనం వెళ్ళి వస్తున్నాడు. దానివల్ల క్రమంగా అతని జీవితంలో శుభపరిణామం జరుగుతూ వచ్చింది. కట్టెలు పెట్టెలు పట్టలు మోయడం అవమానంగా భావించడం లేదు. వృత్తిగౌరవం (dignity of labour) గుర్తించాడు. 'చేయి చేయి కలిపితేనే చప్పుడు' అనే విషయం కూడా గ్రహించి తన చేయి

---

* *అధ్యాత్మికతపనతో ఇల్లు వదలిపెట్టి విహారంలో చేరినవాణ్ణి అక్కడ శ్రామణేరుడుగానో భిక్షువుగానో ప్రవేశపెట్టే విధానానికి ప్రవజ్య అని పేరు. సంబంధబాంధవ్యాలను బరువుబాధ్యతలను విదిలించివేసుకొని ఇంటినుండి బయటకు రావడం అనేది తేలిక కాదు. ఇల్లు అనేది బార్లా తలుపులు తెరచియుంచిన కారాగారం. ఎవరైనా ఎప్పుడైనా కారాగార విముక్తి పొందవచ్చు. కానీ వీలుపడదు. ఉగ్రసేనుడికీ వీలుపడలేదు. ప్రేమాయణంలో పడిపోయిన ఆ దుర్దినాన్ని తిట్టుకొంటూ అతడు శేషజీవితం అక్కడ గడపవలసిందే. తప్పదు. ప్రవ్రజ్య అంటే* Raymond Lull *గారిదే! ఆయన ఒక స్త్రీ పట్ల అమితమైన మోజును పెంచుకొని ఆమె సాన్నిధ్యం కోసం తపించిపోయాడు. అతని ఆరాటాన్ని గమనించిన ఆ స్త్రీ ఒక దినం అతణ్ణి తన నివాసానికి ఆహ్వానించి తన గదికి తీసుకెళ్ళి తటాలున అతనికి తన వక్షోజాలను చూపించింది. క్యాన్సర్వ్యాధి సోకి పరమ వికారం అయిపోయిన ఆ వక్షోజాలను చూడగానే* Lull *పెద్ద షాక్కు గురయ్యాడు. ఆ దెబ్బతో జీవితాన్ని రోసి సర్వసంగపరిత్యాగి అయినాడు.*

కలపడం మానేశాడు. అంటే మాటకు మాట ఎదురు పలకడం మానేశాడు. తొంభైఐదు శాతం గొడవలు చప్పున అణగిపోయాయి. జీవితం హాయిగా ఉంది. శరీరాన్ని సంసారంలోనే ఉంచి చిత్తాన్ని వైరాగ్యంలో ఓలలాడించడం నేర్చుకొన్నాడు. భావావేశం వస్తే తంబుర ఒకటి చేతికి తీసుకొని టింగ్‌టింగ్‌మని తంత్రులు మీటుతూ వైరాగ్యగీతాలు పాడేవాడు. దొమ్మరవాళ్ళతో మ్లేచ్ఛదేశమూ తిరిగాడు గనుక ఆ దేశభాషాపదాలు కొన్ని అతని కవనంలోకి కూడా ప్రవేశించాయి. అతని వైరాగ్య గీతాల్లో ఒక గీతం:

ప్రపంచ సుఖములు జూట
పరమాత్ముని గొలుచుటే మాట
పారమార్థికపు బాట
మన ప్రజలందరికీ మూట
తొమ్మిది బాటల తోట
దీనంతు తెలియుటే మాట
నరజీవనమను మాట
నమ్మి బ్రతుకుటే జూట
దేవుడు లేడను మాట
పలుకబోకు నీ నోట
అంతు దెలియని చోట
మరుగైయున్నది బాట
నరజన్మపు ఈ ఆట
మరి ఐదుగురితో తగులాట
సంసారపు ఊగులాట
భగవంతుని ఈ ఆట

కర్మఫలముల మూట
నిను కదులనివ్వదు బాట
స్వర్గనరకములు జూట
లేనేలేవు ఏ చోట
ప్రపంచ సుఖముల వాటా
పంచుకోకు ఏ చోటా
పరమాత్ముని గను మాట
వెతుకుమురా ప్రతి చోటా
లోటు లేదురా బేటా
మరిచితివా మరి ఘాట
కూటి కొరకు ఈ దేహం
పెంచబోకు మరి మోహం
కాటిలో ఈ నరకాయం
కాలును మరి మరి ఘోరం
కలిమాయలో మునుగుట కర్మం
మర్మము తెలియుటే ధర్మం

ఈ గీతాన్ని వ్రాసింది హైదరాబాదు నివాసి శ్రీనర్సింలు.

సుభద్ర

సుదత్తుడు, హరిభద్రుడు చిన్ననాటి స్నేహితులు. అనేక విషయాల్లో విభేదిస్తారు. కానీ స్నేహితులే. ఒకనికి పురూరవ వంశీయుల కథలు ఇష్టం, మరొకనికి ఇక్ష్వాకు వంశీయుల కథలు ఇష్టం. ఒకనికి నియంతృత్వ పాలన ఇష్టం. మరొకనికి గణతంత్ర పాలన ఇష్టం. ఒకనికి ఆమ్రపాలి ఇష్టం. మరొకనికి సిరిమ ఇష్టం. ఒకనికి జానపదం ఇష్టం. మరొకనికి శాస్త్రీయం ఇష్టం. ఒకనికి బౌద్ధం ఇష్టం, మరొకనికి జైనం ఇష్టం. ఇన్ని అభిప్రాయభేదాలున్నా మంచి స్నేహితులు. ఆ స్నేహాన్ని మరింత పటిష్టం చేసుకొనేందుకు వియ్యంకులుగానూ అయ్యారు. సుదత్తుని కుమార్తె సుభద్రను హరిభద్రుడు కోడలిగా ఇంటికి తెచ్చుకొన్నాడు.

రమణక నగరంలో సుభద్రకు అన్నీ బాగానే ఉన్నాయి కానీ ఒక వెలితి బాధిస్తున్నది. శ్రావస్తిలో పుట్టి పెరిగి ఇప్పుడు బుద్ధకాంతారదేశంలో (సమ్మాసంబుద్ధుని గురించి, సమ్మాసంబుద్ధుని బోధనల గురించి తెలియని దురదృష్టదేశం) జీవించడం ఆమెకు కషాయం త్రాగినట్లనిపిస్తున్నది. కరవీకపక్షి* సుమధుర స్వరాన్ని వీనుల విందుగా విన్నవారికి గార్దబస్వరం రుచిస్తుందా?

ఒకనాడు ఆమె ప్రాసాదతలం మీదికి పోయి శ్రావస్తి దిక్కుగా చూస్తూ, "భగవాన్, అర్హాతా, సమ్యక్సంబుద్ధా, విద్యాచరణసంపన్నా, సుగతా, లోకవేత్తా,

---

* *కరవీకపక్షి హిమాలయం అడవుల్లో ఉంటుంది. చెట్టుకొమ్మలో బాగా మాగిన తియ్యని మామిడిపండును ముక్కుతో పొడిచి బొట్టుబొట్టుగా జారుతున్న రసాన్ని గ్రోలుతూ రెక్కలు విచ్చి ఆనందంతో గొంతు విప్పి సుమధురంగా గానం చేస్తుంది. ఆ గాన మాధుర్యానికి (కరవీకపక్షి హర్షంతో చేసే కంఠధ్వనికి) పరిసరాలన్నీ ఒక్కసారిగా స్తంభించిపోతాయి. పచ్చిక మేస్తున్న పశువుల నోటినుండి పచ్చిక జారిపోతుంది. బాణంలా లక్ష్యం మీదికి దూసుకుపోతున్న వేటాడే జంతువులు తక్కున ఆగిపోతాయి. వేటాడబడేవీ ఆగిపోతాయి. ఆకాశంలో ఎగురుతున్న పక్షుల రెక్కలు, నీటిలో ఈదుతున్న చేపల రెక్కలు చలనం ఆగిపోతుంది. కోతులున్నూ చపలత్వాన్ని వీడి యోగుల్లా ఉండిపోతాయి. భగవానుని కంఠస్వరానికి పోలిక కరవీకపక్షి కంఠస్వరమే అని చెబుతారు.*

పురుషదమ్యసారథీ, దేవమనుష్యాణాం శాస్తా, సంసారాటవీపథికజన సార్థవాహో, నా భాగ్యమేమిట్లున్నది? క్షణసంపత్తినుండి (favourable conditions for religious life) అక్షణవిపత్తికి (unfavourable conditions) వచ్చి పడ్డాను. శత్రు (క్లేశ) సంహారవిద్యను ఇక్కడెవరు నేర్పుతారు? వీరియంతో (energy, enthusiasm, effort, endeavour) లేచి, శీలం అనే పాదాల మీద నిలబడి, శ్రద్ధ అనే చేతితో ప్రజ్ఞ అనే గొడ్డలి తీసుకొని అజ్ఞానం అనే వృక్షాన్ని తెగనరకమని ఇక్కడ ఎవరు ఉద్బోధిస్తారు? శాశ్వతవాద ఉచ్ఛేదవాద అగాథాల్లో పడవద్దని హెచ్చరించే వాళ్ళెవరున్నారిక్కడ? దేహాన్ని లాలించనూ వద్దు కష్టపెట్టనూ వద్దు అని మంచి మాటలు చెప్పే దిక్కెవ్వరిక్కడ? బారెడు దేహాన్ని మాత్రమే కథావస్తువుగా (subject of the discourse) తీసుకొని ఒక అంగుళం దాటి అవతల పోకుండా మొత్తం అధ్యాత్మవిద్యను చెప్పగలిగే దేశికులెవ్వరున్నారిక్కడ? ఈ బుద్ధకాంతార దేశవాసుల్ని చూసి నాకు జాలి వేస్తున్నది. ఈ జనులు కూడా మీ అమృతవాక్కులు విని బాగుపడాలి. ఈ ప్రాంతాన్ని ఎందుకు ఉపేక్షిస్తున్నారు? ఆదరణ చూపేవాళ్ళు లేరనియా? నేనున్నాను. మీకూ మీ భిక్షుసంఘానికి ఏ లోటు రానీయకుండా చూసుకొంటాను. మీరు అభిజ్ఞాసంపన్నులు. నా ప్రార్థన వినే ఉంటారు. మళ్ళీ మళ్ళీ ప్రార్థిస్తున్నాను. ఇక్కడికి సత్వరం రావాలి. మిమ్మల్ని చూసి మీ వాక్కులు విని మీకు ఆతిథ్యం ఇచ్చిగానీ నేను భుజించను ప్రాణం పోయినా సరే. ఇక మీ ఇష్టం" అని ప్రార్థన చేసింది.

ఆమె ప్రార్థనాబలమో మరి కాకతాళీయమో తెలియదు, మరునాటి సాయంకాలానికి భగవానుడు ఆ నగరంలోకి భిక్షుసంఘంతో ప్రవేశించాడు. నేరుగా ఆమె ఇంటికే భిక్షకు వచ్చాడు. భిక్ష అయ్యాక సుభద్రకు బోధ చేస్తూ "నీవు మీ నాన్న వద్ద అల్లారుముద్దుగా పెరిగినదానవు. బైట ప్రపంచం మీ ఇల్లులాగానో లేదా మీ ఊరులాగానో ఉండదు. నీకు నచ్చని అంశాలు లక్షలుంటాయి. సర్దుకుపోవడం నేర్చుకోవాలి. భూమి ఒక చోట సమతలంగా ఉంటుంది. మరో చోట ఎత్తు పల్లాలుగా ఉంటుంది. ఒక చోట పూలపాన్పులాగా మెత్తగా ఉంటుంది. మరో చోట కంటకమయంగా ఉంటుంది. మొత్తం భూమిని నీకు అనుకూలమైన సమతలంగా మార్చుకోవడానికి సాధ్యమా? మొత్తం భూతలాన్ని దళసరి తోలుతో

కప్పగలవా? అంత తోలు లభ్యమౌతుందా? ఒకవేళ లభ్యమైనా కప్పడం సాధ్యమా? కనుక ఉపాయం అవలంబించాలి. భూమి ఏవిధంగా ఉన్నా సుఖంగా నడిచిపోవడానికి ఉపాయం జత చెప్పులు. అలాగే జీవితంలో ఏ క్లిష్టపరిస్థితినైనా అధిగమించడానికి ఉపాయం కుశలచిత్తం (wholesome mind, healthy mind). కనుక నీవు సతిసంప్రజన్యములతో (mindfulness and full awareness) నీ చిత్తాన్ని చక్కగా ఉంచుకొంటే నీకు శ్రావస్తియైనా ఒకటే, రమణకం అయినా ఒకటే. శ్రావస్తిలో నీవు తరచు ఈ రూపకాయాన్ని చూశావు. ఇక్కడికి వచ్చాక చూడలేకున్నావు. నన్ను రూపకాయంలో దర్శించడం వద్దు. ధర్మకాయంగా చూడు. ధర్మకాయం ఎప్పుడూ ఉండేది. ఈ రూపకాయం కొన్నాళ్ళకు శిథిలమై అంతరించిపోయేదే. సాధుజనులు ఒకరికొకరు దూరం అనిపించరు. అసజ్జనులే దగ్గరున్నా దూరం అనిపిస్తారు" అని క్రింది గాథను పలికినాడు:

దూరే సంతో పకాసేంతి హిమవంతోవ పబ్బతో
అసంతేత్థ న దిస్సంతి రత్తిం ఖిత్తా యథా సరా 21-15

హిమవంతం చాలా దూరంగా ఉన్నా అదిగో కంటికి కనిపిస్తున్నదికదా! అలాగే సజ్జనులున్నూ. చీకట్లో వేసిన బాణం దగ్గర్లోనే ఎక్కడో పడి ఉన్నా కనిపిస్తుందా? అలాగే అసజ్జనులున్నూ.

భూమిం ఛాదయితుం సర్వాం కుతశ్చర్మ భవిష్యతి
ఉపానచ్చర్మమాత్రేణ ఛన్నా భవతి మేదినీ

ఈ భూమి మీద నడవడం సుఖంగా లేదు. కష్టంగానే ఉన్నది. రాళ్ళూరప్పలు ముళ్ళూమొక్కలు పాదాలను గాయపరచి బాధిస్తాయి. ఏమి చేయాలి? మొత్తం భూమిని మెత్తని చర్మంతో (leather) కప్పగలమా? అసాధ్యం. కానీ ఉపాయం లేకపోలేదు. పాదాలకు చెప్పులు వేసుకొంటే మొత్తం భూమిని మెత్తని చర్మంతో కప్పివేసినట్లేకదా! (సతిసంప్రజన్యములే మనస్సు వేసుకోవలసిన చెప్పులు).

బోధిచర్యావతారంలో శాంతిదేవుడు.

బాలనక్షత్రం

ఒకసారి సుగతుడు కౌశాంబికి వచ్చాడు. ఆయన అడుగుబెట్టిన దినమే బాలనక్షత్ర (simpleton's holiday) వేడుకలు ఆ ఊరిలో ప్రారంభమయ్యాయి. "ఈ బాలనక్షత్రంనాడు మనం ఇక్కడెందుకు? మరో ఊరికి వెళ్దాం" అని ఆనందుడు సూచన చేసినా భగవానుడు సమ్మతించలేదు. ప్రజలు ఆ దినం అన్ని సంకోచాలను (inhibitions), కృత్రిమతలను, దంభాలను, భయాలను వదలివేసి స్వేచ్ఛగా ఆడుతూ పాడుతూ రంగులు చల్లుకొంటూ తిరుగుతారు. బైటివాళ్ళు ఆ వేడుకలను విచ్చలవిడితనం అని నిందిస్తారు.

తథాగతుడు కౌశాంబిలో అడుగిడిన విషయం మాగంధియకు తెలిసింది. వత్సరాజు ఉదయనుని చిన్న భార్య మాగంధియ. పెద్ద భార్య పట్టమహిషి శ్యామావతి. శాక్యమునిని అవమానించి పంపాలని మాగంధియ తలచింది. ఆమెకు ధర్మస్వామి మీద ద్వేషమేమీ లేదు. గౌరవమూ లేదు. ఒక రకమైన ఉదాసీనత. ఆమె ద్వేషమంతా ముక్కుపుటాల వరకు సవతి (co-wife) మీదనే. శ్యామావతి సమ్మాసంబుద్ధుణ్ణి అమితంగా గౌరవిస్తుంది కనుక ఆయనను అవమానించడం ద్వారా పరోక్షంగా శ్యామావతినీ అవమానించినట్లే అని మాగంధియ తలచింది.

వీధిలో రంగుల డబ్బాలతో తిరుగుతున్న ఒక మూకను తన వద్దకు రప్పించుకొని వాళ్ళకందరికీ నాణాలు ఇచ్చి "ఇక మీరు వేరే అల్లర్లు అన్నీ మానేసి ఈ దినం నేను చెప్పినట్లు చేయాలి. సంబుద్ధుణ్ణి బాగా తిట్టాలి కానీ ఆ తిట్టడం గ్రామ్యభాషలో వద్దు. శిష్యవ్యావహారికంలోనే తిట్టాలి. ఎలా తిట్టాలో నేను నేర్పుతాను. ఆ ప్రకారమే తిట్టండి" అని వాళ్ళచేత తిట్టుపదాలను బాగా పునశ్చరణ (rehearsal) చేయించి పంపింది. ఆ పదాల్లో కొన్ని పదాలు తిట్టుపదాలు కాదని ఆమెకు తెలియదు.

ఆ అల్లరిమూక జట్టుజట్టుగా విడిపోయి భగవానుడు వస్తున్న దారిలో ఆయన రాకకై ఎదురు చూస్తూ దూరదూరంగా నిలుచున్నారు. రాగానే తిట్లవర్షం



మొదలయ్యింది. **శ్మశానసంచారీ** నీకు నమస్కారం; **పైండపాతికభిక్షూ** నీకు నమోవాకం; **దైవదూషకాగ్రణీ** నీకు నమస్సు; **వేదనిందకతిలకా** నీకు వందనం; **బృహస్పతిపుత్రా** నీకు ప్రణామం; **నాస్తికశిరోమణీ** నీకు ప్రణతి; **వంచనాపుంగవా** నీకు అంజలి; **మాయావీశేఖరా** నీకు జోహారు; **కుపథగామీ** నీకు జోత; **వైతండికావతంసమా** నీకు జేజే; **మోహపురషవరా** నీకు దోసిలి; **మిథ్యాజీవప్రతిపాదకా** నీకు కైజోడింపు; **అంధవచనభూషణా** నీకు డింగిడీలు; **పండితం మన్యశ్రేష్ఠా** నీకు డింగిళ్ళు; **వర్ణవ్యవస్థాభంజకా** నీకు వెన్నెల; **కరవీకపక్షీ** నీకు ఏటికోళ్ళు.

ఊరు బయటకు వచ్చాక ఆనందుడు "నేను మొదటే చెప్పానుగదా! నా మాట విన్నారా? తెలిసి తెలిసి ఎందుకు ఊర్లోకి పోవాలి, ఆ తిట్లు తిని రావాలి" అన్నాడు ఆనందుడు కాస్త బాధగానూ నిష్ఠూరంగానూ. "నీవు ఆ పదాలను విని వాటికి తిట్టుపదాలు అని పేరు పెట్టుకొని బాధ పడుతున్నావు. నేను ఆ పదాలను కేవలం విన్నాను. వాటికి తిట్టుపదాలనీ పేరు పెట్టలేదు. (naming చేయలేదు), స్తుతిపదాలనీ పేరు పెట్టలేదు. అయోనిశ మనస్కారం (improper attention) వల్ల, వినికిడినుండి నీవు వేగంగా తీర్మానాల్లోకి (judgement or interpretation) వెళ్ళిపోయావు. నేను యోనిశ మనస్కారం (proper at-

---

note: *తిట్లకు బాధపడడం, పొగడ్తలకు ప్రీతి చెందడం మన అందరికీ అనుభవమే. కానీ సమ్మాసంబుద్ధుని తీరే వేరు. ఆక్రోశక భారద్వాజుడు తిట్టినా వికారం చెందలేదు (చూడుడు ధమ్మపదం కథలు). మాగంధియ మనుషులు తిట్టినా వికారం చెందలేదు. నదీప్రవాహంలో ఏమేమో కొట్టుకొని వస్తాయి. మహాశిల కొట్టుకొని రావడం కనబడుతుందా? తిట్ల జలప్రవాహం ఎంత వేగంగా ఉధృతంగా మీదికి వచ్చినా చలించని మహాశిలలాంటివాడు సమ్మాసంబుద్ధుడు. త్రిభువన సకల జీవులను ప్రియైక పుత్రుని చూసినట్లుగా చూసే ఆ ధర్మకాయునికి ప్రజల తిట్ల వలన బాధ కలుగుతుందా? అసంభవం. తల్లినో అక్కనో అనుకరిస్తూ పసిపాప ఒక చేతితో ముఖం ముందు అద్దం వెనక్కి త్రిప్పి పట్టుకొని మరో చేత్తో దువ్వెనను తలక్రిందులుగా తలమీద ఉంచుకొని పైకి క్రిందకు జరుపుకొంటూ ఉండే అనుకరణశీలియైన ఆ చిన్నిపాప మనల్ని చూసి సీపోగడ్డా (ఛీ పో గాడిదా) అంటే మనకు కోపం వస్తుందా? రాదు, పైగా ముచ్చటగా ఉంటుంది. అలాగే జనుల అనుచిత ప్రవర్తన మహాత్ములకు బాధ, కోపం కలిగించదు.*

tention) ద్వారా వినికిడిని వినికిడిగానే నిలిపి ఉంచాను. తీర్మానాల్లోకి దూకలేదు" అని క్రింది గాథను పలికినాడు:

అహం నాగోవ సంగామే చాపతో పతితం సరం
అతివాక్యం తితిక్ఖిస్సం దుస్సీలో హి బహుజ్జనో 23-1

యుద్ధభూమిలో ధనుస్సునుండి వెలువడిన బాణాల దెబ్బలను సహించే ఏనుగులాంటివాడను నేను. జీవితం ఒక సంగ్రామం. దూషణలనేవి ఎదుటివాని నోరు అనే వింటినుండి వెలువడే వాగ్బాణాలు. వాటిని తట్టుకొని నిలబడడమే వీరుని లక్షణం. చాలా మంది జనులు దుశ్శీలురు. ఏమి చేస్తాం?

ధనపాలుడు

ధూమవాహనుడు శ్రావస్తిలో ప్రసిద్ధుడైన ఒక గోఘాతకుడు (butcher). ధర కొంచెం ఎక్కువ ముట్టజెప్పడమేగాక పైకం అక్కడికక్కడే చెల్లించివేసేవాడు గనుక ఎప్పుడూ అతని ఇంటి ముందు నిర్భాగ్య పశువులు ఐదో పదో తమ వంతు కోసం ఎదురు చూస్తున్నట్లుగా దీనంగా కనబడేవి. ఒకనాడు పని మీద అతను ఆ వీధిలో నడుస్తూ తన ఎర్ర తలపాగాను ఊడదీసి విదిలించి మళ్ళీ గట్టిగా తలకు చుట్టుకొంటుండగా ఒక ఆబోతు దూరంనుండి అతణ్ణి చూసి కాలు దువ్వి రంకె వేస్తూ ఒక్క పరుగులో అతని మీదికి వచ్చి బలమైన పొట్టికొమ్ములతో అతణ్ణి పైకి కుమ్మింది. ఆ విసురుకు అతని శరీరం ఈతచెట్టు అంత ఎత్తుకు అడ్డంగా ఎగిరి అక్కణ్ణుంచి ఒకబండ మీదకు పడింది. పడిన క్షణంలోనే శరీరం శవంగా మారింది.

తన కుటుంబానికి, కులవృత్తికి ఇదొక అపశకునంగా భావించి అతని భార్య, పిల్లవాణ్ణి వాయువేగుణ్ణి తీసుకొని తన అమ్మగారి ఊరైన తక్షశిల చేరింది. వాయువేగుణ్ణి ఒక కంసాలి వద్ద అంతేవాసిగా (apperentice) చేర్పించింది. అతను ఆ వృత్తిని బాగా నేర్చుకొని అందులోనే స్థిరపడి వయస్సు వచ్చాక వివాహం చేసుకొని కొన్ని సంవత్సరాలకు ఇద్దరు పిల్లల తండ్రి అయ్యాడు. వృత్తి – సంపాదన– ఇల్లు – కుటుంబపోషణ తప్పించి అతను మనస్సును ఇంక దేనిమీదా మళ్ళించింది లేదు. కుమారులు సుప్రియుడు సుభటుడు ఎదిగి పెద్దవాళ్ళయ్యాక అతడు కుటుంబాన్ని శ్రావస్తికి మార్చాడు. ఆనాడు శ్రావస్తి, దేశంలోని ముఖ్యపట్టణాల్లో ఒకటిగానూ బౌద్ధానికి ప్రధానకేంద్రంగానూ ఉండినది. నగరానికి ఒక వైపు విశాఖ కట్టించిన పూర్వారామం, మరో వైపు అనాథపిండదుడు కట్టించిన జేతవనం ఉండడం ఆ నగర ప్రత్యేకత. భగవానుడు ఎక్కువ వర్షావాసాలు (rainy season retreats) శ్రావస్తిలోనే గడిపాడు.

సుప్రియుడు, సుభటుడు శ్రావస్తిలో త్వరగానే ఉద్యోగాలు సంపాయించుకొన్నారు. వాళ్ళిద్దరి మధ్య వయస్సులో పెద్ద తేడా లేదు గనుక స్నేహితులవలె

మెలగుతూ ఒరే ఒరే అని ఒకర్నొకరు పిలుచుకొంటారు. ఒకనాడు సుభటుడు అన్నతో "రే సుప్రియా, మన బ్రతుకు నాన్నగారి బ్రతుకులా భౌతికపరిధిలోనే (materialistic) గడిచి పోరాదు. సమ్మాసంబుద్ధునికి ఉపాసకులవుదాము" అన్నాడు. తరువాత ఒకనాడు వాళ్ళిరువురూ జేతవనం వెళ్ళి త్రిరత్నశరణు పొంది ఉపాసకులయ్యారు.

తమ ఆహ్వానాన్ని మన్నించి ఒకనాడు ఇంటికి ఏతెంచిన భగవానుణ్ణి వారిరువురూ పరమ భక్తితో సేవించి ఇలా మనవి చేశారు: "మా నాన్న ఎంత దౌర్భాగ్యుడో చూడండి. మీరు వచ్చిన సమయంలోనూ ఇంటి వద్ద లేకుండా ఎక్కడో పెత్తనాలు చేస్తున్నాడు. మాకైతే, అతని జీవితానికి గానుగెద్దు జీవితానికి వ్యత్యాసం కనబడటం లేదు. కుటుంబ లంపటం మోతాదుకు మించి పెంచుకొని ప్రొద్దస్తమానం శ్రమిస్తూనే ఉంటాడు. 'సంపాయించింది చాల్లే. ఇకనైనా విశ్రాంతిగా ఇంటిలో పడుండు' అంటే వినడు. భోజనానికి వస్తాడు. ఆదరాబాదరా నాలుగు ముద్దలు మింగి కడిగిన చేయి ఆరకముందే మళ్ళీ పరుగు! 'నాకూ నా పిల్లలకి ఏమిటి సంబంధం? నేనూ వాళ్ళూ ఏకమూ కాదు వేరూ కాదు' అనే అవగాహన అతనికి లేదు. మా ఇద్దరి ఎడల తాదాత్మ్యభావం ఎక్కువగా పెంచుకొని స్వీయజీవితానికి నష్టం కలిగించుకొంటున్నాడు. అతను ఇంటికి వచ్చే వేళయ్యింది. మీ ముందు కూర్చోబెట్టుతాము. అతను కళ్ళు తెరచేలా బోధనను అనుగ్రహించండి" అని ప్రార్థించారు.

"అతను వస్తే ఏదైనా చెబుతాను కానీ దానివల్ల అతనిలో పూర్ణవిప్లవం కలిగిపోతుందని ఆశలు మాత్రం పెట్టుకోకండి. అతను ఎలా జీవించినా అంతా మీ కోసమే జీవించాడు. స్వార్థం అనే క్రింది మెట్టునుండి త్యాగం అనే పై మెట్టుకు అతను వచ్చినట్లేకదా! అతని ధోరణిలో అతణ్ణి జీవించనివ్వండి. శక్తి ఉడిగాక మీరు చెప్పనవసరం లేకుండానే ఇంట్లోనే పడివుంటాడు. అప్పుడు అతని మనస్సుకు గాయం కలుగకుండా మీరు చూసుకోవాలి. 'నిరాదరింపబడుతున్నాను, ఉపేక్షింపబడుతున్నాను, నిర్లక్షింపబడుతున్నాను' అనే మానసికబాధ అతనికి రాకుండా చూసుకోండి. **'ఓ ఊతకర్రా, నాకిద్దరు కొడుకులున్నారనే భ్రమలో ఇన్నాళ్ళున్నాను. భ్రమ వదలిపోయింది. నాకున్నది ఒక్క కొడుకే. అది ఎవరో**

కాదు, నీవే' అనే ఊతకర్ర సంబోధన అతని నోటినుండి రానివ్వకుండా చూసుకోండి. మీ తలిదండ్రుల పట్ల మీరు ధనపాల కుంజరంలాగా నడుచుకోవాలి. పూర్వం కోసలదేశరాజు హిరణ్యవర్మ వేటకై అడవికి వెళ్ళి అక్కడొక అందమైన గున్న ఏనుగును చూసి ముచ్చటపడి దాన్ని తన మనుషుల ద్వారా బంధించి ప్రాసాదానికి తెచ్చుకొన్నాడు. ఆ గున్నఏనుగు పేరు ధనపాలుడు. హిరణ్యవర్మకు ఆ ఏనుగుగున్న అంటే చాలా ఇష్టం కనుక సకల సదుపాయాలు కావించి శ్రేష్ఠమైన రుచికరమైన ఆహారం పెట్టించాడు. ధనపాలుడు ఆహారం ముట్టుకోలేదు. నీళ్ళు తాగలేదు. అడవివైపు తదేకంగా చూపులు నిలిపి అప్పుడప్పుడు దీనంగా ఘీంకరించడంచేస్తున్నాడు. హిరణ్యవర్మ నిపుణమతులైన మావటివాళ్ళను రప్పించే ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాడేగానీ ధనపాలుని హృదయాన్ని చూడలేకపోయాడు. హిరణ్యవర్మ పట్టమహిషి హేమచూడ భర్తను అంతఃపురంలోకి పిల్చి మెల్లగా చీవాట్లు పెట్టింది. 'తిర్యక్కులకు కూడా హృదయం, ప్రేమ, అనుబంధాలు, అన్నీ మనకులాగే ఉంటాయని తెలియనివానిలా ప్రవర్తిస్తున్నావు. నీ రాజోపచారాలు ఆ ఏనుగు గున్నకు దూసితో సమానం. అతనికి కావలసింది తనవాళ్ళతో కలిసి జీవించడం. ఆ అడవిలో అతనికి ఎన్ని హృదయానుబంధాలున్నాయో! ముందు అతణ్ణి అడవిలో వదలిపెట్టిరా'. హేమచూడ సరిగ్గానే ఊహించింది. ధనపాలుడికి తల్లి మీద చాలా ప్రేమ. ఆ తల్లి వార్ధక్యంతో గ్రుడ్డిదై కదలలేక ఒక చోటనే పడి ఉంటుంది. ధనపాలుడు తల్లికి సకలపరిచర్యలు చేస్తూ ఆహారం వేళవేళకు అందిస్తూ తల్లి సేవే పరమావధిగా జీవిస్తున్నాడు. అట్టివాణ్ణి రాజప్రాసాదంలో బంధించి రాజోచిత మర్యాదలు చేస్తే అది అతనికిష్టమా? తల్లిని తలచుకొంటూ ఏడుస్తూ ఉండినాడు. ధనపాలుణ్ణి మీరు ఆదర్శంగా తీసుకొని మీ తల్లిదండ్రులను బాగా చూసుకోండి" అని భగవానుడు ఈ గాథను పలికినాడు:

ధనపాలో నామ కుంజరో కటుకభేదనో దున్నివారయో
బద్ధో కబళం న భుంజతి సుమరతి నాగవనస్స కుంజరో23-5

ధనపాలుడనే ఏనుగు ఎన్ని బుజ్జగింపులకూ లొంగలేదు. బంధీగా ఉండి ఆహారం ముట్టలేదు. నాగవనాన్నే (తల్లి నివాసవనం) స్మరిస్తూ ఉండినాడు.

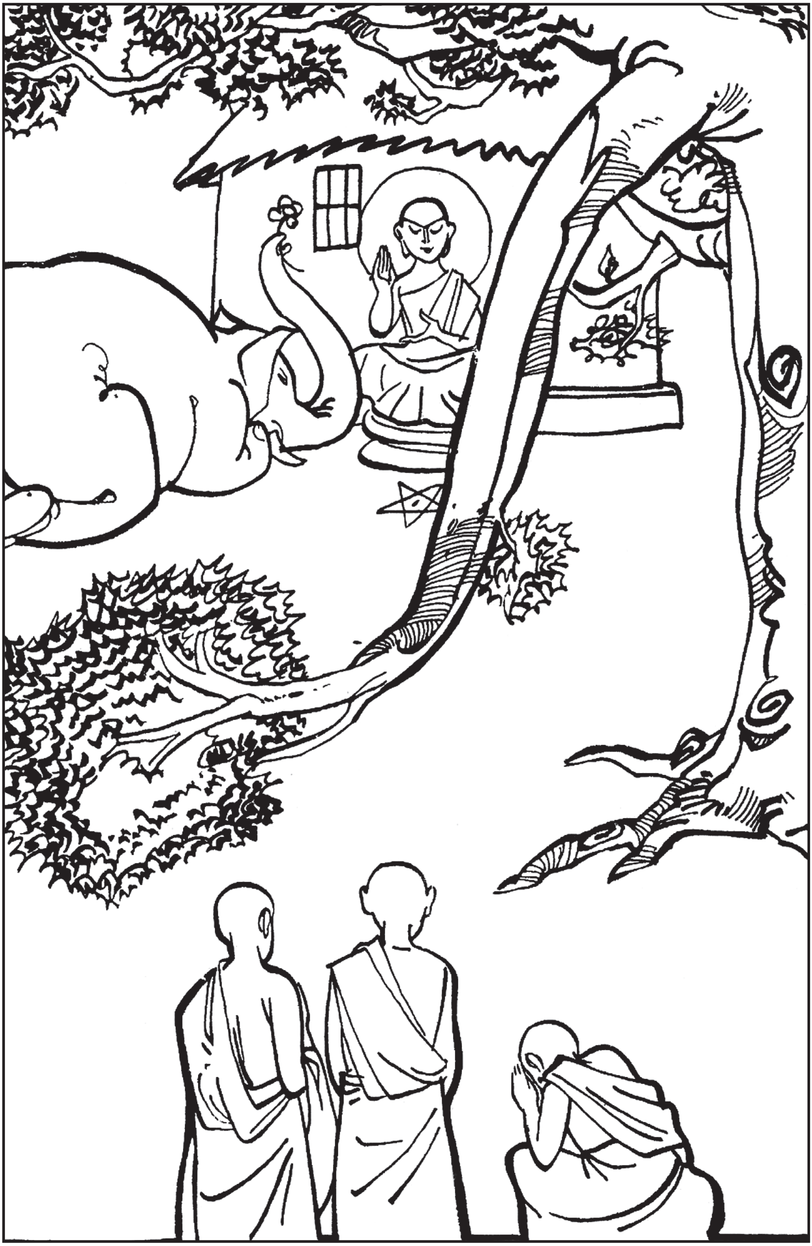
పాలిలేయకం

కౌశాంబిలోని ఘోషితారామంలో భిక్షువుల మధ్య కలహాలు ముదురు పాకానికి వచ్చాయి. వినయధరులు, సూత్రధరులు అనే రెండు బలమైన వర్గాలుగా* విడిపోయారు. అర్థరహితమైన ఈ విభేదాలతో అసలు విషయాన్ని మరచిపోకండని భగవానుడు హితవు చెప్పినా వాళ్ళ ధోరణిలోనే వాళ్ళుండిపోయారు. వర్షావాసం అక్కడ గడపడానికి వచ్చిన తథాగతుడు మౌనంగా అక్కడ్నుంచి ఆనందునికి కూడా చెప్పకుండా ఒంటరిగా పాలిలేయకవనం వెళ్ళిపోయాడు. సుగతుడెక్కడికి వెళ్ళింది కనుక్కోవడానికి ఆనందునికి రెండు నెలల సమయం పట్టింది. శాక్యముని పాలిలేయకవనంలోకి వెళ్ళినట్టు తెలిసింది. ఆ వనం జనసంచారం లేని కీకారణ్యం. కనుక ఆ వనంలో శ్రీఘనుడున్న ప్రదేశాన్ని వెదకి తెలుసుకోవడానికి మరో నెల పట్టింది. తమ విభేదాల పట్ల ధర్మస్వామి ప్రదర్శించిన ఈ విధమైన మౌననిరసనకు చలించిపోయిన ఘోషితారామ భిక్షువులు క్షమాభిక్ష కోరడానికి ఆనందుని వెనుక నడిచారు.

పర్ణశాల కనిపించింది. పర్ణశాల ముందు షడభిజ్ఞుడు కూర్చొని యుండడమూ కనిపించింది. ప్రక్కనే ఒక అడవి ఏనుగు కూర్చొని యుండడమూ కనిపించింది. ఈ అపూర్వదృశ్యం కనబడగానే ఆనందుడు పరవశించిపోయాడు. "ఎన్ని జన్మల తపఃఫలం ఈ అపూర్వదృశ్య వీక్షణభాగ్యం!" అనుకొంటూ క్రింద భూమిని చూసి నడవకుండా ఆ అపూర్వదృశ్యాన్నే కళ్ళప్పగించి చూస్తూ ముందుకు నడిచాడు.

---

* *అక్కడి భిక్షువులు ధమ్మధరులు, వినయధరులు అని రెండు ప్రత్యర్థివర్గాలుగా విడిపోయి ప్రతి చిన్న విషయాన్ని ఒక ఘర్షణగా మార్చివేస్తూ ఉండేవారు. ఒక దినం ధమ్మధరుల వర్గానికి చెందిన భిక్షువు కాళ్ళు కడుక్కొని చెంబును యథాస్థానంలో ఉంచి వెళ్ళిపోయాడు. వినయధరుల వర్గానికి చెందిన భిక్షువు ఆ చెంబులో కొంచం నీళ్ళు మిగిలియుండడం గమనించి "అలా నీళ్ళు మిగల్చడం తప్పు" అని ఒక పెద్ద వివాదాన్ని రేకెత్తించినాడు.*



అభివాదనం చేశాక ఆనందుడు సమ్మాసంబుద్ధుణ్ణి కుశల ప్రశ్నలు వేస్తూ "ఈ కీకారణ్యంలో ఇన్నాళ్ళు మీరు ఎన్ని కష్టాలు పడినారో ఊహించలేకున్నాను" అన్నాడు గద్గదస్వరంతో.

బ్రహ్మవిహార (మైత్రి, కరుణ, ముదిత, ఉపేక్ష) సాకారమూర్తియైన తథాగతుడు ప్రక్కనే ఉన్న ఏనుగు మీద చేయి ఉంచి "నాకిక్కడ చాలా సుఖంగా గడిచింది. అరణ్యంలో కాలు పెట్టి నాలుగడుగులు నడిచానో లేదో ఈ స్నేహితుడు (పాలిలేయక వనగజం) ఎదురయ్యాడు. ఇక్కడికి తీసుకొచ్చిందీ ఇతనే. పర్ణశాల వేసుకొనే ప్రయత్నం చేయగానే కావలసిన ఆకులు కొమ్మలు తీగలు అన్నీ తెచ్చి ఇచ్చాడు. వేళవేళకు వనఫలాలు శాకమూ తెచ్చి భిక్షగా ఇస్తున్నాడు. స్నానం కోసం ఆ జలాశయానికి నడిచి వెళ్ళాలంటేనూ ఒప్పుకోడు. 'నామీద కూర్చో, తీసుకెళ్తాను' అన్నట్లుగా దారికడ్డంగా కూర్చొని నన్ను నడవనీయడు. ఇంత మంచి స్నేహితుడు లభించాక సుఖానికి ఏమి లోపం ఉంటుంది?" అని ఈ గాథలు పలికినాడు:

సచే లభేథ నిపకం సహాయం
సద్ధిం చరం సాధువిహారధీరం
అభిభుయ్య సబ్బాని పరిస్సయాని
చరేయ్య తేనత్తమనో సతీమా **23-9**

మంచినడత, తెలివి తేటలు ఉన్న సహాయకుడు లభిస్తే అన్ని అపాయాలను అధిగమించవచ్చు. అట్టివానితో చెలిమి మనస్సుకు ఆనందాన్నిస్తుంది, స్మృతిని (mindfulness) పెంచుతుంది.

నో చే లభేథ నిపకం సహాయం
సద్ధిం చరం సాధు విహారధీరం
రాజావ రట్ఠం విజితం పహాయ
ఏకో చరే మాతంగరఞ్ఞేవ నాగో **23-10**

అట్టి స్నేహితుడు లభించకపోతే ఒంటిరిగా జీవించడమే మంచిది. రాజ్యం

పోగొట్టుకొన్న రాజు ఆ రాజ్యాన్ని వదలి ఎక్కడో ఒంటరిగా జీవిస్తాడు. అరణ్యంలో మాతంగం (ఒకజాతి ఏనుగు) ఒంటరిగానే జీవిస్తుంది.

ఏకస్స చరితం సేయ్యో
నత్థి బాలే సహాయతా
ఏకో చరే న చ పాపాని కయిరా
అప్పోస్సుక్కో మాతంగరణ్ణేవ నాగో 23-11

మూర్ఖునితో సహవాసం కన్నా ఒంటరిగా ఉండడం మేలు. ఒంటరిగా ఉంటే పొరబాట్లు (errors= పాపములు) జరుగవు. మాతంగంలాగా ఏ ఆందోళనా లేకుండా గంభీరంగా జీవించాలి.

రాజమహామాత్యుడు ఉగ్రుడు ఒకదినం భగవానుని సన్నిధికి ఏతెంచి నమస్కరించి ఒక ప్రక్క ఒదిగి కూర్చొన్నాడు. మిగార రోహిణుడు కూడా అక్కడికి వచ్చియుండడం గమనించి అతణ్ణి ఉద్దేశించి భగవానునితో "ఆశ్చర్యం భంతే అద్భుతం భంతే, ఈ మిగార రోహిణుని ధనసంపద, భోగసంపద" అన్నాడు. అప్పుడు భగవానుడు ఇలా పలికినాడు: "మిగార రోహిణుడు మహాధనవంతుడే, కాదనను. కానీ అది సాధారణధనమే (commmonly owned). చోరులుగానీ రాజులుగానీ దాయాదులుగానీ మరింకెవరైనాగానీ ఆ ధనాన్ని ఎప్పుడైనా తమ వశం చేసుకొనే వీలున్న సాధారణధనమే అది. ఉగ్రా, ఎవ్వరూ హరించలేని ధనములు ఏడున్నాయి. 1. శ్రద్ధాధనం, 2. శీలధనం, 3. హ్రీధనం, 4. అపత్రాప్యధనం, 5. శ్రుతధనం, 6. త్యాగధనం, 7. ప్రజ్ఞాధనం. వీటిని కలిగినవారే లోకంలో మహాధనులని నేనంటాను."

కపిలుడు

శూరసేనదేశీయుడైన కపిలుని జీవితం పాతికేండ్ల వరకు విద్యాలయాల్లో వృథాగా గడిచిపోయింది. “శిరీషపుష్పం అంటే దిరిసెనపువ్వు” రకం చదువుగానే అతని చదువు ముగిసింది. శిరీషపుష్పం అంటే ఏమిటో తెలియకుండానే దిరిసెనపువ్వు అనే మరో పదం దానికి అర్థం అనుకొనే రకమైన చదువే అతనికి విద్యాలయాల నుండి సంక్రమించిన విద్య. కపిలుడు పాతికేండ్లవరకు విద్యాలయాల్లో **దిరిసెనపువ్వు విద్యను** గడించి బైటకు వచ్చాడు. దిరిసెనపువ్వువిద్య బ్రతకడం నేర్పిన విద్య కాదు. పైగా క్లేశాలను (రాగ ద్వేష మోహాలను) మరింత పెంచి పోషించి వృద్ధి గావించి బైటకు పంపిన విద్య. కనుక కపిలుడు తరువాతి జీవితంలో నానా అవస్థల పాలై చివరకు జేతవనం చేరాడు. బాగానే ఉంది కానీ గట్టిపునాదుల దిరిసెనవిద్యా ప్రభావం అతణ్ణి అక్కడ కూడా వదలలేదు. ఆ అలవాటు అట్లే కొనసాగింది. అంటే పదానికి అర్థం తెలియడమంటే మరో పదం లేదా పదసముదాయం తెలియడమే అనే అలవాటు. ఘనీభవించిన రాగద్వేషాలతో వచ్చినవాడు కనుక ఆ ప్రభావం కూడా పని చేసి ఇతరుల పట్ల స్పర్ధ (పోటీమనస్తత్వం) పెంచుకొన్నాడు. అప్పటికి జేతవనంలో మహాకౌష్ఠిలుడు, పూర్ణుడు, శారద్వతీపుత్రుడు, వసుమిత్రుడు, దేవశర్మ, కాత్యాయనీ పుత్రుడు, మౌద్గల్యాయనుడు హేమాహేమీలుగా ఉన్నారు. ఆ పేర్ల సరసన తన పేరూ ఉండాలని కపిలుడు పళ్ళు బిగబట్టి శ్రమించాడు. అనవసరమైన శ్రమ! అర్థం తెలిసిన పదాలను మాత్రమే లోనికి రానిచ్చే వడపోత విధానం (filtering system) మెదడులో లేనందువల్ల కపిలుడి తలలో అర్థం తెలియని పదాలు లక్షాతొంభైవేలు చేరిపోయాయి. ఈ చేర్పివేత కోసం అతడు చాలా ఏండ్లు శ్రమ పడినాడు. మూర్ఖుడు! కానీ బైట ప్రపంచానికి అతను ఒక మహామేధావి. అతని ప్రసంగం ఉందని తెలిస్తే ఆవురావురుమని ఉన్నతవర్గాలవాళ్ళు వాహనాల్లో వచ్చి దిగుతారు. కొంచెం ఆలస్యమైతే అక్కడేదో పెన్నిధి చేతికి అందకుండా పోతుందన్నంతగా హడావిడి పడుతూ సభకు పోతారు. అక్కడేముందనీ? కపిలుడు

పదాల మూట విప్పి వీళ్ళ చెవుల్లో పోస్తాడు. చెవుల్లో పోయించుకొని వీళ్ళు అంతమాత్రానికే తమల్ని ఒక విశిష్టమైన వర్గంగా (elite group) భావించుకొని మురిసిపోతారు. మహామూఢులు!

ఒకనాడు అతుల ఉపాసకుడు కొందరు మిత్రులతో జేతవనానికి వచ్చి కపిలభిక్షువు కుటీరానికి వెళ్ళాడు. "ఏమడగదలచి వచ్చారు? అడగండి చెబుతాను" అన్నాడు గర్వం తొణికిసలాడుతున్న కంఠస్వరంతో కపిలుడు.

అతులుడు: ధర్మాల గురించి చెప్పండి.

కపిలుడు: ఏ ధర్మాల గురించి? అతీతధర్మాలా? అనాగతధర్మాలా? ప్రత్యుత్పన్న ధర్మాలా?

అతులుడు: అతీతముల గురించే చెప్పండి.

కపిలుడు: రూపం, వేదన, సంజ్ఞ, సంస్కారం, విజ్ఞానం అని అతీతధర్మాలు డెబ్భైరెండున్నాయి. దేన్ని చెప్పమంటావు?

అతులుడు: రూపం గురించే చెప్పండి.

కపిలుడు: రూపం మూడు రకాలయ్యా! కుశలం, అకుశలం, అవ్యాకృతం. దేన్ని చెప్పమంటావు?

అతులుడు: కుశలమే చెప్పండి.

కపిలుడు: ప్రాణాతిపాతవిరతి మొదలుకొని కుశలాలు ఏడు రకాలుగా ఉన్నాయి. దేన్ని చెప్పమంటావు?

అతులుడు: ప్రాణాతిపాతవిరతిని గురించే చెప్పండి.

కపిలుడు: ప్రాణాతిపాతవిరతి మూడు రకాలయ్యా! అలోభజం, అద్వేషజం అమోహజం అని. దేన్ని చెప్పమంటావు?

అతులుడు: అలోభజం గురించే చెప్పండి.

కపిలుడు: అలోభజం రెండు రకాలయ్యా! విజ్ఞప్తిఅలోభజం, అవిజ్ఞప్తిఅలోభజం అని. దేన్ని చెప్పమంటావు?

తడవ తడవకు కొంచెం కొంచెం కోపం పెంచుకొంటూ వచ్చిన అతులుడు చివరికి సహనం కోల్పోయి చిరాకు ధ్వనిస్తున్న కంఠస్వరంతో "నా తలకాయ చెప్పమంటాను" అని చివాలున లేచి వెళ్ళిపోయాడు.

పోవడం నేరుగా భగవానుని వద్దకు వెళ్ళి జరిగిన విషయం చెప్పి కపిలుని తీరు పట్ల తన నిరసనను వ్యక్తం చేశాడు. శాస్త్ర అతణ్ణి సముదాయిస్తూ "కపిలుడు గొప్ప పండితుడు. ఆ పాండిత్యం కోసం ఎంతో శ్రమ పడినవాడు. అతనిలోని ఆ శ్రమను గుర్తించి మనం గౌరవం ఇవ్వాలి. 'ఎవరో ప్రత్యర్థి (opponent) తన లోతు కొలవడానికి వచ్చినాడు' అని నిన్ను చూసి అతను పొరబడి నీ చేతికి చిక్క కూడదనుకొని నీ ప్రశ్నను* ప్రతిసారి పరిపృచ్ఛ్య వ్యాకరణీయ ప్రశ్నగా మార్చుతూ వచ్చాడు. మళ్ళీ ఎప్పుడైనా నీవు కపిలుణ్ణి కలిస్తే ఉపాసకుణ్ణిని ముందే పరిచయం చేసుకొని మాట్లాడు" అన్నాడు సర్వజ్ఞుడు.

ఆనాటి భిక్షుసమావేశంలో భగవానుడు "తృష్ణ అనే పదానికి అతి స్థూలమైన అర్థం మాత్రమే ఇచ్చుకోకండి. స్త్రీకి దూరంగా ఉండడంతోనే తృష్ణను జయించేశాము అనే భావనలో పడిపోకండి. తృష్ణకు బహుముఖాలున్నాయి. మీరు దాని ఒక ముఖాన్ని మాత్రమే పట్టుకొని 'తృష్ణ అంటే ఇదే. దీన్ని ఒక కంట

---

* *ప్రశ్నలు నాలుగు రకాలు : 1. ఏకాంశ వ్యాకరణీయం, 2. విభజ్య వ్యాకరణీయం, 3. పరిపృచ్ఛ్య వ్యాకరణీయం, 4. స్థాపనీయం. తడుముకోకుండా ఠకీమని జవాబు ఇవ్వడానికి వీలైన ప్రశ్న ఏకాంశ వ్యాకరణీయం. ఉదా : మనుషులందరూ చచ్చేవాళ్ళేనా? అని అడిగితే అందరూ చచ్చేవాళ్ళే. ఎవ్వడూ ఇక్కడ గూటం కొట్టుకొని ఉండబోయేవాడు లేడు అని జవాబు. విభాగం చేసుకొని జవాబు ఇవ్వవలసిన ప్రశ్న విభజ్యవ్యాకరణీయప్రశ్న. ఉదా: చచ్చేవాళ్ళందరూ మళ్ళీ పుడతారా? అని అడిగితే క్లేశాల మూట ఉన్నవాళ్ళు మళ్ళీ పుడతారు. ఆ మూట లేనివాళ్ళు పుట్టరు అని జవాబు. ప్రశ్నకు ప్రతిప్రశ్న వేసి జవాబు ఇవ్వవలసినవి పరిపృచ్ఛ్య వ్యాకరణీయములు. ఉదా: ఇందుమతి తెలివైనదా? మూర్ఖురాలా? అని అడిగితే ఎవరితో పోల్చి అడుగుతున్నావు? రంగవల్లితో పోల్చి అడుగుతున్నావా? సత్యవతితో పోల్చి అడుగుతున్నావా? అని ప్రతిప్రశ్న వేయాలి. రంగవల్లితో అని చెబితే తెలివైనదే అని బదులు. సత్యవతితో అని చెబితే మూర్ఖురాలు అని బదులు. బదులు ఏమీ చెప్పకుండా మౌనంగా ఉండవలసిన ప్రశ్న స్థాపనీయం లేదా అవ్యాకరణీయం. ఉదా: గాడిద కొమ్ములు ఊదారంగులో ఉంటాయా తెలుపు రంగులో ఉంటాయా" అని అడిగితే మౌనమే జవాబు. "కొమ్ములే లేనప్పుడు రంగులెక్కడొస్తాయి కనుక రంగులు లేవు" అని అతిగా వాగి జవాబివ్వకూడదు. ఈ అతివాగుడు జవాబులో దోషం ఉంది (logical error). లేదు (అభావం = negation) అనే పదాన్ని పలుకడానికి కొన్ని పరిమితులున్నాయి.*

కనిపెట్టి దూరంగా ఉంచుతాను' అనుకొంటే ప్రమత్తుల క్రిందే లెక్కవుతారు. అది మిమ్మల్ని వేరే రూపంలో వచ్చి పట్టుకొంటుంది. కనుక భిక్షువులారా, తృష్ణ బహుముఖాలను కూడా గమనిస్తూ జాగ్రత్తపడండి" అని ఈ గాథను పలికినాడు:

మనుజస్స పమత్తచారినో తణ్హా వడ్ఢతి మాలువా వియ
సో ప్లవతీ హురా హురం ఫలమిచ్ఛంవ వనస్మి వానరో 24-1

జాగ్రత్తలేని మనిషిలో తృష్ణ మాలువా లతలాగా అల్లుకుపోతుంది. ఫలాల కోసం చెట్టునుండి చెట్టుకు దుమికే కోతిలాగా అతడు తృష్ణ వల్ల జన్మనుండి జన్మకు దుముకుతూ ఉంటాడు.

(మాలువా లత సాలవృక్షాన్ని ఆశ్రయించుకొని అల్లుకొంటుంది. బాగా అల్లుకొని ఆ సాలవక్షాన్ని ఊపిరాడనీయకుండా చేసి చంపుతుంది అంటే నాశనం చేస్తుంది)

కాయేనైవ పఠిష్యామి వాక్యపాఠేన తు కిం భవేత్
చికిత్సాపాఠమాత్రేణ రోగిణః కిం భవిష్యతి

సాధనోపదేశవాక్యాలను నోటితో వల్లిస్తూ ఉండడం వల్ల కలిగే ప్రయోజనం ఏమిటి? కంఠశోషయేకదా! కనుక ప్రతిపత్తి (practice) మీదనే దృష్టి పెడతాను. వైద్యగ్రంథాల్లోని చికిత్సావిధానాలను పారాయణ చేస్తూ కూర్చుంటే రోగాలు నయమౌతాయా?

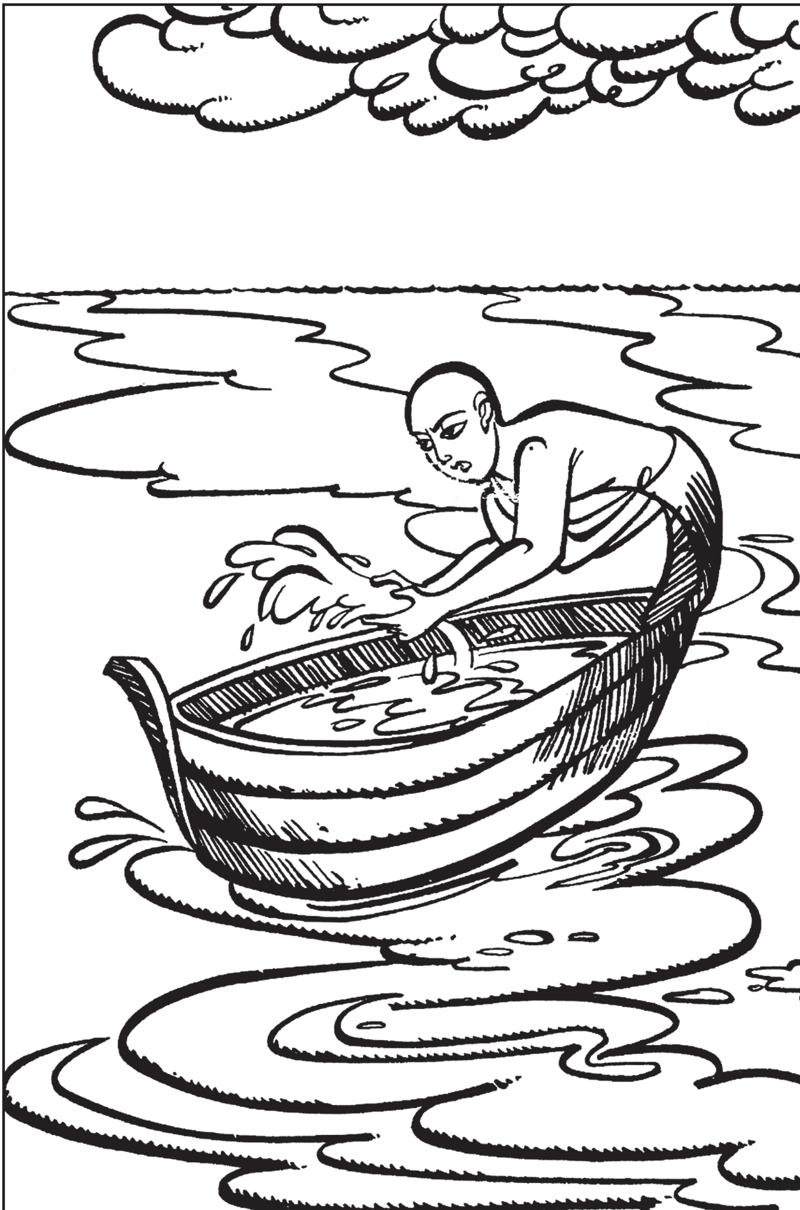
బోధిచర్యావతారంలో శాంతిదేవుడు

శూరంగముడు

శూరంగముడు మగధసైన్యంలో ధానుష్కుడుగా (archer) పని చేస్తూ రాజు అనుమతితో వేణువనంలో చేరి ప్రవ్రజ్య తీసుకొని ఎనిమిదేండ్ల తరువాత భిక్షువయ్యాడు.

ఒకనాడతడు రాజగృహనగరంలోని పెండ్లిమండపం వీధిలో నడుస్తూ దప్పిక వేసి ఒక ఇంటిలోకి వెళ్ళాడు. చేటలోని బియ్యంనుండి రాళ్ళు ఏరివేస్తూ కూచున్న ఒక ప్రౌఢను చూశాడు. ఆమె కూడా తలెత్తి ఇతణ్ణి చూసింది. నీళ్ళిమ్మని ఇతను బొటనవేలిని క్రింద పెదవి మీద ఉంచి సంజ్ఞ చేశాడు. ఆమె చేటను క్రింద ఉంచి లేచి వచ్చి ఒక మూలనున్న మంచాన్ని వాల్చి "కూచోండి" అన్న సంజ్ఞను చేత్తో చేసి లోనికి వెళ్ళింది. ఇతను కూర్చున్నాడు. ఆమె చెంబు నిండా నీళ్ళు తెచ్చి ఇతనికిచ్చింది. చెంబును అడుగున పట్టుకొని తీసుకుంటే అది నాగరికంగా ఉండదనుకొని అంచులోనే పట్టుకొని తీసుకొన్నాడు. ఆమె చేతిస్పర్శ మృదువుగా తగిలింది. నీళ్లను త్రాగడం కూడా నాగరికంగానే కొంచెం కొంచెంగా త్రాగుతున్నాడు. ఒక్కసారిగా ఒంచుకొని గుటగుట త్రాగడం లేదు.

ఆమె మాటకారి. అందరితో ఒకేవిధంగా మాట్లాడదు. ఆయా వ్యక్తులతో ఆయా స్థాయిల్లో భిన్న భిన్నంగా మాట్లాడగల మేధాసంపత్తి ఆమెకున్నది. ఎదుట ఉన్నది భిక్షువు గనుక భిక్షుస్థాయిలోనే మాటలు మొదలెట్టింది. "దేహం అంటూ ఒకటి ఉన్నాక ఇక ఆకలి దప్పికలు తప్పవుకదా! ఆకలి దప్పికలు మనకు తెలిసేది స్పర్శేంద్రియం ద్వారానే అంటారు. నిజమేనా? ఈ స్పర్శేంద్రియం మీద నాకొక సంశయం. మీరే నివృత్తి చేయాలి. మృదుత్వం, కర్కశత్వం, గురుత్వం (బరువు), లఘుత్వం (తేలిక), శీతము, ఉష్ణము ఇవన్నీ స్పర్శేంద్రియం ద్వారానే తెలుసు కొంటున్నాము. ఇక్కడ నాకొక చిన్న సంశయం. నాలుకలో రెండు ఇంద్రియాలూ పని చేస్తాయి. రుచిని తెలుసుకొనే జిహ్వేంద్రియం ఉంది. స్పర్శేంద్రియమూ ఉంది. ఒక భక్ష్యాన్ని నాలుక మీద వేయగానే ముందుగా కలిగే



జ్ఞానం ఏది? భక్ష్యం యొక్క స్పర్శజ్ఞానమూ లేక రుచిజ్ఞానమూ? మరో సంశయం. జ్ఞానం కలిగించేవాటిని ఇంద్రియాలనడం బాగానే ఉంది. కొన్ని పనులు చేసేవాటిని కూడా తీర్థికులు ఇంద్రియాలని పేరు పెట్టేసి 'కర్మేంద్రియములు ఐదు' అని రోకటిపాట పాడుతూ ఉంటారు. గొర్రెదాటు మనుషులు! ఆలోచనే చేయరు. పనులు చేసేవాటిని ఇంద్రియాలంటే ఎలా? కంఠం మింగే పని చేస్తుంది. మింగేంద్రియం అనవచ్చా? పళ్ళు నమిలే పని చేస్తున్నాయి. నమిలేంద్రియం అనవచ్చా? కంటిరెప్పలు చేసేంత పని ఇంకే అవయవం చేస్తుంది? దానికేం పేరు పెడదాం? ఉన్మేషనిమేషేంద్రియం అందామా? స్వేదాన్ని విసర్జిస్తూ వేలాది స్వేదగ్రంథులు దేహమంతా ఉన్నాయి. వాటికి సామూహిక నామధేయంగా స్వేదవిసర్జనేంద్రియం అనవచ్చా? తీర్థికులు చెప్పే విషయాలు తీసుకొంటే సంశయాలు పది జన్మలకైనా తీరదు. మాటల్లో మరచాను. ఇంకొంచెం నీళ్ళిమ్మంటారా?" అన్నది అతణ్ణి అదొక విధంగా చూస్తూ.

"మీరు చాలా తెలిసిన విదూషీమణిలాగా (scholarly woman) కనిపిస్తున్నారు. మీ వద్ద తెలుసుకోవలసింది చాలా ఉంది. మళ్ళీ ఎప్పుడైనా వస్తాను" అని అతడు లేచాడు.

"నేను ఎప్పటికీ విద్యార్థినిగానే ఉంటానండి. జీవితమంతా నేర్చుకొంటూనే ఉంటాను. మీకు నేర్పేంత పెద్దదాన్నా? మీరు నాకు గురువు. నేను మీ శిష్యురాలిని. దప్పిక వేసినప్పుడల్లా మీరు ఈ శిష్యురాలిని జ్ఞాపకం పెట్టుకొంటే చాలు" అంటూ వాకిలి వరకు వచ్చి అతణ్ణి సాగనంపింది.

* * * * *

"ఎంత బాగా మాట్లాడింది! ఆ మాటల్లో ఎంత విషయం, ఎంత తియ్యదనం! నేనొక మొద్దుమనిషిని. ఆమె కర్మేంద్రియాల గురించి తమాషాగా మాట్లాడుతుంటే 'హిహిహి' అనడం తప్పించి ఒక్కమాట కూడా పలకలేదు. ఎన్ని ప్రశ్నలేసి ఉండవచ్చు. 'దప్పిక అంటే ఏమిటి? అర్థం చెబుతావా?" అనైనా అడిగి ఉండవచ్చుకదా! అబ్బ, ప్రపంచంలో ఆమెలా ఒక ఆడమనిషి ఉంటుందా అని! చూసేదానికి సిరిమలా ఉన్నా మాటలు సారిపుత్రుడిలా మాట్లాడింది గదరా! ఆ మాటల తీరు చూస్తే ఎక్కడో భిక్షుణిగా కొన్నాళ్ళుండి వెనక్కి వచ్చిన

మనిషిలాగున్నది. ఆమె గురించి ఏమీ అడక్కుండా వచ్చావు గదరా మొద్దుమొహమా! కనీసం పేరైనా అడిగి ఉండవచ్చుగా. సైన్యంలో ఐదేండ్లు పని చేసినందువల్లేమో మనస్సు మందగించిపోయింది. వాగీశుడు* చూడు, ఆడవాళ్ళు కనిపిస్తే ఎంత కలుపుగోలుతనంగా మాట్లాడుతాడు! నేనప్పుడు గమనించనేలేదు, ఒంటిమీద ఒక అలంకారంగానీ ఒక ఆభరణంగానీ ఏమీ లేదు. ఆ చీర కూడా సాదాసీదా చీరే. నిజం, అసలు ఆమె అందం ఆకర్షణ అంతా ఆ చీరను పొందికగా కట్టుకొన్న తీరులోనే…" ఇలా అనేక విధాలుగా శూరంగముడు ఆమె గురించి శుభసంజ్ఞలు (ideas: how nice! how good! వగైరా) రేకెత్తించుకొంటూ ఆ దినమంతా గడిపాడు. రాత్రి పడక వేసుకొని కళ్ళు మూసుకొంటే ఆమె విగ్రహమే కళ్ళకు కట్టినట్లుగా కనిపించింది. అదొక విలాసంగా ఆమె గోడకానుకొని హస్తాభినయ పూర్వకంగా మాట్లాడిన ఆ దృశ్యమే అతనికి గోచరమవుతూ ఉన్నది. అర్ధరాత్రి వరకు నిదర పట్టనేలేదు. ఇక నిదురపోవాలి అనుకొన్నాడు. వితర్కాలు (thoughts) తగ్గకపోతే నిదుర పట్టదు కనుక అతడు పడుకొనే ఆనాపానసతి కాసేపు చేశాడు. నిదుర పట్టింది.

* * * * *

శూరంగముడు ఒక అడవిలో ప్రయాణం చేస్తున్నాడు. నెత్తిమీద బరువైన గంపను మోస్తున్నాడు. దాన్ని ఒక్క ఎడమచేత్తో పట్టుకొని నడవడం కష్టమనిపించి కుడిచేతిలోని కరవాలాన్ని (పొడవుగా ఉండి ఒంపు దిరిగిన కత్తి) ఆమె చేతికిచ్చి గంపను రెండు చేతులతో పట్టుకొని నడుస్తున్నాడు. ఇంతలో ఒక చెట్టు వెనుకనుండి తటాలున భయంకరాకారుడొకడు మీదికి దూకుడుగా వస్తున్నాడు. శూరంగముడు కత్తినిమ్మని ఆమె వైపు చేయి చాపాడు. ఆమె కత్తిని చాలా ప్రేమగా ఆ నల్లటివాడికి ఇచ్చింది! వాడు భయంకరంగా ఒక నవ్వు నవ్వి కత్తిని ఝుళిపించి శూరంగముని మీదికి దూకాడు. శూరంగముడు గావుకేక పెట్టూ మేల్కొన్నాడు. "ఏమైంది? ఏమైంది?" అంటూ ప్రక్క కుటీరం భిక్షువులు ఇద్దరు పరుగెత్తుకొని వచ్చారు. "ఏమీ లేదు. ఆర్యసత్యాల్లో మొదటిది (దుఃఖసత్యం) కలలో అనుభవానికి వచ్చింది" అన్నాడు శూరంగముడు. "ఆర్యసత్యాలు తెలిసేది

* *చూడుడు సప్తవర్గీయభిక్షువులు. పుట.27*

ధ్యానంలోగదా! కలలో తెలియడమేమిటి?'' అని గొణుక్కుంటూ వాళ్ళు వెళ్ళిపోయారు.

తెల్లవారేదాక శూరంగముడు ఆ స్వప్నాన్నే ఆలోచిస్తూ ఉండిపోయాడు. ఆ కల ఒక గురువులాగా ఎంతో బోధను కలిగించింది. కలలు బోధనూ కలిగిస్తాయి. "బాబూ, నీ ముఖం నిజరూపం ఒకసారి చూసుకో'' అని అద్దాన్నీ చూపిస్తాయి. శూరంగముడికి సమ్మాసంబుద్ధుని వద్దకు వెళ్ళవలసిన అవసరం లేకుండానే స్వప్నగురుబోధ జరిగింది. అయినప్పటికీ శూరంగముడు భగవానుని వద్దకు వెళ్ళాడు. తన కల గురించి, దాని పూర్వ భూమికను గురించి ఏమీ దాచిపెట్టకుండా ఆవిష్కరించాడు (revealed). శూరంగముడు మంచి ఉత్తేజాన్ని పొందేలా తథాగతుడు ఈ గాథను పలికినాడు:

సించ భిక్ఖు ఇమం నావం సిత్తా తే లహుమేస్సతి
ఛేత్వా రాగంచ దోసంచ తతో నిబ్బానమేహిసి 25-10

భిక్షూ, నావలోకి చేరిన నీళ్ళను తోడివేయుము. తోడివేశావంటే నావ తేలిక అయి శీఘ్రంగా తీరం చేరుతుంది.

---

note: *మహాసముద్రంలో ప్రయాణించే ఒక నావకు పగుళ్ళు ఏర్పడినాయి. ఆ పగుళ్ళనుండి క్షణాల్లో చాలా నీరు నావలోకి చొచ్చుకొని వచ్చేసింది. నావ బరువెక్కిపోయింది. అది మునిగిపోకుండా ముందుకు కదిలి క్షేమంగా తీరం చేరాలంటే సత్వరం రెండు చర్యలు ఏకకాలంలో చేపట్టాలి. పగుళ్ళు మూసివేయాలి. బరువు తగ్గించాలి. పగుళ్ళు మూయకుండా నీళ్ళను మాత్రం బయటకు తోడివేస్తుంటేనూ లాభం లేదు. పగుళ్ళు మాత్రం మూసివేసి ఊరకుంటేనూ లాభం లేదు. రెండు పనులూ ఏకకాలంలో జరిగిపోవాలి.*

ఆ పగుళ్ళ నావలాంటిది ఈ దేహం. దీనికి పగుళ్ళు ఇంద్రియ ద్వారాలు. వీటిని మూసివేయడం అంటే ఇంద్రియద్వారాల ద్వారా ఉత్పన్నమయ్యే ఆయా విషయజ్ఞానాలకు (రూప శబ్ద రస గంధ స్పృష్టవ్యముల జ్ఞానాలకు) రాగద్వేషములు కలుపకుండా శుద్ధంగా స్వచ్ఛంగా ఉంచడమన్నమాట. నావలోకి చొరబడిన నీరులాంటిది మిథ్యావితర్కాలు (wrong thoughts). *మూసివేయడం, చిమ్మివేయడం అనే రెండు పనులను ధ్యానాలు ఏకకాలంలో సాధిస్తూ ఈ దేహనౌకను మధ్యలో మునిగిపోనీయకుండా సురక్షితంగా నిర్వాణతీరం చేర్పిస్తాయి.*

కర్మపాలుడు

కర్మపాలుడిలో వ్యాయామం (వీరియం = effort /endeavour/ energy/ streneousness) తక్కువ. కుసీదుడని (lazy fellow) చెప్పడానికి లేదు. నిరుపయోగ కల్పనాసాహిత్యం అదే పనిగా పఠిస్తాడు, తనూ కొంత సృష్టిస్తాడు. భావాలు తలలో కదలాలంటే పరిశీలన అవసరం కనుక జనాలు ఎక్కువ కనబడే సంతలు, జాతరలు, ఊరేగింపులు, రంగస్థలములు, ప్రధాన విపణివీధులు ఏదో ఒకటి చూసి రావడం అతని దినచర్య. తలిదండ్రులు గతించాక ఆస్తిపంపకాలు జరిగి ఇతనికి రెండులక్షల వరహాల పైకం లభించింది.

ఒకనాడు అతని వద్దకు చిరకాలమిత్రుడు మహానాగుడు వచ్చాడు. కథాసాహిత్యం మీద కొంతసేపు చర్చించుకొన్నారు. కర్మపాలుడు వ్రాసిన **వైరంభ వాయుమండలం** కథను ప్రస్తావిస్తూ మహానాగుడు "నీవు వ్రాసిన అన్ని కథల్లో ఆ కథ నాకెంతో నచ్చింది. రత్నశ్రేష్ఠి పాత్రను ఎంత చక్కగా తీర్చిదిద్దావో ఆశ్చర్యంగా ఉంది. ఆ కథ వ్రాస్తున్నప్పుడు నీవు సమాధిలో ఉండి వ్రాశావనుకొంటాను. మామూలుగా వ్రాస్తే వచ్చేది కాదది. రత్నశ్రేష్ఠి ద్వారా నీవు పలికించిన ఈ మాటలు ఆణిముత్యాలు: **'వ్యాపారంలోకి దిగాలనుకొంటున్నావా? అయితే నా మాటొకటి విను. చేస్తే ఏనుగుల వ్యాపారమే చేయాలి. ఎందుకంటే ఏదో కారణం వల్ల వ్యాపారాన్ని ఆపివేసినపుడు వస్తువులు కొన్ని మిగిలి యుంటాయికదా! ఆ వ్యాపారం కుండల వ్యాపారం అయ్యుంటే గిడ్డంగిలో మిగిలేవి ఓ వంద కుండలు! అవి ఏం పనికి వస్తాయి శేషజీవితానికి? ఏనుగుల వ్యాపారమే అయితే రెండు ఏనుగులే అనుకొందాము మిగిలినా చాలు కదా శేషజీవితం గడవడానికి'.** కనుక మిత్రమా, నీ అద్భుతసృష్టి ఆ రత్నశ్రేష్ఠి అడుగుజాడల్లో నేనూ నడవదలచాను. ద్వీపాంతర వ్యాపారంలోకి దిగాలనుకొంటున్నాను. సువర్ణద్వీపానికి నౌక ఎల్లుండి బయలుదేరుతుంది. ఇక్కడ్నుంచి సుగంధద్రవ్యాలను కొని వేసి పంపితే ఆ దేశంలో అవి నౌకనుండి క్రిందకు దించీ దించకముందే అమ్ముడయిపోతాయి. ఒక వరహాకు రెండు వరహాల ఆదాయం ఇంకో ఆరునెలల్లో చేతిలోకి వచ్చేస్తుంది. సరకులు కొని వేసి పంపడానికి నీవు గనుక ఇప్పుడు

రెండు లక్షల వరహాలు ఇచ్చావంటే ఆరు నెలల తరువాత నీ రెండు లక్షల బాకీ తీర్చివేయడంతో బాటు నేనూ నీకన్నా ఎక్కువ ధనవంతుణ్ణయిపోతాను. ఇది ఒక సువర్ణ అవకాశం. మనం తొందరపడాలి. ఆలస్యం చేస్తే నౌకలో స్థలం చిక్కకపోవచ్చు" అని ఏకధాటిగా చెప్పి కర్మపాలుడికి కాస్త ఆలోచించే అవకాశం కూడా ఇవ్వకుండా అతణ్ణి ఒప్పించి మొత్తం పైకం తీసుకొని సరకులు కొని నౌకలో వేసుకొని ఎక్కాడు. ఆ నౌక నడిసముద్రంలో మునిగిపోయింది!

* * * * *

"అతడొచ్చినపుడు నేను గదిలో లేకుండా ఎక్కడికైనా పోయియుంటే ఎంత బాగుండేది," "నేను ఇవ్వనుగాక ఇవ్వను మళ్ళీ మళ్ళీ అడక్కు అని కరకుగా చెప్పి అతణ్ణి గెంటివేసియుంటే ఎంత బాగుండేది", "దీపంకరశ్రేష్ఠికి మాట ఇచ్చాను. నీకివ్వలేను అని ఒక మాట అబద్ధం చెప్పేసి ఉంటే ఎంత బాగుండేది", "నేను ఆ పాడు కథ వ్రాయకుండా ఉంటే ఎంత బాగుండేది"– ఇలా ఆరువందలయాభై రకాలుగా వితర్కాలు (thoughts) చేసుకొన్నాడు కర్మపాలుడు. తన మొత్తం పైకం పోయిందనే ఇన్ని వితర్కాలు. ఎటువంటి మిత్రుడు చనిపోయినా వితర్కాలు రెండు మూడుకు మించవు. కల్పనా సాహిత్యం (fiction) ఎక్కువ చదివి బుర్రను చేజేతులా చెడగొట్టుకొన్నవాడు కనుక కల్పనలు కూడా అఖండంగా తలలో చెలరేగాయి. "నౌక మునిగిపోలేదు. తుఫాను తాకిడికి దారి తప్పి మళ్ళీ ఒక నెలకు వచ్చి తీరం చేరింది".... "తలుపు తట్టిన శబ్దం. తెరవగానే మిత్రుడు ప్రత్యక్షం! అరె అని తను ఆశ్చర్యపోయాడు. అంతా దైవవిలాసం మిత్రమా. నేను తిరుగు ప్రయాణంలో ఆ నౌక ఎక్కలేదు. మనదేశంలో అమ్మడానికి అక్కడి సరుకులు కొంటూ నిలిచిపోయాను. ఇదిగో నీ పైకం వడ్డీతో సహా"– ఇలా బహువిధ కల్పనలు వెయ్యిపుటల మహాకథకు సరిపోయేంత చేశాడు. వితర్కాల వల్ల కల్పనల వల్ల అతని తల బాగా వేడెక్కిపోయింది. నిదుర పట్టడం లేదు. ఏ చదువూ లేని సామాన్యుడికి అలాంటి నష్టం కలిగియుంటే రెండు రోజులు బాధపడి మూడో రోజు అంతా కర్మ అనో అంతా దైవేచ్ఛ అనో మనస్సుకు నచ్చజెప్పుకొని యుండేవాడు. కర్మపాలుడు మిడిమిడి చదువుల గర్వి కనుక చిత్తానికి అంత మార్దవత (flexibility) లేదు. వితర్కాల జోరుకు, కల్పనల వేగానికి మెదడు

తట్టుకోలేక ఉన్మాదంలోకి జారిపోయే అపాయం పొడసూపింది. అతనికి భయం వేసి జేతవనానికి వెళ్ళాడు. బ్రతికిపోయాడు.

వితర్కాల బారినుండి అతణ్ణి తప్పించడానికి భగవానుడు ఆనాపానసతి (mindfulness of breathing) బోధించాడు. “సుఖంగా కూర్చో. వెన్నెముకను వంచి కూర్చోకు. కళ్ళు మూసుకో. లోపల ఏమీ గొణగవద్దు. హృదయం లోపల ఏమో ఉన్నట్లుగా ఊహలు చేయవద్దు. నీ ఆశ్వాస ప్రశ్వాసలను గమనిస్తూ కూర్చో. చాలు. గాలి బైటకు పోతున్నా లోనికి వస్తున్నా అది నీ ముక్కుకొనను తాకుతూ ఉండడం నీకు తెలుస్తూనే ఉంటుంది. ఆ ముక్కుకొన దగ్గర తగిలే స్పర్శ మీదనే మనస్సును పెట్టు. ఆ స్పర్శనే గమనిస్తూ ఉండు. ఇంకేమీ చేయవద్దు. ఇలా గమనిస్తూ వచ్చావంటే ఒక దశలో శ్వాస ఆడకుండా నిలిచిపోయిందనిపిస్తుంది. కానీ శ్వాస ఆడుతూనే ఉంటుంది. నిలిచిపోతే మనిషి బ్రతకడు. కనుక ఆ భయం వద్దు. శ్వాశ, సూక్ష్మరూపంలో జరుగుతూనే ఉంటుంది. నీవు ముక్కుకొన మీదనే గమనిక కలగియుండు. ఆ శ్వాస సంచార సూక్ష్మస్పర్శ నీకు క్రమంగా తెలుస్తుంది.

ధర్మస్వామి బోధించిన ఆనాపానసతిని కర్మపాలుడు చేసి చూశాడు. వితర్కాలకు విరుగుడుగా ఈ ధ్యానం బాగా పని చేస్తుందనే విషయం ఐదు నిముషాల్లోనే అతనికి స్వానుభవం అయ్యింది. వితర్కాలు తగ్గిపోయి మనస్సు ప్రసన్నం అయ్యింది. ఆ పైన కాయానుపశ్యన, వేదనానుపశ్యన, చిత్తానుపశ్యన, ధర్మానుపశ్యన అనే నాలుగు రూపాలుగా ఉన్న అద్భుతమైన సతిపట్ఠాన ధ్యానప్రక్రియను కూడా తథాగతుడు అతనికి బోధించాడు. కర్మపాలుడికి ఇప్పుడు కల్పనలు రమ్మన్నా రావడం లేదు. అతనికి చాలా ఆనందంగా ఉన్నది. గులకరాయి దారబోయిందే అనే బాధతో ఏడుస్తున్నవానికి వశిరాజమహారత్నం లభించినంత ఆనందం కలిగింది. (లోకంలో ఉండే సమస్త శ్రేష్ఠవస్తువులు త్రాసులోని ఒక పళ్ళెంలో పెట్టి మరో పళ్ళెంలో వశిరాజ మహామణిని ఉంచితే ఆ మణి బరువుకు అవతలి పళ్ళెం బెండులాగా పైకి లేస్తుంది. సమ్మాసంబుద్ధుని బోధనలు వశిరాజమహామణిలాంటిది). ✤

Note: *ఈ కథలో మరియూ శూరంగముడు కథలో ప్రస్తావించిన ఆనాపానస్సతి మీద వ్యాసాన్ని ధర్మదీపం ప్రచురణ శీలం-ధ్యానం పుస్తకంలో పాఠకులు చూడగలరు.*

వాశిష్ఠుడు

కోసలదేశం పొలిమేరలో మహాపథం (highway) ప్రక్కనున్న తామరకొలను ఒడ్డున ధర్మపాలుడనే భిక్షువు చిన్న గదిని నిర్మించుకొని ఏకాంతవాసం చేస్తున్నాడు. ఒకనాటి సాయంకాలం చీకటి పడబోతున్న సమయంలో దీపం వెలిగించి తలుపు వేసుకొన్నాడు.

ఎవరో తలుపు తట్టినట్లు చప్పుడు. "ఈ గదిలో ఒక్కరికే పడుకొనే చోటున్నది. రెండవ వ్యక్తికి లేదు" అన్నాడు ధర్మపాలుడు. "ఒక్కరికి పడుకొనే చోటు ఉంటే ఇద్దరికి కూర్చొనే చోటున్నట్లేకదా. తలుపు తీయండి. బైట చినుకులు పడుతున్నాయి. వానజల్లు ఆగేదాక లోపల ఉండి ఆపైన నా దారిన నేను పోతాను" అన్నాడు బైటనున్న ఆజీవకుడు (మస్కరీపుత్రగోశాలుని శిష్యుడు).

ధర్మపాలుడు తలుపు తీశాడు. ఆజీవకుడు లోనికి ప్రవేశించి గదిని పరకాయించి చూస్తూ "చాలా చిన్న గదే. ఈ చిన్న గదిలో మళ్ళీ ఈ గుంత ఎందుకు? పూడ్చివేస్తే గది కొంచెం విశాలం అవుతుందిగదా!" అన్నాడు. "పూడ్చే సమయం ఎప్పుడు వస్తుందో చెప్పలేను. ఇక్కడికి ధమ్మశ్రవణానికి వచ్చే ఉపాసకులకు చెప్పి ఉంచాను. నేను చనిపోయాక శవాన్ని ఈ గుంతలోనే పూడ్చిపెట్టమని. మరణం అనేది ఒకటి ఉందని సదా జ్ఞప్తిలో పెట్టుకోడానికి గదిలోనే ఈ గుంతను త్రవ్విపెట్టుకున్నాను" అన్నాడు ధర్మపాలుడు. "చాలా కృత్రిమ ఆలోచన. చుట్టూ ఇంకో పది గుంతలు త్రవ్విపెట్టుకున్నా ప్రయోజనం లేదు. ఇప్పుడు నీ దేహవిషయంలో నీకున్న జ్ఞానం (direct knowledge) భావజ్ఞానమే (stable, enduring, existing, అనే జ్ఞానమే). నీకున్న మరణజ్ఞానం అనుమానం (inference) అవుతుంది. అది నీ అనుభవం* కాదు. ఊహ మాత్రమే. దేహం

* *అనుభవం = జ్ఞానం అనేది ఎప్పుడూ వర్తమానంలోనే. గతానికి సంబంధించిగానీ భవిష్యత్తుకు సంబంధించిగానీ జ్ఞానం (అనుభవం) అసంభవం. నిన్న నేను పొందిన కాకరకాయరుచి అనుభవం ఇప్పుడది నాకు స్మృతి (memory). రేపటి దినం పొందబోయే కాకరకాయరుచి ఊహ (expectation). జ్ఞానానికి, స్మృతికి, ఊహకు తేడా తెలియాలి. గతించిన మన అనుభవాలే మనకు స్మృతిగానీ ఇతరుల అనుభవాలు మనకు స్మృతి కాదు. ఇతరుల స్మృతులూ మనకు స్మృతులు కావు. వట్టి పదాలు.*

క్షణం క్షణం మారిపోతూ ఉందనే అనిత్యజ్ఞానం నీవు ధ్యానం ద్వారా అనుభవానికి తెచ్చుకోవాలేగాని గుంతను త్రవ్వి పెట్టుకొని దాన్ని చూస్తూ ఉండడం తెలివి తక్కువ పని" అన్నాడు బౌద్ధుల పాఠాన్ని బౌద్ధులకే అప్పజెబుతున్నవిధంగా ఆజీవకుడు.

"నీవు చెప్పింది నిజమే. స్వీయమరణం ఆనుమానికమే (inferencial). అలాగే 'ఇంకో ముప్పైఏండ్లు బ్రతికి ఉంటాను' అనుకోవడమూ ఆనుమానికమేకదా! ఈ ఆనుమానికం వల్ల కలిగే అనర్థాలకు నా ఈ గుంతఆనుమానికం విరుగుడు" అన్నాడు చూపుడువేలు మధ్యవేలు త్రిప్పుతూ ధర్మపాలుడు. ఆజీవకుడు ఏదో చెప్పబోయాడు. బైట తలుపు తట్టిన చప్పుడు.

"ఈ గదిలో ఇద్దరికే కూర్చునే చోటున్నది. మూడవ వ్యక్తికి లేదు" అని ఆజీవకుడు గట్టిగా అరచి చెప్పాడు. "ఇద్దరికి కూర్చునే చోటుంటే ముగ్గురికి నిలబడే చోటున్నట్లేకదా తలుపు తీయండి. వర్షంలో తడుస్తున్నాను. కురుదేశీయ బ్రాహ్మణుడను, వాశిష్ఠనామధేయుడను" అన్నాడు బైటి వ్యక్తి. ధర్మపాలుడు తలుపు తీశాడు. వాశిష్ఠుడు లోనికి వచ్చి ఆ గుంతను చూసి "అనుకూలమే" అనుకొని దాని అంచుకు పోయి తడిసిన గుడ్డలను పిండుకోవడం చేశాడు.

గుడ్డలు పిండుకొన్నాక వాశిష్ఠుడు ధర్మపాలుణ్ణి, ఆ గదిని చూస్తూ "తమరు శ్రమణ గౌతముని శిష్యులా?'' అని ప్రశ్నించాడు. ఔనని సమాధానంగా ధర్మపాలుడు తల ఊచాడు. "మీ శ్రమణ గౌతముడు బ్రాహ్మణులను వేదాలను పరిహసిస్తాడని విన్నాను. నిజమేనా?" అన్నాడు వాశిష్ఠుడు. "పచ్చి అబద్ధాన్ని విన్నారు. ఆయన ఎవరినీ పరిహసించడు, ఎగతాళి చేయడు, హాస్యాలాడడు. ఎప్పుడూ ప్రసన్న గంభీరంగా ఉంటాడు. సంసారసాగరం ఆవలి తీరం చేరే మార్గం చెప్పడం తప్పించి అన్యప్రసంగం ఆయన నోట మేము వినింది లేదు. బైటి ప్రపంచానికి తెలియని విషయం ఒకటి చెబుతాను. మా భిక్షుసంఘంలో చేరినవాళ్ళలో నలభైశాతం బ్రాహ్మణకులంనుండి వచ్చినవాళ్ళే. మీరు విన్న అపవాదు నిజమే అయితే మరి ఇందరు బ్రాహ్మణులు తథాగతుని శిష్యులు కావడం జరిగేదా? బ్రాహ్మణపదాన్ని ఆయన చాలా గౌరవించి గొప్ప అర్థం ఇస్తూ అనేక గాథలు చెప్పారు. చెప్పమంటారా?" అన్నాడు ధర్మపాలుడు.

బైట వర్షం ఆగింది. ఆజీవకుడు సెలవు తీసుకొని బైటకు నడిచాడు. వాశిష్ఠుడు కూడా సెలవు తీసుకొంటూ "నేను ఎటూ శ్రావస్తి వెళ్ళే పని ఉన్నది. శ్రమణ గౌతముణ్ణి స్వయంగానే కలిసి మాట్లాడుతాను" అని బైటకు నడిచాడు.

* * * * *

రెండు వారాల తరువాత వాశిష్ఠుడు సుగతుణ్ణి కలిసి "ఆరు వందల ఏండ్ల క్రితం ఈ దేశంలో బ్రాహ్మణ్యం ఒక వెలుగు వెలిగింది. మళ్ళీ ఆ రోజులు రావు. బ్రాహ్మణ్యానికి పట్టుగొమ్మలుగా ఉండిన ఆ పురూరవ వంశీయుల జాడే ఇప్పుడు కనబడడం లేదు. వాళ్ళు ఏమయ్యారో! ఆ వంశీయులెవరైనా మిగిలియుంటే బహుశా ఇప్పుడెక్కడో పశువులు మేపుకుంటూ జీవిస్తున్నా ఆశ్చర్యపోనక్కరలేదు. ఆ పురూరవుల కాలంలోనే కృష్ణద్వైపాయనుడు వేదాలను విభజించి వైదికాన్ని మహోన్నతదశకు చేర్చాడు. ఆ కృష్ణద్వైపాయనుడి కాలం, ఆ పురూరవుల కాలం మళ్ళీ చూసే భాగ్యం ఈ జంబూద్వీపానికున్నదా? లేదు. మీరు కురు పాంచాల మగధ అంగ వంగ కాశి కోసల దేశాల్లో అదే పనిగా సంచరిస్తూ బ్రాహ్మణ్యాన్ని తెగడుతుంటారని ఒక ప్రవాదం (నీలిబిజీరీబిగి) ఉన్నది. బ్రాహ్మణ్యం మీద మీ అభిప్రాయం ఏమిటి?" అడిగాడు వాశిష్ఠుడు.

"వాశిష్ఠా, నీవు బ్రాహ్మణ్యం కోసం వెనక్కి కృష్ణద్వైపాయనుడి కాలానికి వెళ్ళావు. నేనింకా ఎక్కువ వెనక్కి వెళ్తాను. వేదరుషుల కాలానికి వెళ్తాను. ఆ బ్రాహ్మణ్యాన్నే నేనూ కోరేది. బ్రాహ్మణ పదానికి నా అర్థం వేరే" అని భగవానుడు ఈ గాథను పలికినాడు:

వారి పోక్ఖరపత్తేవ ఆరగ్గేరివ సాసపో
యో న లింపతి కామేసు తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణం 26-19

తామరాకు మీద నీళ్ళు అంటని విధంగా, సూదిమొన మీద ఆవగింజ నిలువని విధంగా ఎవని మనస్సు విషయసుఖాలకు (sense pleasures) అంటుకొనిపోదో అట్టివానిని బ్రాహ్మణుడంటాను.

అనుబంధం

కర్మ

(Paul Carus **రచించిన ఆంగ్లకథ ఆధారంతో చేయబడిన రచన)**

పాండుశర్మ కోశంబి నగరవాసి. వ్యాపారం పనిగా ఒకనాడు బండిమీద వారణాసికి ప్రయాణమయ్యాడు. మహాబలశాలియైన ఒక సేవకుడు బండిని నడుపుతున్నాడు. అతని పేరు మహాదూత. దారిలో నడచి వెళ్తున్న ఒక బౌద్ధభిక్షువును శర్మ చూశాడు. "సజ్జన సాంగత్యం వల్ల చాలా మేలు కలుగుతుంది. కనుక ఈయన్ను నా బండిలో ఎక్కించుకుంటాను" అని ఆలోచించి శర్మ బండినుంచి దిగి శ్రమణునికి నమస్కరించి "మహాత్మా, నేను వారాణసికి వెళ్తున్నాను. అక్కడ కౌశంబేయసత్రం మూడవ గదిలో బసచేస్తాను. మీరు వారాణసికి వెళ్తున్నట్లయితే నా బండి ఎక్కండి" అన్నాడు. ఆ శ్రమణుని పేరు నారదుడు. "కాలినడక వల్ల అలసిపోయిన నాకు నీవు యానసౌకర్యం కలిగించి ఎంతో ఉపకారం చేస్తున్నావు. ఈ ఉపకారానికి బదులు భౌతికమైన ఉపకారం నేనేమీ చేయలేను. కానీ తథాగతుని బోధనలు విన్న భాగ్యశాలిని. ఆ బోధనలు నీకు తెలియజేయడం ద్వారా నీ రుణం తీర్చుకొంటాను" అని నారదుడు బండి ఎక్కాడు.

ఒక గంట ప్రయాణం తరువాత బండికి ఒక ఆటంకం ఎదురైంది. ఆ ఇరుకు దారికి అడ్డంగా ఒక రైతు ఎడ్లబండి ఆగియున్నది. ఆ బండి మీద బియ్యం బస్తాలున్నాయి. ఆ రైతు పేరు దేవలుడు. ఏదో చిన్న మరామత్తు వల్ల బండి అక్కడ ఆగిపోయింది. దాన్ని సరిచేసుకొంటున్నాడు దేవలుడు. ఈ అడ్డంకికి చిరాకుపడి శర్మ అసహనంతో "ఒరే దాన్ని ప్రక్కకు నెట్టివేసి మన బండిని పోనీ" అని సేవకునికి ఆజ్ఞ ఇచ్చాడు. మహాబలిశాలి మహాదూతకు అది చాలా తేలిక పని. దేవలుని బండిని ప్రక్కకు దొర్లించేశాడు. బియ్యం బస్తాలన్నీ నేలమీద అడ్డదిడ్డంగా పడిపోయాయి. ఇలా చిటికెలో దారి చేసుకొని మహాదూత బండిని ముందుకు పోనిచ్చాడు. ఆ బండినుండి శ్రమణుడు తటాలున క్రిందకు

దిగి ఇలా అన్నాడు: “శర్మగారూ, మీరింతవరకు సహాయపడిన దానికి బదులు చేసే అవకాశం నాకు ఇక్కడ లభించింది. ఆ రైతు, పూర్వజన్మలో మీ దగ్గరి బంధువు. ఇప్పుడు మీ వల్ల అలా ఇబ్బందుల పాలైయున్నాడు. అతనికి చేయూత ఇవ్వడం ద్వారా మీ రుణం తీర్చుకొంటాను”.

పాండుశర్మ బండి వారాణసి దిశగా వేగంగా వెళ్ళిపోయింది.

నిస్సహాయుడై కుమిలిపోతున్న దేవలుణ్ణి నారదుడు ఓదార్చి బండిని ఎత్తి సరిచేయడంలో, బస్తాలు మళ్ళీ బండిలోనికి ఎక్కించడంలో సహాయపడ్డాడు.

“అయ్యా, మీరు దేవుడిలా వచ్చి ఆదుకొన్నారు. ఆ పొగరుబోతు నాకింత కష్టాన్ని తెచ్చిపెట్టాడు?” అన్నాడు దేవలుడు.

“నాయనా, అతని వల్ల నీకు అన్యాయం జరుగలేదు. పోయిన జన్మలో నీవు అతనికి చేసిన అపకారానికి బదులు ఇప్పుడనుభవించావు. నీవు ఏ విత్తనాలు చల్లుతావో ఆ పంటే పండుతుంది” అని నారదుడు కర్మసిద్ధాంతాన్ని బోధించాడు.

“కర్మసిద్ధాంతాన్ని నేను ఒప్పుకొంటాను. కానీ ఆ పొగరుబోతు మీద నాకు కోపం చల్లారలేదు. వీలుపడితే తప్పక ప్రతీకారం తీర్చుకొంటాను” అన్నాడు దేవలుడు.

“తప్పు నాయనా, నీవు అతని స్థానంలో ఉంటే నీ స్థానంలో అతను ఉండియుంటే నీవు కూడా అచ్చంగా అతనిలాగే ప్రవర్తించియుండేవాడివి” అని నారదుడు ఇంకా అనేకమైన ఊరడింపు మాటలాడి అతని అపకార సంకల్పాన్ని రూపుమాపి ఎడ్లబండిలో కూర్చున్నాడు. ఎడ్లబండి కదిలింది.

దారిలో నారదునికి ఒక సంచి కనిపించింది. దాని నిండా బంగారు నాణాలు. ఆ సంచిని చూడగానే అది ఎవరిదో నారదుడు గుర్తుపట్టాడు. పాండుశర్మ సంచి అది. “దేవలా, ప్రతీకారం తీర్చుకొనే చక్కని అవకాశం నీకు లభించింది. వారాణసిలో ఆ బ్రాహ్మణుని బస నీకు చూపుతాను. ఈ సంచిని నీవు అతనికివ్వు. ఇదే నీవు అతనికి చేయవలసిన సరియైన ప్రతీకారం” అన్నాడు నారదుడు.

* * * * *

"తేలికగా పెద్ద లాభాలు ఎలా గడించడమా" అని అవకాశాలు వెదకి వెదకి పట్టుకొంటూ ఉండే వ్యాపారి ఒకడు వారాణసిలో ఉండేవాడు. అతని పేరు నలకూబరశ్రేష్ఠి. రాజుగారి కోశాధికారితో మంచి సంబంధం పెట్టుకొని అవకాశాలు దొరకపుచ్చుకొంటుండేవాడు. ఒకనాడు ఆ కోశాధికారి ఇతనికి ఒక అవకాశం తెలియజేశాడు. "శ్రేష్ఠీ, రేపు మల్లికుడు – నీకు తెలుసుగా – ఆ పాండుశర్మ స్నేహితుడు, మన రాజుగారి వంటశాలకు ఒక బండి శ్వేతమంజరిబియ్యం నిర్ణీతధరకు విక్రయించే ఒప్పందం ఉంది. కనుక ఇప్పుడే వెళ్ళి నీవు ఈ ఊరిలోని శ్వేతమంజరిబియ్యం అంతా కొని దగ్గర పెట్టుకో. రేపు అతను నీవు చెప్పిన ధర చచ్చినట్లు చెల్లించి కొనుక్కోక తప్పదు" అన్నాడు. నలకూబరశ్రేష్ఠి ఆ పథకాన్ని చక్కగా పూర్తిచేసి "మల్లికుని జేబునుండి ఎంత లాభం కొడ్తామా"అని ఆలోచిస్తున్నాడు.

మరునాడు మల్లికుడు శ్వేతమంజరిబియ్యం కోసం వీధి వీధి తిరిగాడు. లభించలేదు. నలకూరబరశ్రేష్ఠి దగ్గర మాత్రమే ఉంది. కానీ అతను చెప్పే ధర వింటే గుండె అదిరిపోతున్నది. కొనాలి తప్పదు. అంత పైకం తన దగ్గర లేదు. కౌశంబేయసత్రానికి పరుగు తీశాడు. అప్పుడే మిత్రుడు పాండుశర్మ బండినుండి దిగుతున్నాడు. తన ఇక్కట్టును తెలిపి కావలసిన పైకం అడిగాడు. పాండుశర్మ పైకం కోసం బండిలో చూసుకొంటే రూకల సంచి లేదు. గుండె గుబేలుమంది. అతనికి మహాదూత మీద సందేహం వచ్చింది. "నేను తీయలేదు" అని అతను మొత్తకొంటున్నా శర్మ వినక రక్షకభటులకు అతణ్ణి అప్పగించాడు. వాళ్ళు అతణ్ణి "ఎక్కడ దాచావో చెప్పరా దొంగవెధవా, లేకుంటే తాట ఒలుస్తాము" అని కొరడాలతో చళ్‌చళ్‌మని కొట్టడం మొదలుపెట్టారు. మహాదూత బాధతో విలవిలలాడుతూ "ఆ రైతుకు నేను కలిగించిన కష్టానికి ప్రతిఫలం ఇప్పుడు అనుభవిస్తున్నాను" అని కర్మసిద్ధాంతాన్ని జ్ఞాపకం చేసుకొన్నాడు.

ఇంతలో దేవలుని బండి అక్కడకు వచ్చి ఆగింది. ఆ నాణాల సంచిని దేవలుడు శర్మకు ఇచ్చాడు. మహాదూతను రక్షకభటులు వదిలిపెట్టారు.

పాండుశర్మకు చాల సంతోషం, పశ్చాత్తాపం వెంటవెంటనే కలిగాయి. దేవలుని మహోన్నత వ్యక్తిత్వం ముందు తన జాతిగర్వం పటాపంచలైంది. బదులుకు ఏదైనా ఉపకారం చేయాలని హృదయం తొందర పెడుతున్నది. అతని బండిలోని

బియ్యం శ్వేతమంజరి అని తెలుసుకొని వెంటనే మల్లికుని చేత దాన్ని మామూలు ధరకన్నా మూడు రెట్లు ఎక్కువ ధరకు కొనిపించాడు. ఇతర వ్యాపారాలు కట్టిపెట్టి విహారానికి పరుగెత్తాడు.

* * * * *

వారాణసి విహారంలో నారదుడు బోధించిన బుద్ధదేవుని బోధనలు వింటుంటే పాండుశర్మకు దేహం అణువణువు పులకరించిపోయింది. "ఆశ్చర్యం పరమాశ్చర్యం!" అనుకొన్నాడు. తిరిగి తన నగరం కౌశంబిలో అడుగిడిన వెంటనే అక్కడ విహారనిర్మాణం చేపట్టాడు. కాలక్రమంలో ఆ విహారం అనేక బౌద్ధభిక్షువులకు నిలయమై విజ్ఞానకాంతులకు ప్రసారకేంద్రమయింది.

* * * * *

కౌశంబికి ప్రక్కనే ఉపాంతదేశం ఉంది. ఆ దేశం రాజు పేరు అలంకారవర్మ. ఆభరణాలు తయారు చేయించడంలో కూడా పాండుశర్మకు ఉన్న కీర్తిని విని అలంకారవర్మ ప్రత్యేక దూతల ద్వారా పాండుశర్మకు వార్త పంపాడు– తనకు నవరత్నాలు కూర్చిన చక్కని బంగారు కిరీటం మరియూ ఇతరమైన పెక్కు ఆభరణాలు చేసిపెట్టమని. శర్మ సంతోషంతో తన ఆస్తినంతా పెట్టుబడిగా మార్చి ఆ రాజు కోరిన కిరీటం, ఆభరణాలు చేయించి వాటిని తీసుకొని చక్కని రక్షణ ఏర్పాట్లతో ఉపాంతదేశ రాజధానికి బయలుదేరాడు. ప్రయాణం పర్వతశ్రేణుల మార్గంలో చేయవలసియున్నందున బహు జాగరూకతతో ప్రయాణం చేస్తున్నాడు.

ఆ పర్వత శ్రేణులను స్థావరంగా చేసుకొని ఒక బందిపోటు ముఠా ఉన్నది. ఆ ముఠా పేరు వింటే రాజసైనికులకు కూడా హడలే. ఆ ముఠానాయకుడు మహాదూత. ఆనాడు తాను చేయని నేరానికి కఠినంగా శిక్షింపబడిన మహాదూత, యజమాని మీద కోపంతో అతణ్ణి వదలిపెట్టి బందిపోటు ముఠాలో చేరి తన శౌర్య ధైర్య సాహసాల కారణంగా అచిరకాలంలోనే ముఠానాయకుడుగా ఎదిగిపోయాడు. అతను ఒక చక్కని వ్యూహం పన్ని రక్షణవలయాన్ని ఛేదించి ఆ ఆభరణాలను, కిరీటాన్ని దోచుకున్నాడు. అతి కష్టం మీద పాండుశర్మ ప్రాణాలతో బయటపడ్డాడు. సర్వస్వం కోల్పోయిన శర్మ పెద్దగా బాధపడలేదు. తథాగతుని బోధనల మహిమ అది! కానీ అతను ఒక్క

విషయంలో మాత్రం కొంత బాధను అనుభవిస్తున్నాడు. ఇక తాను విహారాన్ని పోషించే స్థితిలో లేను కదా అని మాత్రమే బాధ.

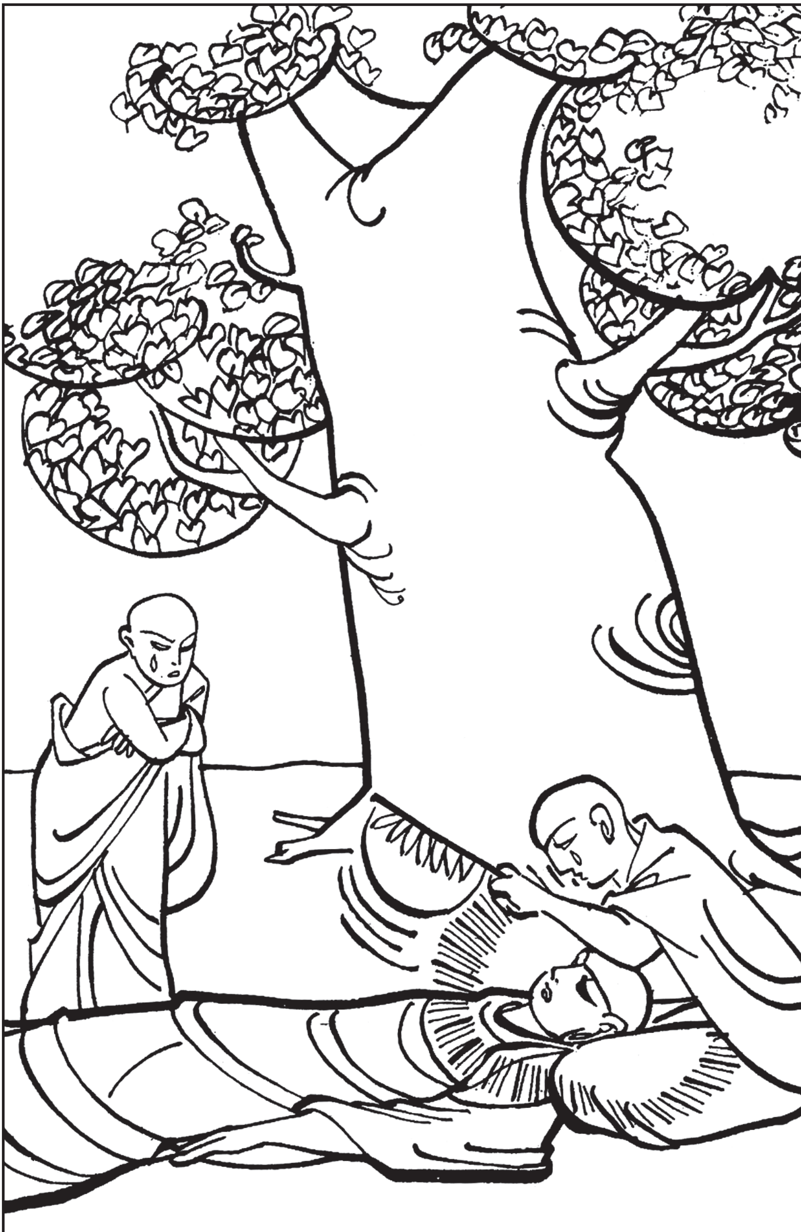
* * * * *

ఆ సమయంలోనే పంథకుడనే ఒక యువక శ్రమణుడు ఆ పర్వత శ్రేణుల మార్గంలో పయనిస్తున్నాడు. వారాణసి విహారంలోని నారదుని శిష్యుడతడు. ఒక చోట అతడు మహాదూత కంటపడ్డాడు. పంథకుడు ఏమీయూ లేనివాడు. అలాంటి దరిద్రుణ్ణి ఓపికగా దారిగాచి పట్టుకొన్నందులకు మహాదూతకు చిరాకు వేసి, అతణ్ణి స్పృహ తప్పిపోవునట్లుగా గట్టిగా దెబ్బలు కొట్టి వెళ్ళిపోయాడు. స్పృహ వచ్చిన పిమ్మట, పంథకుడు అక్కడే కాసేపు విశ్రమించి మళ్ళీ ప్రయాణం సాగించాడు.

ఒక మనిషి బాధతో మూలుగుతున్నట్లుగా వినిపిస్తే పంథకుడు ఆ మూలుగు వినిపించిన దిశగా వెళ్ళాడు. అది ఒక భయంకరదృశ్యం. చాలా మంది చచ్చిపడివున్నారు. బందిపోటు ముఠాలో ఏర్పడిన అంతఃకలహ ఫలితం అది. నిన్న కొల్లగొట్టిన ఆభరణాలను మహాదూత తమకు పంచిపెట్టకుండా అంతా తానే దాచిపెట్టుకొన్నందులకు అనుచరులు చేసిన తిరుగుబాటు ఫలితం అది.

మూలుగుతున్న మనిషిని పంథకుడు సమీపించాడు. అతడు మహాదూత. చావు బ్రతుకుల మధ్య ఊగిసలాడుతున్నాడు. పంథకుడు అతనికి చికిత్స మొదలుపెట్టాడు. “లాభం లేదురా నాయనా! నేను ఆ వెధవలకు నేర్పిన దెబ్బను నా మీదనే ప్రయోగించారు. ఆ దెబ్బను తిన్నవాడు బ్రతకడం అంటూ ఉండదు. ఇది గట్టిశరీరం కనుక, ఇంకా ఊపిరి ఉంది. ద్రోహులు! వాళ్ళను ఏం చేసినా పాపం లేదు” అంటూ కోపంతో మహాదూత బుసలు కొట్టున్నాడు. “అయ్యా! ఈ చివరి క్షణాల్లో ఇంకా ఎందుకీ ద్వేషపూరితమైన ఆలోచనలు. సద్గతికి పోయే విధంగా ఈ మిగిలి ఉన్న క్షణాలను ఉపయోగించుకో” అన్నాడు పంథకుడు.

కొన్ని గంటల క్రితం తన చేతిలో నిష్కారణంగా దెబ్బలు తిన్న వ్యక్తే తనకిప్పుడు చాలా ఆదరంగా సేవలు చేస్తూ మనస్సును చల్లబరిచే బోధనలు కూడా చేస్తుండడం చూచి మహాదూతలో పరివర్తన వేగంగా కలగడం మొదలయ్యింది.



"అయ్యా, చిన్నప్పటినుండి నేను చాలా క్రూరమైన జీవితం గడిపాను. జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. ఇప్పుడు నాకు ఎవరి మీద ద్వేషం, పగలేదు. నేను చేయని నేరాన్ని నా మీద మోపి కఠినంగా శిక్షించిన ఆ శర్మను కూడా ఇప్పుడు మనస్ఫూర్తిగా క్షమిస్తున్నాను. నిన్న అతని సంపదను కొల్లగొట్టగలిగినందులకు చాల సంబరపడ్డాను. ఆ సంబరం నాకిప్పుడు లేదు. నేనీ క్షణంలో బుద్ధదేవుని ధర్మాన్ని శరణు పొందుతున్నాను. బుద్ధదేవుని పరినిర్వాణదృశ్యాన్ని చిత్రించిన చిత్తరువు చిన్నప్పుడు ఎక్కడో చూసినది ఇప్పుడు నా కళ్ళకు స్పష్టంగా గోచరమవుతూ ఉంది. బుద్ధదేవుని అనుగ్రహం చల్లగా ప్రసరించిన ఈ చివరి క్షణాల్లో ఒక మంచి పని చేసి ప్రాణాలు వదలాలని ఉంది. ఆ ఆభరణాలను దాచిపెట్టిన చోటు గుర్తులు మీకు చెబుతాను. పాండుశర్మకు అవి అందేలా చూడాలి" అని గుర్తులు చెప్పి ప్రాణాలు వదిలాడు.

* * * * *

పంథకుడు దారి చూపగా పాండుశర్మ సపరివారంగా వచ్చి ఆ బందిపోటుల మృతదేహాలకన్నింటికి దహనసంస్కారాలు చేశాడు. మహాదూత చితాభస్మం మీద ప్రత్యేకంగా ఒక స్మృతిచిహ్నాన్ని నిర్మించాడు.

* * * * *

కాలక్రమంలో శర్మకు కూడ అవసానదశ వచ్చింది. తన మంచం చుట్టూ మూగిన బంధుజనాన్నుద్దేశించి "ఇతరులను బాధించడం తన్ను తాను బాధించుకోవడమే అవుతుంది. ఇతరులకు సహాయపడడం తనకు తాను సహాయపడడం అవుతుంది. 'అహం' అనేది ఒక మిథ్య. ఈ మిథ్య తొలగితేనే వెలుగుమార్గం కనబడేది" అని సందేశాన్నిచ్చి తుది శ్వాస విడిచాడు. ✿

మానుష్యం నావమాసాద్య తర దుఃఖమహానదీమ్
మూఢ కాలో న నిద్రాయా ఇయం నౌర్దుర్లభా పునః

దేవానాం ప్రియుడా (మూఢుడా), అలసత్వానికి, అజాగ్రత్తకు (complacency), నిద్రకు ఇది సమయం కాదు. దుఃఖమహానదిలో పడియున్నావనే విషయం గుర్తించు. శీఘ్రంగా దీన్ని దాటే (stepping out) విషయం చూడు. ఈనావ (మానుష్యం = ఇప్పటి ఈ అవకాశం) మళ్ళీ లభించదు.

– బోధిచర్యావతారంలో శాంతిదేవుడు

సార్థవాహుడు

బోధిసత్త్వుడు ఒకానొక కాలంలో సార్థవాహుడుగా (Caravan Leader) ఉండడం జరిగింది. సముద్రం వలె విశాలమైన ఎడారికి ఇవతల అవతల ఉన్న దేశాల మధ్య వర్తకం చేసేవాళ్ళకు నాయకుడుగా ఉంటూ ఒక పర్యాయం వర్తకబృందాన్ని ఎడారిలో నడిపించాడు. ఎడారి, పగటివేళ వేడెక్కిపోయి ప్రయాణం అసాధ్యంగా ఉంటుంది కనుక ఆయన వర్తకబృందాన్ని రాత్రివేళల్లో నడుపుతూ పగలు ఎక్కడో ఒకచోట దేరాలు వేసి విశ్రాంతి తీసుకొంటూ ప్రయాణిస్తున్నాడు. సముద్రం మధ్యలో ఎలా దిక్కులు తోచవో ఎడారిలోనూ అంతే. ఆయన చాలా అనుభవజ్ఞుడు కనుక రాత్రి వేళల్లో కనబడే నక్షత్రాల ఆధారంతో లెక్కలు కట్టి మార్గనిర్దేశం చేసేవాడు. “ఇంతదూరం ప్రయాణం చేశాము, ఇంకా ఇంతదూరం ప్రయాణించవలసియున్నది” అని కూడా ఖచ్చితంగా చెప్పగలిగేవాడు.

ఒకనాటి ఉదయం ఆయన వర్తకబృందాన్ని ఒకచోట విడిది చేయించి ఇలా అన్నాడు: “సోదరులారా, సుదీర్ఘమైన ఈ ఎడారి ప్రయాణంలో చివరి మజిలీ చేరాము. సాయంకాలం బండ్లు కట్టి కదిలామంటే తెల్లవారేసరికి హిరుకదేశంలో ఉంటాము. ఇన్నాళ్ళు మనం జలాన్ని చాలా పొదుపుగా వాడుకొంటూ వస్తున్నాము. ఇప్పుడు మీకు నేను స్వేచ్ఛ ఇస్తున్నాను. యథేచ్ఛగా వాడుకోవచ్చు. జలఘటముల భారం ఇక అక్కరలేదు”.

* * * * *

సాయంత్రం బండ్లు కదిలాయి. జలఘటాల భారం, వంటకట్టెల భారం తగ్గిపోవడంతో బండెనక బండి కాస్త వేగంగా కదిలాయి. మొదటిబండిని నడిపే వ్యక్తికి అవసరమైన అన్ని సూచనలు ఇచ్చి బోధిసత్త్వుడు ఆ బండిలోనే కూర్చున్నాడు. నాయకులుగా ఉన్న వాళ్ళను చూసి ఇతరులు ఈర్ష్య పడవచ్చుగానీ పాపం వాళ్ళకు నిద్రాసుఖం కూడా అంతంత మాత్రమే. అన్ని దినాల ప్రయాణంలో బోధిసత్త్వుడు నిదురించింది చాలా తక్కువ. రాత్రివేళల్లో పూర్తిగా మేలుకొని నక్షత్రాలను గమనిస్తూ మార్గనిర్దేశం చేస్తూ వచ్చాడు. పగటివేళ కూడా నిద్రకు తగిన సమయం లభించేది కాదు. విడిది ఏర్పాట్ల పర్యవేక్షణ,

జలవినియోగ పర్యవేక్షణ మళ్ళీ ప్రయాణ సన్నాహం– ఇలా పని మీద పని అతణ్ణి నిదురకు దూరం చేసింది. ఆ రాత్రి కూడా అర్ధరాత్రి దాకా అతి ప్రయత్నంతో మేలుకొనే ఉన్నాడు. కంటిరెప్పలు చెప్పిన మాట వినడం లేదు. మూసుకుంటున్నాయి. రెండు చేతులను ముఖం మీదికి చేర్చి బొటనవేలు చూపుడువేలు సహాయంతో కంటిరెప్పలను మూతపడనీయకుండా పట్టి ఉంచుతూ మార్గాన్ని గమనిస్తున్నాడు. ''ఇంకో నాలుగైదు గంటల శ్రమే కదా'' అనుకొంటుండగానే కునికిపాటుకు గురియైనాడు. చేతులు క్రిందికి జారిపోయాయి. రెప్పలు మూతపడ్డాయి. గాఢనిద్రలోకి వెళ్ళిపోయాడు. బండిని నడుపుతున్నవాడు అంతకు మునుపే హాయిగా నడుం వాల్చేసియున్నాడు.

* * * * *

ఇంక కొన్ని నిముషాల్లో తెల్లవారబోతుందనగా బోధిసత్త్వునికి మెలకువ వచ్చింది. తటాలున లేచి ముందుకు చూపులు సారించాడు. గుండె ఝల్లుమనింది. నిన్నటి దినం విడిది చేసిన ప్రదేశం అల్లంత దూరంలో కనిపిస్తూ ఉంది. నిన్న అక్కడ వదలివేసిన ఖాళీఘటాలు, చెత్తా చెదారం దర్శనం ఇస్తున్నాయి. బండిని నడిపే ఆయన ఇంకా నిదురలోనే ఉన్నాడు. అతణ్ణి తట్టి లేపి "ఏమిటిది?" అని ఆ ప్రదేశాన్ని చూపించాడు. అతడు దాన్ని చూసి స్థాణువులా అయిపోయాడు. నోట మాట పెగల్లేదు. బండెనక బండి అన్నీ బారుగా మొదటిబండి వెనకనే కదిలి వస్తున్నాయి. జరిగిన విషయమేమిటంటే అర్ధరాత్రి దాటాక, సరియైన మార్గనిర్దేశం చేసేవాళ్ళు లేకపోయేసరికి ఆ మొదటిబండిని లాగుతున్న ఎద్దులు యథేచ్ఛగా పోతూ ఎక్కడో ఒకచోట మలుపు తిరిగి నిన్నటి స్థలానికే ప్రయాణించాయి. వెనుక బండ్లూ ఆ ముందు బండిని అనుసరించాయి.

"అయ్యో! ఎంత ఘోరం జరిగిపోయింది! నన్ను నమ్మి నా వెంట నడిచిన ఇందరి గతి ఏమి కాను? నేనెలా వీళ్ళను ఈ ఘోరవిపత్తునుండి కాపాడగలను? ఇప్పుడు కావలసింది నీళ్ళు. పశువులకు మనుషలకు అత్యవసరంగా కావలసింది నీళ్ళు" అని చింతన చేస్తుండగానే తెల్లవారింది. బోధిసత్త్వుడు మహావీర్యవంతుడు. తాను సంకల్పించిన దానికోసం తుది శ్వాస వరకు పోరాడే మనస్తత్వం. ఫలితం ఎలా అయినా ఉండనీ, పనిలో మాత్రం ప్రయత్నలోపం ఉండరాదనే పట్టుదల మనిషి. ఎడారిని నాలుగు దిక్కులూ జాగ్రత్తగా పరిశీలించి చూశాడు. దూరంలో

ఒకచోటు, కాస్త భిన్నమైన రంగులో కనిపించింది. వేగంగా అక్కడికి వెళ్ళాడు. వెనుకనే ఒక యువకుడు అతణ్ణి అనుసరించాడు.

బోధిసత్త్వునికి అక్కడ దర్భల్లాంటి చిన్న మొక్కలు కొన్ని కనిపించాయి. "చుట్టూ ఎక్కడా ఒక గడ్డిపోచ కూడా కనిపించని ఈ ఎడారిలో ఇక్కడ మాత్రం ఈ మొక్కలు మొలిచియున్నాయి. వీటిని ఎవరూ నీళ్ళుపోసి పెంచలేదు. వీటికి కావలసిన తేమ భూమినుండే అందుచున్నది. కనుక ఇక్కడ భూగర్భంలో తప్పక జలం ఉంటుంది. వెంటనే ఇక్కడ కూపం త్రవ్వే పని ఎత్తుకోవాలి" అని ప్రక్కనున్న యువకునికి చెప్పి వర్తకులను అందర్నీ అక్కడకు రమ్మని చేతులు ఊపి పిలిచాడు.

* * * * *

జీవన్మరణ సమస్య కనుక ప్రతి ఒక్కడిలోనూ అంతర్లీనంగా ఉన్న శక్తి ఇబ్బడి ముబ్బడిగా వ్యక్తం అయ్యింది. త్రవ్వకం పని మహావేగంగా జరుగుతున్నది. పది అడుగులు ఇరవై అడుగులు ముప్పై నలబై ఏభై అడుగులు త్రవ్వారు. నీళ్ళు పడలేదు. బోధిసత్త్వుడు వాళ్ళను ఉత్సాహపరుస్తూ "ఇంకా త్రవ్వండి. తప్పక నీళ్ళు పడతాయి" అని పురమాయించాడు. అరవై అడుగులు లోతుకు పోయాక కూడా నీళ్ళు పడలేదు. బండ పడింది. ఒక్కసారిగా అందరిలో నిరుత్సాహం కమ్ముకొనింది. ఇక చేసేది ఏమీ లేదని తట్టలు పార పలుగులు పారవేసి ఒడ్డు మీదికి వచ్చి చతికిలబడినారు. బోధిసత్త్వుడు నిరుత్సాహం చెందలేదు. ఆ బండకు చెవి ఆనించి బహు జాగ్రత్తగా ఆలకించాడు. జలప్రవాహశబ్దం లీలగా వినిపించింది. అందరిలా నిరుత్సాహం చెందకుండా తన వెంటే నిలిచి వున్న ఆ యువకునితో "బలభద్రా, ఇక పార పలుగుల అవసరం లేదు. ఆ సమ్మెటను చేతికి తీసుకో. కొండలను పిండి చేసే శక్తి నీ కండరాలకున్నది. ఈ బండను పగులగొట్టు" అని ఉత్తేజాన్ని కలిగించాడు. సముద్రలంఘన సమయంలో ఆంజనేయస్వామి పొందినంత ఉత్తేజం ఆ యువకునికి కలిగింది. సమ్మెటను చేతికి తీసుకున్నాడు. ఖణీళ్ ఖణీళ్‌మనే సమ్మెట పోటుల తాకిడికి ఆ బండ పగుళ్ళిచ్చింది. భూమాతగర్భంనుండి సకల జీవాధారమైన పుణ్యజలం జివ్వుమని పైకి చిమ్మింది. క్షణాల్లో ఆ కూపం నిండిపోయింది. (జాతకకథ)

దిశాప్రముఖుడు

పూర్వం బ్రహ్మదత్తుని పరిపాలనకాలంలో వారాణసిలో దిశాప్రముఖుడని కీర్తి గడించిన బ్రాహ్మణగురువు ఉండినాడు. వేదవేదాంగాలలో పారంగతుడు. ఆయనకు ఐదువందలమంది శిష్యులు. వారందరికీ వేదవేదాంగాలను సంపూర్ణంగా నేర్పినాడు. చెట్టుకు నీళ్ళు పోసేటప్పుడు బిందెలో నీళ్లు కొంచెం కూడా మిగలకుండా మొత్తం క్రుమ్మరించేవిధంగా ఆయన తనకు తెలిసిన వేదవిద్యలు ఏదీ దాచిపెట్టకుండా మొత్తం వాళ్ళకు చెప్పినాడు. విద్య అనేది వినయాన్ని కలిగిస్తుంది. కానీ ఆ శిష్యుల విషయంలో ఇది తారుమారైంది. విద్యావంతులం అనే గర్వాన్ని, మదాన్ని, అభిమానాన్ని పెంచుకుని విఱ్ఱవీగేవాళ్ళుగా వాళ్లు అవతారమెత్తినారు. నిజమే, వారు వేదవిద్యను సంపూర్ణంగా గడించినారు. “లోకంలో ఇదొక్కటే కాదు కదా విద్య. వేరే విద్యలు కూడా లోకంలో ఎన్నో వున్నాయి. అవన్నీ తమకు తెలియదు. తమకు తెలిసింది ఇదొక్కటే” అని వారు బాగా ఆలోచించియుంటే వినయం అలవడేది. విద్యామదం తలకెక్కినవాళ్ళకు అంత మంచి ఆలోచన ఎలా కలుగుతుంది? మదం, గర్వం, అభిమానం మనస్సును ఆక్రమిస్తే ఆ పైన మాటల్లో, చూపుల్లో, చేతల్లో, నడతల్లో దర్పం ఎల్లవేళలా భరతనాట్యం చేస్తుంటుంది. శిష్యుల మాటల్లో చేతల్లో చూపుల్లో ప్రకటితమౌతున్న ఆ దర్పవిన్యాసాలను గురువు గమనించాడు. తగిన చికిత్స చేయదలచి ఒకదినం వారందరినీ సమావేశపరచి “మహామేధావులారా! ఇప్పుడు మీకు ఒక చిన్న గాథను వినిపిస్తాను. దీని అర్థమేమిటో మీరు విడిగాగానీ అందరు కలిసి చర్చించుకొనిగానీ నాకు ఒక వారంలోగా చెప్పాలి” అని క్రింది గాథను పలికినాడు:

కాలో ఘసతి భూతాని సబ్బానేవ సహత్తనా
యో చ కాలఘసో భూతో స భూతపచనిం పచి

శిష్యులు ఆ వారం దినాలు రేయింబవళ్లు తలలు పట్టుకుని ఎంత ఆలోచించినా ఆ గాథలో దాగివున్న అర్థాన్ని పట్టుకోలేకపోయారు. “వేదవేదాంగాలలో కనిపించని బయటి శ్లోకాన్ని ఒకదాన్ని ప్రశ్నగా ఇచ్చి

ఆచార్యుడు మనకు పరీక్ష పెట్టాడు" అనుకొని అందరూ ఆచార్యుని వద్దకు వెళ్లి "మూలభాషలో (పాళీభాషలో) మీరు పలికిన గాథ అర్థం ఏమిటో తలా తోక మొండెం ఏమీ మాకు తెలియడం లేదు. ఆ అర్థాన్ని మీరే వివరించి చెప్పండి" అని వేడుకున్నారు.

వివరణకు ఉపోద్ఘాతంగా ఆచార్యుడు ఇలా అన్నాడు: "లోకంలో తలకాయలు లక్షలు, కోట్లు వున్నా అన్నీ మెడమీదనే వుంటాయి. తాటికాయల్లా చెట్టుమీద వుండవు. అన్ని తలకాయలకు ఇరువైపుల చెవిరంధ్రాలు కూడా వుంటాయి. కానీ ఎవడు ప్రజ్ఞావంతుడో అతణ్ణే కర్ణవంతుడు అనాలి". (కర్ణవంతుడంటే చెవులు కలిగినవాడని అర్థం. ఆ దినాల్లో చదువులన్నీ వినికిడి ద్వారానే అనే విషయం ఇక్కడ జ్ఞప్తి చేసుకోవాలి)

ముందుమాటగా ఆచార్యుడు పలికిన ఈ పలుకులకు శిష్యులు సిగ్గుతో కుంచించుకుపోయినారు. తలలు క్రిందకు వాల్చుకుని చూపుడు వేలుతో భూమ్మీద పిచ్చిగీతలు గీస్తూ మౌనంగా వుండిపోయారు. ఆ తరువాత వారికి ఆ గాథను గురువు ఇలా వివరించినాడు:

మొదటి పంక్తిలోని **భూతములు** పదానికి అర్థం మనమే. రెండవ పంక్తిలోని **భూత** శబ్దానికి క్షీణాసవుడు (అర్హతుడు) అని అర్థం. **ఘసతి** అంటే తింటుంది అని అర్థం. కాలము మనల్ని తింటుంది అంటే చర్మము, మాంసము, ఎముకలను నమిలి మింగుతుందని కాదు అర్థం. మన ఆయుష్షును, అందాన్ని, బలాన్ని ఆరోగ్యాన్ని క్రమక్రమంగా క్షీణింపజేస్తూ చివరికి అంతమొందిస్తుందని అర్థం. కాలం మనల్నే కాదు., తనని కూడా తానే అంతం చేసుకుంటూ పోతుంది. పూర్వాహ్ణాన్ని అంతమొందిస్తూ మధ్యాహ్నం, మధ్యాహ్ణాన్ని అంతం చేస్తూ అపరాహ్ణం- ఇలా కాలం తనను తాను మింగుతూ పోతుంటుంది. అట్టి కాలాన్ని కూడా తుదముట్టించేవాడు అర్హతుడు. అతనికి పునర్భవం ఉండదు కనుక మళ్ళీ కాలం కోరల్లో అతడు తగుల్కొనడు. దుఃఖాగ్నిలో అందర్నీ పడద్రోసి కుతకుత ఉడికించే తృష్ణను సహితం అతడు జ్ఞానాగ్నితో భస్మం చేసినవాడుగానూ అవుతాడు.

(జాతకకథ)

ప్రకృతి

భగవానుడు శ్రావస్తినగరంలోని జేతవనంలో ఉన్న సమయంలో ఒకనాడు ఆనందుడు భిక్షాటన చేసి తిరిగివస్తూ ఒక బావి వద్దకు వెళ్ళాడు. ఆ బావినుండి నీటిని చేదుతున్న మాతంగదారికను (outcaste girl) నీళ్ళిమ్మని అడిగాడు. ఆమె పేరు ప్రకృతి. ఆమె ఆశ్చర్యచకితయై "భదంతా, నేను మాతంగదారికను" అని పలికింది. ఆమె మాట వెనుక దాగియున్న హెచ్చరికను ఆనందుడు పసిగట్టి "భగినీ (సోదరీ) నీ కులం, జాతి ఏమిటని నేనడగలేదు. నిన్నడిగింది నీళ్ళు మాత్రమే. నీకు సమ్మతమైతే ఈ పాత్రలో కొంచెం నీళ్ళు పోయుము" అని భిక్షాపాత్రను ముందుకు సాచాడు.

ఆనందుడు నీళ్ళు త్రాగి వెళ్ళిపోయాడు. వెళ్ళిపోతున్న అతణ్ణే తదేకంగా చూస్తూ ప్రకృతి అలానే నిలబడిపోయింది. అతని ముఖప్రసన్నత, మాటల తియ్యదనం ఆమెను మిక్కిలి ఆకర్షించింది. మనస్సులో ఇలా అనుకొంటూ ఇంటికి బయలుదేరింది: "ఈయన నా స్వామి అయితే ఎంత బాగుండును! ఇది అసాధ్యమైన కోరిక ఏమీ కాదు. నా తల్లి మహావిద్యాధరి (మంత్రగత్తె). ఆనందుణ్ణి నా వద్దకు రప్పించే మంత్రశక్తి ఆమెకున్నది. నా మాటను కాదనజాలదు."

ఇంటికి వెళ్ళాక ప్రకృతి నేరుగా తల్లి వద్దకు వెళ్ళి "అమ్మా, మహాశ్రమణ గౌతముని సేవకుడు ఆనందుణ్ణి నేను స్వామిగా కోరుకొంటున్నాను. ఆయన్ను ఇక్కడికి రప్పించగలవా?" అని ప్రాథేయపడింది. "నాకు ఆ శక్తి ఉన్నది. అతడు మృతుడు కాని పక్షంలో వీతరాగుడు కాని పక్షంలో ఇక్కడికి రప్పించగలను. కానీ ఒక ఇబ్బంది ఉన్నది. ఈ దేశం రాజు ప్రసేనజిత్తు శ్రమణ గౌతముని భక్తుడు. మన చర్య అతనికి కోపం తెప్పిస్తే ఆపైన మన కులానికే పెద్ద అనర్థం జరిగిపోవచ్చు. అదీగాక శ్రమణ గౌతముని ముందు మన మంత్రాల శక్తి నిలబడదు" అనింది తల్లి. "అమ్మా, ఆనందుడు లభించకపోతే నేను బ్రతకను. లభిస్తే బ్రతుకుతాను" అనింది ప్రకృతి.

మహావిద్యాధరి ఇంటి మధ్యభాగాన్ని గోమయంతో అలికి దర్భలు పరచి వేదిని (altar) అమర్చి అగ్నిని వెలిగించి 108 అర్కపుష్పాలను ఒక్కొక్కటిగా తీసుకొని **అమలే విమలే కుంకుమే సుమనే... ఆనందస్య ఆగమనాయ సంగమనాయ క్రమణాయ గ్రహణాయ జుహోమి స్వాహా** అంటూ మంత్రాలు చెబుతూ అగ్నిలో వేల్చింది.

మహావిద్యాధరి మంత్రప్రభావం వల్ల ఆనందుని మనస్సు అల్లకల్లోలం అయింది. విహారంనుండి వెడలి మాతంగకన్యాగృహం చేరి వేది (altar) వద్ద నిలుచున్నాడు.

అభిజ్ఞాసంపన్నుడైన సర్వజ్ఞునికి విషయం తెలిసి మహావిద్యాధరీ మంత్రాలకు విరుగుడుగా సంబుద్ధమంత్రాలను పఠించి **ఏతేన సత్యవాక్యేన స్వస్త్యానందాయ భిక్షవే** అని పలికి ఆనందుని ఆగమనాన్ని ఆకాంక్షించినాడు.

బుద్ధుని సంకల్పశక్తి వల్ల ఆనందుడు మాతంగగృహంనుండి వెడలి విహారం చేరాడు.

“బిడ్డా, మన మంత్రాలు గౌతముని అధ్యాత్మశక్తికి వ్యతిరేకంగా పనిచేయ జాలవని గ్రహించావుకదా! కనుక అసాధ్యమైన విషయంలో కోరిక తగదు” అని విద్యాధరి హితవు పలికింది.

మరునాడు ప్రకృతి తలస్నానం చేసి చక్కగా అలంకరించుకొని శ్రావస్తినగర ద్వారం వద్దకు వెళ్ళి ఆనందుని రాకకోసం ఎదురుచూస్తూ నిలుచుంది. ఆనందుడు నగరవీధుల్లో పర్యటిస్తుంటే వెనుకనే నీడలాగా ప్రకృతి అతన్ని అనుసరించింది. అతను కూర్చుంటే తనూ కూర్చోవడం, నిలబడితే తనూ నిలబడడం చేస్తూ అతణ్ణి జేతవనం దాక అనుసరించింది. ప్రకృతి తనను నీడలాగా అనుసరిస్తూ వెంటబడడం ఆనందుడు గమనించి వేగంగా అడుగులు వేస్తూ జేతవనం చేరి సమ్మాసంబుద్ధుని పాదపద్మాలకు నమస్కరించాడు. వెనుకనే అంతే వేగంతో వస్తున్న ప్రకృతి కూడా ఆనందుణ్ణి అనుకరిస్తూ భగవానునికి పాదాభివందనం చేసింది. ఆనందుడు చాలా ఆవేదనతో “భగవాన్ నేనిక బైట అడుగు పెట్టలేను.

ఈమె నన్ను వెంటాడుతున్నది” అని మొరపెట్టుకొన్నాడు. భగవానుడు ప్రకృతిని కరుణార్ద్రదృష్టితో చూస్తూ “అమ్మాయీ, ఎందుకితణ్ణి ఏడిపిస్తున్నావు?” అన్నాడు.

“ఈయనను నా స్వామిగా కోరుకొంటున్నాను” అనింది ప్రకృతి. “ఇక్కడే ఉండిపోతావా?” అని భగవానుడు ప్రశ్నించినాడు. ఉండిపోతాననింది ప్రకృతి. “నీ తలిదండ్రుల అనుమతి కావాలి” అన్నాడు భగవానుడు..

ప్రకృతి, తల్లిదండ్రులను వెంటబెట్టుకొని వచ్చింది. వాళ్ళు భగవానునికి మూడు సార్లు ప్రదక్షిణం చేసి సమ్ముఖంలో కూర్చున్నారు. “మీ కుమార్తెను ఇక్కడ వదలిపెట్టిపోవడం మీకు సమ్మతమేనా?” ప్రశ్నించాడు సమ్మాసంబుద్ధుడు. “సమ్మతమే సమ్మతమే” అని వాళ్ళు బదులు పలికి భగవానునికి పాదాభివందనం చేసి సెలవు తీసుకొని వెళ్ళిపోయారు. ప్రకృతి అక్కడే ఉండిపోయింది.

“ప్రకృతీ, ఆనందుణ్ణి స్వామిగా పొందాలనుకొంటున్నావు. మరి అతని వేషం నీవు కూడా ధరించాలి కదా” అన్నాడు భగవానుడు. ప్రకృతి సమ్మతించింది. **ఏహి త్వం భిక్షుణి చర బ్రహ్మచర్యం** (come O nun, lead religious life) అన్నాడు ధర్మస్వామి. ప్రకృతి ముండనం చేసుకొని కాషాయవస్త్రాలు ధరించి భిక్షుణి అయిపోయింది. బుద్ధుడు ఆమెకు పరమవైరాగ్యపూరితమైన అదీప్తసూత్రం (fire sermon) ఇంకా ఇతర సూత్రాలను బోధించినాడు. రాగచరితగా విహారంలో అడుగుబెట్టిన ఆమె అచిరకాలంలోనే పది సంయోజనాలను* (fetters) త్రెంచివేసి అర్హతురాలయిపోయింది.

---

1. సత్కాయదృష్టి, 2. విచికిత్స, 3. శీలవ్రతపరామర్శ, 4. కామరాగం, 5. వ్యాపాదం, 6. రూపరాగం, 7. అరూపరాగం, 8. మానం, 9. ఔద్ధత్యం, 10. అవిద్య

బౌద్ధ సాహితీవేత్త శ్రీ బోధచైతన్య (ఈశ్వరవాక రామలింగం) తమిళనాడులోని పొన్నేరి సమీపగ్రామం వేళూరులో 1946లో ఒక వ్యవసాయ కుటుంబంలో జన్మించారు. వీరు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో యమ్.ఎ.(తెలుగు) ఉత్తీర్ణులయ్యాక పదకొండు సంవత్సరాలు చెన్నై రామకృష్ణ మఠంలో ఆశ్రమవాసిగా ఉంటూ వారి తెలుగుపత్రిక 'రామకృష్ణప్రభ' కు ఐదు సంవత్సరాలు సంపాదకత్వం వహించారు. కొంతకాలం ప్రఖ్యాత తత్త్వవేత్త జిడ్డు కృష్ణమూర్తి గారు స్థాపించిన "Rishi Valley" School లో తెలుగు సాహిత్యాన్ని బోధిస్తూ అక్కడి గ్రంథాలయ నిర్వాహణా భాధ్యతలను కూడా నిర్వర్తించారు. ఆ తరువాత ఎనిమిది సంవత్సరాలు చిత్తూరు జిల్లాలోని వ్యాసాశ్రమంలోనూ, శుకబ్రహ్మాశ్రమంలోనూ వేదాంతాచార్యులుగా పనిచేశారు. ప్రస్తుతం బౌద్ధ ధర్మానుయాయియై బౌద్ధసాహిత్యాన్ని తెలుగులోకి అనువదిస్తున్నారు.

వీరి ఇతర రచనలు :

జాతకమాల, ధమ్మపదం కథలు, బోధిచరియావతారం, వజ్రచ్ఛేదిక, మిళింద ప్రశ్నలు, ప్రజ్ఞాపారమిత, జయమంగళం, శీలం-ధ్యానం, మహాపరిత్తం, మిళింద పఞ్హా-ఉపమలు.

ధర్మ దీపం

బౌద్ధ సంప్రదాయ సంస్కృతుల పునరుద్ధరణ, పరిరక్షణ, విస్తరణకు అంకితమైన ధర్మసంస్థ.